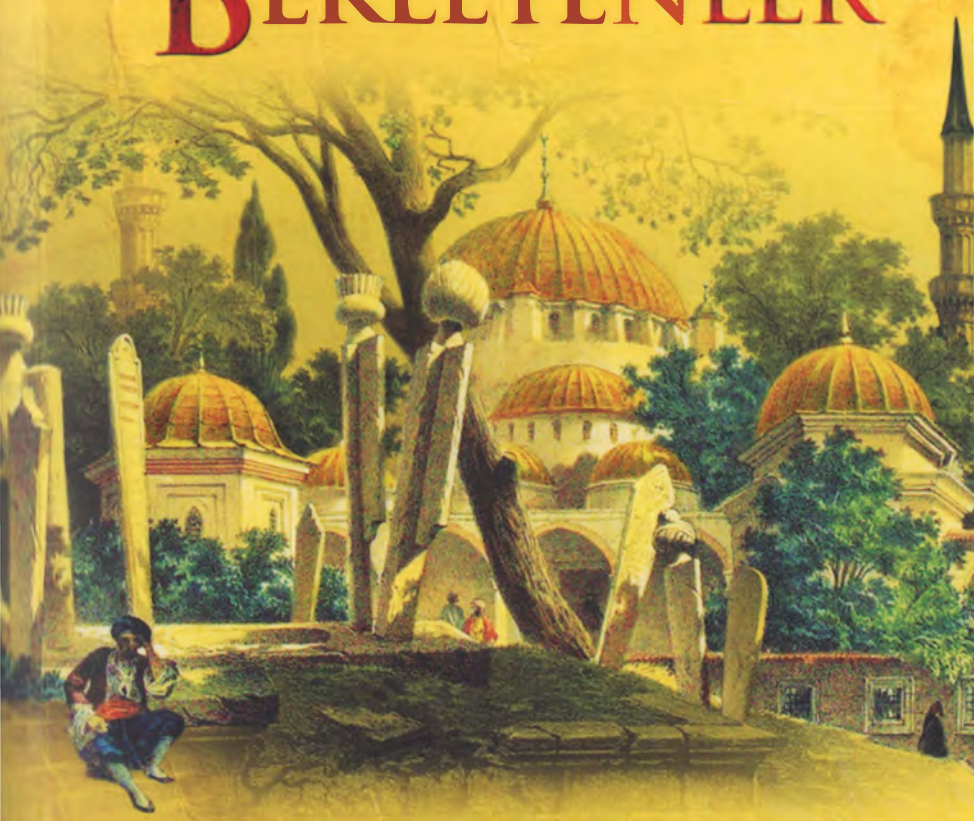
EYÜP SULTAN'IN MANEVİ İKLİMİNDE

OSMANLI'NIN KALBİNİ BEKLEYENLER

TALHA UĞURLUEL

İKİNCİ BASKI
22.500

OSMANLI'NIN KALBİNİ BEKLEYENLER
Talha Uğurluel

TİMAŞ YAYINLARI | 3918
Osmanlı Tarihi | 103

PROJE EDİTÖRÜ
Adem Koçal

EDİTÖR
Zeynep Berktaş

FOTOĞRAF
Talha Uğurluel

KAPAK TASARIMI
Ravza Kızıltuğ

MİZANPAJ
Hüseyin Özkan

1. BASKI
Kasım 2015, İstanbul

2. BASKI
Kasım 2015, İstanbul

ISBN
ISBN 978-605-08-2116-1

9 786050 821161

TİMAŞ YAYINLARI
Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24 Faks: (0212) 512 40 00
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr
timas@timas.com.tr
facebook.com/timasyayingrubu
twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT
Seçil Ofset
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sitesi 4. Cad. No: 77
Bağcılar / İSTANBUL
Telefon: (0212) 629 06 15
Matbaa Sertifika No: 12068

YAYIN HAKLARI
© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

OSMANLI'NIN KALBİNİ BEKLEYENLER

Talha Uğurluel

TİMAŞ

TALHA UĞURLUEL

Manisa Demircili olan Talha Uğurluel, 1997 yılında Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tarih Bölümü'nden mezun oldu. 8 yıl özel radyolarda tarih programları yaptı. Yerli ve yabancı dergilerde yayımlanmış birçok makalesi olup, *Dünyaya Hükmeden Sultan Kanunî, Kanunî'nin Akıl Oyunları, Tarih Tıbbı Konuşturdu, Tarih Tıbbı Konuşturdu-2, Sarayın Kutsalları, Çanakkale Savaşları ve Gezi Rehberi, Mekânlar ve Olaylarıyla Hz. Muhammed'in(sas) Hayatı* ve *Balkanların Başkenti Edirne* adlı kitapların yazarıdır. Ayrıca Çanakkale, Edirne, Kanunî ve Mekke-Medine tarihiyle ilgili cd çalışmaları vardır. İki yıl imaj kitap çalışmaları yapmış olup, *Mukaddes Emanetler, Timur'un Tüzükatı, Barbaros Hayreddin Paşa'nın Hatıratı* ve *Harp Mecmuası* kitapları, editörlüğünü yaptığı eserlerden birkaçıdır. Muhtelif turizm acentelerinde AR-GE yönetmenliği yapan Uğurluel, yerli ve yabancı gruplarla dünyanın birçok ülkesine kültür gezileri düzenlemektedir. Amerika'dan Yemen'e, Vietnam'dan Bosna'ya kadar birçok ülkede gerçekleştirdiği eğitim seminerlerine Türkiye'de de hız kesmeden devam etmektedir. Habertürk'te "Öteki Gündem" programının danışmanlığını sürdüren Uğurluel, TRT Radyo 1'de dört yıldır devam eden "Konuşan Tarih" programını da sunmaktadır. Hâlen Gazi Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde akademik çalışmalarını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz 7

Ebu Eyyub El-Ensarî(ra) 11

Semerkand'dan İstanbul'a Bir Dehanın İzinde: Ali Kuşçu 37

Hızır'ın Oğlu Sinan Paşa 59

Kanunî'nin Ölümünü Bilen Dördüncü Kişi: Feridun Ahmed Paşa 63

Beni Taşıyacak Kadar İri Atınız Var Mı? Semiz Ali Paşa 87

Bosna Dağlarından Sadarete Bir Lider Portresi: Sokullu Mehmed Paşa 93

Asker, İdareci, Lala ve Derviş: Lala Mustafa Paşa 107

Krallara Taç Giydiren Yönetici: Lala Mehmed Paşa 115

Mahfiruz Hatice Sultan 129

Osmanlı'nın Siyah İncisi: Beşir Ağa 145

Eşleri Gurbette Ölen Padişah Kızı: Saliha Sultan 155

İtikafa Çekilen Padişah Kızı: Adile Sultan 159

İlk Balkan Savaşı'nı Kazanan Asker: Dömeke Kahramanı Gazi Ethem Paşa 173

Zor Günlerin Sultanı: Mehmed Reşad Han 179

Bir Mekân Üç Zaman Üç Şahıs 195

Bir Mezar Taşının Dramı 217

Kaynakça 222

ÖNSÖZ

HER ŞEY BİR GÜVERCİN TÜYÜ İLE BAŞLADI!

Kitabın ismi okunduğunda Osmanlı'nın kalbi neresi diye önce bir düşünüyor insan. Muhtemelen akla ilk gelen yerlerden biri Mekke ya da Medine oluyor. İçinde Kâbe olduğu için Mekke, Peygamberimiz'in(sas) kabrini barındırdığı için Medine. Ancak bu kitapta kastedilen yer buralar değil: O zaman İstanbul. Yüzyıllarca Osmanlı'ya başkentlik yapmış şehir. Alınması için sarf edilen çabalar, alındıktan sonra süslemek ve şekillendirmek için yapılan masraflar. Bir noktada Osmanlı'nın kalbi İstanbul olabilirdi ama dikkatle bakıldığında İstanbul içinde İstanbul ile yarışacak kadar önem verilen bir yer daha var bu şehirde. Gelin nedenlerini sıralayalım.

Aslında İstanbul şehir surlarının dışında olmasına rağmen sur içi gibi muamele gören bir yer.

Her padişahın tahta geçme zamanında muhakkak oraya gittiği ve o mekânda Peygamber Efendimiz'in(sas) kılıcını kuşanmasıyla tahta geçebildiği bir yer.

Her köşesi medreseler, mescitler ve tekkelerle süslü bir yer.

En meşhur sadrazamların, şeyhülislamların, kaptan-ı derya ve kadınefendilerin vefatları sonrasında yanı başında olabilmek için can attıkları bir yer.

Bağrında, Peygamber Efendimiz'i(sas) evinde aylarca ağırlamış ve İstanbul'un fethi amacıyla ilerlemiş yaşına rağmen buralara kadar gelmiş önemli bir sahabiyi, Ebu Eyyub el-Ensarî'nin(ra) yaşadığı bir yer.

Osmanlı tarihi incelendiğinde Eyüp'ün Osmanlı'nın kalbi olduğu görülecektir. Eyüp'e o kadar önem verilmiştir ki, Lâle

Devri'nde Patrona Halil İsyanı'nda buradan alınıp kötü amaçlar için kullanılana kadar Peygamber Efendimiz'in(sas) sancak-ı şerifleri bile bu türbede muhafaza edilmiştir.

Aslında Osmanlı padişahları, tahta geçme dönemlerinde Medine'ye gitmek ve O Kutlu Nebi'nin(sas) huzurunda, adaletli bir padişah olmaya söz vererek vazifeye başlamak istemişlerdir. Ancak o günlerde Mukaddes Topraklar'a gitmek atla deveyle olduğu ve çok uzun sürdüğü için Peygamberimiz'in(sas) İstanbul'daki makamının temsilcisi Eyüp Sultan bu özel tören için mekân olarak belirlenmiş ve o mübarek huzurda bu hayırlı başlangıç yapılmıştır. Aynen Osmanlı padişahları gibi halkımız da yüzyıllardır her hayırlı başlangıca burada adım atmak istemişlerdir. Evlenecek gelin ve damatlar, sünnet olacak çocuklar, iş kuracak, seyahate çıkacak kişiler vb daha nice hayırlı amaçlar öncesinde Eyüp Sultan'a gelinir ve burada dua edilirek, bu kıymetli zattan manen izin alınır olmuştur.

Beş yaşlarında iken Manisa'nın Akhisar ilçesinde sokakta oynadığım bir öğle vakti babamın aceleyle yanıma gelip, "Hadi gel seni İstanbul'a götüreyim!" dediği günü dün gibi hatırlıyorum. Oyunun en tatlı anında yapılan bu teklif, bana olduğu gibi elbette hiçbir çocuğa da cazip gelmeyecektir, "Ben gelmeyeceğim, oyun oynuyorum!" dedim. Ama babam dinlemedi. Kolumdan tuttuğu gibi biraz da zorlayarak beni peşinden sürükledi. Şu an 40 yaşındayım ve düşünüyorum da iyi ki böyle yapmış. Yol kenarında durup gelen ilk İstanbul otobüsüne atlayarak yolculuğumuza başladık. Gerisini hatırlamıyorum. Saatler sonra Boğaz Köprüsü'nden geçişimiz var aklımda. Heyecanla beni uyandıran babamın, "Kalk kalk, bak İstanbul Boğazı'nın üzerinden geçiyoruz," sözleri hâlâ kulaklarımdadır. Kalkıp arka koltuklardan öne doğru ilerleyerek şoförün yanına kadar geldiğimi, o küçücük boyumla şoförün yanında ayakta durup Boğaz Köprüsü'nden geçişimizi, boğazın ihtişamını ön camdan soluksuz izleyişimi de unutamam.

Sonra film yine kopuyor. Galiba Topkapı civarında inip doğru Eyüp Sultan'a geliyoruz. Bu ilk İstanbul maceramda en net hatırladığım üçüncü detay Eyüp Sultan'la ilgili. Babamla caminin avlusunda gezişimiz, avludaki güvercinlere heyecanla bakışım, sonra caminin üstünden yukarılara uzanan o gün toprak haldeki yoldan Piyerloti Kahvesi'ne, İdris Tepesi'ne doğru tırmanışımız... Yağan yağmurla balçık haline gelen yolda, bir çukurun içinde kalmış Necip Fazıl'ın kabrini ziyaret edişimiz... Hepsi dün gibi aklımdadır. Ama bir şey var ki onu unutamıyorum. Güvercinlerin sürüler halinde Eyüp Sultan Camii avlusuna bir konup, bir kalkışlarını izlerken yanımdaki teyzenin bir kese kâğıdı buğdayı ayaklarımın dibine döküşü ve güvercinlerin önümde yem için üst üste yığılışları. Dayanamayarak üzerlerine atlayışım ve bir tanesini yakalayışım. O güvercini dakikalarca şefkatle sevdiğimi hatırlıyorum. Sonra öpüp gökyüzüne bırakışım. Kuş elimden göğe doğru yükselirken arkasında bıraktığı tüy ve döne döne yere inen bu tüyü alıp yıllarca saklayışım!

Eyüp Sultan böyle bir yerdir işte. Hani yazar ya bazı türbe duvarlarında:

"Edeple giren lütufla çıkar!" diye.

Buraya ne kadar saygı gösterirseniz o kadar karşılık görürsünüz. O gün o mekân için duyulan bir heyecan, hakkını vererek okunan bir Fatiha, oraya ait bir kuşun bir tüyüne bile kıymet vermek belki bir gün sizi İstanbul'un rehberi yapabilir. Osmanlı'nın kalbini anlatan, orada medfun nice büyük zatın hikâyesini kaleme alan bir yazar haline getirebilir.

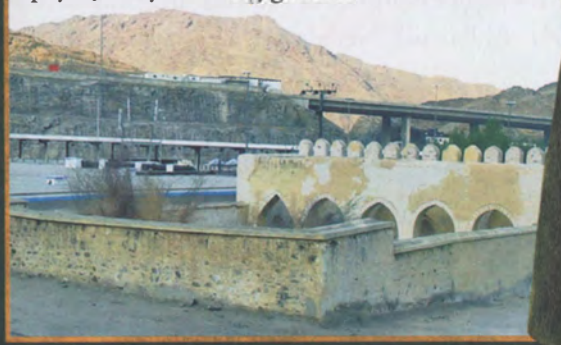
Talha Uğurluel
İstanbul, 2015

EBU EYYUB EL-ENSARÎ(RA)

Elini İlk Tuttuğu Yer Akabe

Mekke'de işkence ve baskılar had safhaya çıkmıştı. Peygamber Efendimiz(sas) İslam'ın tebliği için bazen uzak şehirlere bazen de panayır alanlarına gidiyordu. Bir gün Medine'den gelen altı kişiyle karşılaştı. Onlara derdini tasasını anlatarak İslam'ın evrensel mesajını paylaşmalıydı. Ancak ortam o kadar sıkıntılıydı ki bu konuşmayı ulu orta bir yerde yapmak mümkün değildi. Bu yüzden çölün ortasında "Akabe" denilen bir vadide buluşma kararı aldılar. Söz verildiği saatte herkes oradaydı. İnsanlığa hayat olmaya gelen büyük Zat, vahyin inşirah veren kelimeleriyle tek tek anlattı. Medine'den gelenler yeniden doğmuş gibi oldu. Öyle heyecanlıydılar ki acilen memleketlerine dönüp bu güzellikleri başkalarıyla paylaşmalıydılar. Peygamber Efendimiz(sas),

Akabe Mescidi

Mekke delikanlılarının gözdesi, dünya lezzetlerini elinin tersiyle itmiş bir sahabiyi yanlarına verdi. Bu kişi Mus'ab bin Umeyr(ra) idi.

Mus'ab bin Umeyr'in(ra) Medine günlerinde, şehrin reisleri tek tek gelip tosladılar bu gencecik sahabiye. Onların kaya gibi cüsseleri ve inatları, onun tülden tevazuu karşısında eriyip kül oldu. Sa'd bin Mu'az gibi kametler, ellerinde mızraklarıyla gelip yanından iki büklüm ve İslam'la şereflenmiş olarak döndüleR. Artık Medine'de onlarca kalp İslam için atmaya başlamıştı. Hayatlarının asıl gayesini anlamış bu sineler onları bu güzelliklerle buluşturan Zat'ı görmek için yanıp tutuşuyordu. Medinelilerin gözü yollardaydı. Nihayet aradıkları fırsatı buldular. Bir panayır döneminde, ilk altı Medinelinin Peygamber Efendimiz(sas) ile görüşmesinin üzerinden bir yıl bile geçmeden yeniden yollara düştüler. Aynı yerde yeniden buluşmak için çoktan sözleşmişlerdi. Akabe Vadisi ikinci bayramını yaşıyordu. Bu kez sayıları tam 72 idi. Dünyayı karşılarına almış 72 cesur yürek!

Beklenen an gelmiş, Kainatın Efendisi(sas) mütevazı duruşu, dünyalar değerindeki tebessümüyle karşılarına geçmişti. Bu şanslı Medineliler, bu kez Mus'ab bin Umeyr'den(ra) değil, tabiri caiz ise menbaından kana kana içerek susuzluklarını gideriyorlardı. Artık yürekler kavi, gözler kararlıydı. O büyük huzurda söz verme zamanı, bu kutlu davaya baş koyma anı idi. Ancak bir kişi öne atıldı ve konuşmaları kesti. Bu kişi Peygamber Efendimiz'in(sas) küçük amcası Hz. Abbas idi. Neredeyse haykırarak şu sözleri

Kuba Mescidi

söyledi, "Siz ne için söz verdiğinizin farkında mısınız? Bu sözle dünyayı karşınıza alacağınızı biliyor musunuz?"

Hepsi ne için söz verdiğinin farkındaydı ve kararlarını çoktan vermişlerdi. Tek tek o mübarek eli tuttular ve, "Anamız babamız yoluna fedadır ya Rasulullah(sas)," diyerek söz verdiler. Bu 72 kutlu sahabinin arasında birçok Medineli gibi çiftçilikle uğraşan öyle bir sahabi bulunuyordu ki, ileride İslam Tarihi'nde ismi en yukarılara yazılacaktı. Hazreti Rasulullah'ı(sas) evinde misafir edecek, O'nun(sas) ve dört halife döneminin bütün gazâ ve seriyyelerine iştirak edecek, hatta hızını alamayarak ileri yaşına rağmen soluğu İstanbul önlerinde alıp, burada ölüp burada kalmayı ve bu topraklarda Hazreti Muhammed'in(sas) davasının bayraktarlığını yapmayı kendisine vazife addedecekti. Bu kişi Ebu Eyyub el-Ensarî Hazretleri idi!

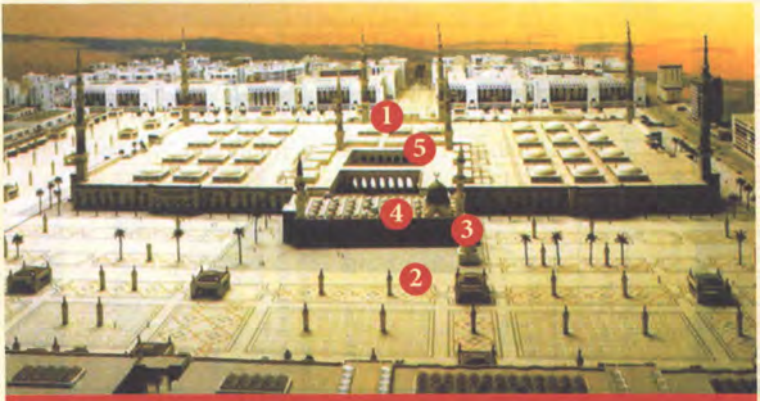
Ona Neden Mihmandar-ı Nebi Diyoruz

Eyüp Sultan Camii'nde sabah namazlarının sonundaki dualarda hep Mihmandar-ı Nebi olarak adlandırılır Eyyub Sultan Hazretleri. Çünkü kimselere nasip olmayan şey sadece ona nasip olmuştur.

Tarihler 622 yılını göstermektedir. Kutlu Nebi(sas), Mekke'den çıktığı hicret yolculuğunda artık Medine önlerindedir. Kuba Köyü'nde

Cuma Mescidi

1- Ebu Talha'nın(ra), içinde Ha adlı kuyunun da bulunduğu hurmalığı
2- Ebu Eyyüb el-Ensarî'nin evi
3- Şeyhülislam Arif Hikmet Paşa'nın yaptırdığı kütüphane
4- Bilâl-i Habeşi Hazretleri'nin ilk ezan okuduğu yer
5- Daha önce Hz. Âişe'nin odası olan Efendimiz'in(sas) türbeleri

kaldığı dört gün içinde İslam'ın ilk mescidinin temelleri atılmıştır. Medine'den karşılamaya gidenlerle birlikte şehre girmek üzeredirler. Medineliler toplanmış, heyecanla kutlu misafirlerini beklemeye başlamışlardır. Beklenen kervan Seniyyetü'l-Veda'dan gözükünce heyecan yerini büyük bir coşkuya bırakır. Tela'a'l-bedrü'lerle meydan inler ve devesi Kasva'nın üzerinde ilerlemekte olan Kutlu Nebi(sas) topluluğun arasına karışır. Önce hemen önlerindeki Vadi-yi Ranuna'da ilk cuma namazı kılınır ve ardından şehre girilir. Herkeste bir coşku ve Rasulullah'ı(sas) ağırlama isteği vardır. Peki bu iş nasıl olacaktır? Efendimiz(sas) devesinin çöktüğü yerde kalacaklarını ifade eder. Kasva serbest bırakılır ve deve önce ilk mescidin yapılacağı boş bir araziye, ardından da Ebu Eyyub el-Ensarî Hazretleri'nin evinin önüne çöker. Ebu Eyyub ve eşi Ümmü Eyyub'un başına öyle bir devlet kuşu konmuştur ki, imrenmemek elde değildir. Bu kutlu misafirlik tam yedi ay sürecektir. Peygamber Efendimiz'i(sas) yedi ay boyunca evinde ağırlayan, Medine'deki evleri bitene kadar misafir eden Ebu Eyyub olduğu için tarih boyunca "Mihmandar" (ağırlayan, hizmet eden, sahip çıkan) unvanı ile de anılmıştır.

Yemen Tubbasının Temennisi

Peygamber Efendimiz'in(sas) mübarek devesi Kasva'nın Ebu Eyyub'un evinin önüne çökmesinin arkasında aslında uzun yıllar öncesine dayanan bir temenni, içten gelen bir dua yatmaktadır.

Yüzyıllar önce Yemen topraklarını yöneten sultan, kuzeye bir yolculuk gerçekleştirir. Arap Yarımadası'nın ortalarına kadar gelir. Medine'ye uğradığında buradaki bir bilge, ileride buradan önemli bir zatın çıkacağını, bütün insanlığın O'na muhtaç olduğunu, O'na destek olacak kişilerin çok şanslı olacağını söyler. Yemen Tubbası oraya bir ev yaptırır, "Gelecek kutlu kişi zuhur ettiğinde bu evde otursun," der. Tabii ki o günün şartlarında inşa edilen bu toprak ev Hz. Muhammed'e(sas) yetişmemiştir. Ancak burada sırlı bir gerçek vardır. Tubba'nın yaptırdığı evin olduğu yerde o günlerde Ebu Eyyub el-Ensarî'nin(ra) evi bulunmaktadır. Yani yüzyıllar öncesine dayanan bu güzel temenni yerini bulmuş, Tubba'nın yaptırıp kendisine ithaf ettiği ev olmasa da evin bulunduğu yer Efendimiz'in(sas) bir süre ikamet ettiği mekân olma şerefini elde etmiştir.

Üst Katta Siz Kalın

Ebu Eyyub el-Ensarî'nin(ra) evine yerleşecek olan Kâinatın Efendisi(sas) evin alt katında kalmak ister. Ebu Eyyub el-Ensarî ve eşi Ümmü Eyyub buna razı olmazlar, "Siz alt katta, biz üst katta, böyle olmaz ya Rasulallah!" derler. Ancak hassasiyet timsali sevgili Peygamberimiz(sas) kaldığı evin sahiplerine rahatsızlık vermek

istememektedir. "Benim gelenim gidenim çok olur. Yukarıda kalırsam rahatsızlık verebilirim. Biz alt katta kalalım," der.

Daha fazla üsteleyemezler. Üst kata yerleşirler yerleşmesine ama böyle mübarek bir zatın üstünde kalmaktan da son derece rahatsızdırlar. Bir gece tam yatmaya hazırlanırlarken yanlarında bulunan su testisi devrilir ve su toprak zemine yayılır. Su topraktan aşağı akıp Peygamber Efendimiz'i(sas) rahatsız eder düşüncesiyle tek yorganlarını suyun üzerine atıp emdirirler. Yorgan ıslandığı için o geceyi açıkta geçireceklerdir. Peygamber Efendimiz(sas), bu ve bunun gibi birkaç hadiseyle birlikte ev sahiplerinin üst katta kalmaktan duydukları rahatsızlığı görür ve misafirliğinin ikinci ayının sonunda üst kata geçer. 7 aylık misafirliğin son beş ayında üst katta kalacaktır.

Yerinde Durmayan Vefa İnsanı

Menba'ı bulan, hele evinde 7 ay o mukaddes solukla aynı havayı soluyan bir insan bundan sonra nasıl yaşar? Dönemindeki bütün gazâ ve seriyyelerde yer alacaktır. Bedir Savaşı'ndan Hudeybiye Barış Antlaşması'na ve Mekke'nin Fethi'ne kadar hiçbir zaman dur durak bilmeyecektir. Medine döneminde Hz. Aişe'ye(ra) iftira atıldığı zaman, evine gelip eşi Ümmü Eyyub'e, "Ey Ümmü Eyyub, sen böyle bir şey yapar mıydın?" diye soracak, karısının, "Hayır, vallahi yapmazdım!" cevabı üzerine, "Aişe senden daha hayırlıdır, o halde o hiç yapmaz," diyecektir.

Hz. Meymune annemizin Mekke girişindeki kabri

Dört Halife Dönemi'nde de dur durak bilmeyecektir. Amr İbni As(ra) ile birlikte Mısır'ın fethinde yer alacak, Hz. Ömer'in emriyle yola çıkan orduların arasında olup Romalılarla savaşarak Filistin ve Suriye topraklarının fethinde vazife alacaktır. Hz. Osman döneminde gemilerle Kıbrıs Seferi'ne çıkılırken ordunun içinde Ebu Eyyub el-Ensarî(ra) de bulunmaktadır.

Hz. Osman'ın(ra) hilafeti döneminde, fitnecilerin Medine'yi işgali ve Hz. Osman'ın imametini engellemeleri üzerine Hz. Ali'nin tavsiyesi üzerine imamlık yapacaktır.

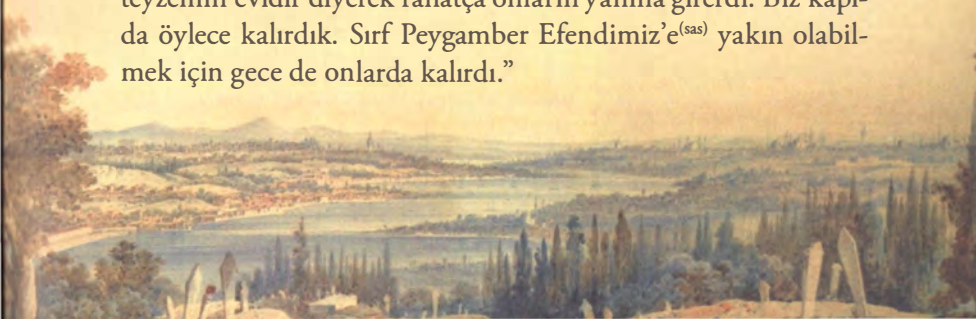
Ey Mihmandar! Senin Mihmandarın Olmak İstiyorum!

İstanbul'da medfun bulunan Ebu Eyyub el-Ensarî'nin(ra) topraklarımızda ağırlanıyor olması, bayrağımızın altında, askerimiz tarafından korunuyor olması, bizim için nasıl bir kıymettir bilir misiniz? En Kıymetli'ye(sas) ev sahipliği yapana ev sahipliği yapmaya çalışmak aslında nasıl övünülecek bir vazifedir? Anlamak için gelin şu hadiseye kulak verelim.

Hz. Ömer'in tek bir Allah inancı üzerine kurduğu birtakım yeni şehirler vardır. Fustat (Kahire), Basra ve Kufe gibi. Bu şehirlerde de o günlerde çok kıymetli isimler valilik yapmaktadır. Basra valisi, Peygamber Efendimiz'in(sas) küçük amcası Hz. Abbas'ın oğlu İbni Abbas'tır(ra).

Ne şanslı bir çocuktur İbni Abbas. İbni Abbas'ın annesinin kız kardeşi Hz. Meymune, Peygamber Efendimiz'in(sas) eşleridir. Hz. Ömer'in(ra) oğlu İbni Ömer(ra) anlatıyor:

"Ne zaman Peygamber Efendimiz(sas) Hz. Meymune'nin evine gecelemeye girse, gün boyu birlikte oynadığımız İbni Abbas, teyzemin evidir diyerek rahatça onların yanına girerdi. Biz kapıda öylece kalırdık. Sırf Peygamber Efendimiz'e(sas) yakın olabilmek için gece de onlarda kalırdı."

Çocukluğunda Efendimiz'e(sas) bu kadar düşkün olan İbni Abbas yetişkinlik döneminde neler yapmaz ki!

O günlerde Ebu Eyyub el-Ensarî Hazretleri'nin yolu Basra'ya düşer. Şehrin valisi olan İbni Abbas'ı ziyaret eder. Ayrılma zamanı geldiğinde İbni Abbas, Ebu Eyyub el-Ensarî Hazretleri'ni durduracak ve ona şu manidar sözleri söyleyecektir, "Bugün sana, vaktiyle senin Peygamberimiz'e(sas) yaptığın hizmete karşılık bir hizmet sunmak istiyorum."

Ardından oturmakta olduğu konağı tamamen boşaltıp Ebu Eyyub el-Ensarî Hazretleri'nin emrine bırakacak, "Basra'da kaldığın sürece burası senindir," diyecektir.

O'na(sas) Uyarsan Sana Uyarız!

Peygamber Efendimiz'e(sas) ve O'nun bıraktığı şeylere sonsuz bir sadakatle bağlı olan sahabe, her ne olursa olsun bu çizgilerini hayatları boyunca hiç bozmayacaklardır. Bunun en önemli örneklerinden biri Emevi yöneticileri döneminde Medine'de yaşanır.

İleride devletin başına geçtiklerinde Arap milliyetçiliği yapacak, başta Ehl-i Beyt olmak üzere nice sahabeyi sıkıntıya sokacak icraatlara imza atacak Emeviler o günlerde yerel yönetimlere gelmeye başlamışlardır. Bunlardan biri de Mervan bin Hakem'dir. O günlerde Medine valisi olarak vazife görmektedir. Medine demek sahabiler şehri demektir. Burada yanlış yapana asla müsamaha gösterilmemekte, anında uyarılmaktadır. Peygamber Efendimiz'in(sas) sırlandığı bu topraklarda Allah'tan başka hiçbir şeyden korkulmamaktadır. Hak olan ne ise herkes buna göre hareket etmektedir. Taşrada vazifeli Emevi

Tarihte Basra

yöneticileri nispeten rahattırlar ama Mekke ve Medine'de ya doğru olmak ya da buraları terk etmek vardır.

Ni'me'l-Ceyşten Evrenos Dede'nin kabri

Medine Valisi Mervan bir süredir namazları geç kıldırmaktadır. Bu hadise sahabe arasında rahatsızlık meydana getirmeye başlamıştır. Ebu Eyyub bir gün dayanamayarak Mervan'ın yanına gelir ve kulaklara küpe edilecek şu sözleri söyler, "Rasulullah'ı namaz kıldırırken gördüm. O'na uyarsan biz de sana uyarız. Muhalefet edersen biz de sana muhalefet ederiz."

Ebu Eyyub'un namaz konusundaki hassasiyetini bir Mısır ziyaretinde de görmekteyiz. O günlerde, duyduğu bir hadisin doğruluğunu teyid için kalkmış Mısır'a kadar gitmiştir. Mısır valisi, Medine'de Ashab-ı Suffa'dan Ukbe bin Amir Hazretleri'dir. Onun misafiri olur. Ukbe bin Amir'in akşam namazını biraz geciktirerek kıldığını görür ve onu uyarmaktan çekinmez. Uyarırken de kendisinin bir sahabi olduğu gerçeğine vurgu yapar, "Bu yaptığını gören halkın, Rasul-i Ekrem(sas) de böyle yapardı demesinden endişe ederim."

Ni'me'l-Ceyş, Ne Güzel Asker

Osmanlı kaynaklarında bazı insanlar anılırken Ni'me'l-Ceyş ifadesi kullanılır. İstanbul'da yol kenarlarında, sur kapısı önlerinde, duvar diplerinde bazı kabirler karşılar sizi. Tabelasına baktığınızda Ni'me'l-Ceyş ifadesini görme olasılığınız fazladır. Peki nedir Ni'me'l-Ceyş! Ceyş asker demektir. Ni'me'l-Ceyş ise "Ne güzel asker" anlamına gelir. Yani bu ifadenin kaynağı Peygamber Efendimiz'in(sas) İstanbul'un fetih müjdesini verdiği ve fetihte yer alacak askerleri taltif ettiği hadis-i şerifleridir.

Bugün İstanbul surları önünde, hatta birçok sur kapısı dibinde farklı yüzyıllarda ömür sürmüş insanlar bir arada

yatmaktadırlar. Bunların bir kısmı, Peygamber Efendimiz'in(sas) vefatından 39 sene sonra yola çıkan ve yüzyıllar boyunca bıkmadan Konstantinapolis'e (İstanbul) yüklenen sahabe, tâbiîn ve ardılları iken bir kısmı da Fatih dönemi kuşatmasının fetih şehitleridir. İstanbul'un fethi, Fatih ve askerlerine nasip olmuştur olmasına ama yüzyıllar boyunca nice yiğit bu paye ile payelenmek için yanıp tutuşmuştur. İşte bu karasevdalılardan biri de Ebu Eyyub el-Ensarî'dir(ra).

O büyük Nebi(sas) aralarından ayrılalı sadece 39 sene olmuştur. Devir Emeviler dönemidir. İlk kez İstanbul üzerine bir sefer hazırlığına girişilmiştir. Herkes telaşlı ve heyecanlıdır. Bu müjdelenmiş sefere katılmak büyük anlam taşımaktadır. Yol uzundur ve hazırlıklar aylar öncesinden başlar. Hazırlık yapanların arasında yaşı bir hayli ilerlemiş bir zat vardır. Herkesin yakından tanıdığı ve bir o kadar da hürmet ettiği bu kişi yıllar önce Hz. Peygamberi(sas) evinde ağırlayan Mihmandar-ı Nebi'den başkası değildir.

Herakliyus Burçları önünde Peygamberimiz'in(sas) süt kardeşi Hz. Şeybe, Ahmed el-Ensarî ve Fatih'in fetih askerlerinden Toklu Dede yan yana yatıyorlar

Sahabenin İstanbul kuşatmasında en çok şehit verdikleri bölge. Manuel Duvarı-Ayvansaray arası

90'a merdiven dayamış bir vücutla bu meşakkatli yolculuğa çıkmak hiç de kolay değildir. Çocukları, torunları toplanıp gelir ve sefere çıkmaması için yalvar yakar olurlar. Ancak Ebu Eyyub el-Ensarî'yi yolundan çevirmek kolay değildir. II. Akabe Biatı'nda Efendimiz'in(sas) elini tutup söz verdiği andan itibaren dur durak bilmemiştir. Bu seferde de öyle olur. Önce karadan sonra gemilerle gerçekleşen sefer yolculuğu İstanbul önlerinde nihayete erer. Ancak bu surları aşmak hiç de kolay değildir. Yeryüzü kuruldu kurulalı hiçbir şehir bu kadar kuvvetli bir şekilde tahkim edilmemiştir. Üç tarafı denizlerle çevrili olup tabiî bir koruması olan İstanbul'un kara surları art arda üçlü sur sistemiyle örülüdür.

Kendi Elinizle Kendinizi Tehlikeye Atmayın

Günler haftaları, haftalar ayları kovalar. Kuşatma sürer ama bir netice alınamaz. Zaman zaman iki ordunun karşı karşıya geldiği olur, uzun süre çarpışılır ancak taraflar bir türlü üstünlük elde edemez. Roma askerleri surların arkasına çekilir, İslam orduları da ordugâhlarına.

O gün kuşatma yine çetin geçeceğe benzemektedir. İslam ordusu surlara doğru ilerlerken manuel duvarı ve Bleherna hattındaki sur kapıları da açılır. Dışarıya yığın yığın Roma askeri taşar. Sonra bu dağınık ordu sıraya girer ve çarpışma düzeni alırlar. İki ordunun ilk karşılaşma anında hemen birbirlerine yüklenme, saldırma, hücum etme olmaz. Önce her iki ordudan birer asker

çıkar dövüşür ve bu şekilde kalabalık kızıştırılır. Her iki tarafın askeri karşılıklı bilenir ve sonunda yayından fırlamış ok gibi birbirlerine saldırırlar.

O gün de her iki ordudan birer genç ortaya çıkar ve dövüş başlar. İslam ordusunun mensubu olan yaman delikanlı iki kılıç darbesiyle hasmını yere uzatıvermiştir. Ancak bu kısa çarpışma onun hızını kesmeye yetmez. Üzerinde durduğu atını geri çevirmesi beklenirken birden ileri sürer ve Romalıların şaşkın bakışları arasında şimşek gibi ön saflarına kadar gelerek salladığı kılıç darbeleriyle birkaç Romalıyı devirip kendi saflarına döner.

Romalılar kadar İslam ordusundakiler de şaşkındır. Birçoğuna göre bu cesaret değil sanki ölüme koşmadır. İslam ordusuna mensup bazı askerlerin ağzından bir ayet-i kerime dökülüverir: "Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın."[1]

1 Bakara Suresi, 195. ayet.

Doğu Roma orduları yıllarca İstanbul'u kuşatanlara karşı şehri başarıyla savunmuşlardı

Yani bu gencin cesurca davranışı Kur'ân-ı Kerim'e göre yanlış bir hareket midir? Fitne kol gezmektedir. Askerin arasında yayılacak yanlış bir düşünce bir anda savaşın seyrini değiştirebilmektedir. Bu ayetin bu şekilde anlaşılması asker arasında gevşekliğe ve korkaklığa sebep de olabilir. Peki gerçekte bu ayet böyle bir konuya mı vurgu yapmaktadır?

Sahabe ne şanslıydı. Bir sorunları olduğunda Peygamber(sas) aralarında idi. Hemen soruyor ve anında en doğrusu ne ise onu öğreniveriyorlardı. Aslında tâbiîn de (sahabeyi görenler) şanslıydı. Çünkü yanı başlarındaki sahabe, O'nu(sas) görmüşler ve suyun menbaından beslenmişlerdi. İslamiyet peyderpey gelmiş ve onlar bu ulvi hakikatleri yudum yudum almış, zerrelerine kadar sindirip bünyelerine yerleştirmişlerdi. Fitnenin kol gezdiği bir yerde inanmış ve bilge bir sese ihtiyaç vardı. Hem de herkes tarafından kabul görecek, bir cümlesiyle ordunun yönünü değiştirecek bir kişiye. Bu ordu ne kadar şanslıydı ki aralarında onlarca sahabi bulunmaktaydı.

Askerler, "Savaş başladığında, düşmanın üzerine cesurca yürürken, kendi elimizle kendimizi tehlikeye atmış oluyor muyuz, olmuyor muyuz?" diye kıvranadursun, yaşlı bir asker önlere doğru ilerledi ve bütün gücünü kullanarak gür bir sesle kalabalığa seslendi. Bakara Suresi'nin 195. ayetini yanlış yorumladıklarını, aslında bu ayetin böyle bir durum için değil kendileri, yani Medineli Ensar için indiğini anlattı.

Mekke fethedilmiş, İslam düşmanları sindirilmişti. Biz Medineli Müslümanlar da, "İslam düşmanları ortadan kaldırıldı.

İslam kuvvetleri Doğu Roma şehirlerini tek tek ele geçiriyorlar

Doğu Roma askerleri

Artık ihmal ettiğimiz tarla bahçelerimizin çift ve çubuğumuzun başına dönebiliriz," diyorduk. O günlerde Bakara Suresi'nin bu ayetleri nazil oldu. Hadiseyi tam anlamak için ayetin devamına bakmak lazımdır. Ayet-i kerime, "Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Allah yolunda infak etmeye devam edin," şeklinde devam etmektedir. İşte kutlu bir sahabinin eliyle bir fitne böylece alevlenmeden sönüvermişti.

O'nu Vahşi Hayvanlara Atacağım

Ebu Eyyub el-Ensarî(ra) İslam'ın bu ilk İstanbul kuşatması sırasında rahatsızlandı. Sefer meşakkati ve yaşının bir hayli ileri olması da durumu ağırlaştırmıştı. Bazı kaynaklara göre sıtma olduğu sanılan hastalığı ilerliyordu. Ordu komutanını çağırttı. Komutan çadıra girdiğinde yaklaşmasını istedi. Bir arzusu vardı. Gücünü toplayarak son arzusunu fısıldadı. Kabrinin bu topraklarda olmasını istiyordu. Bu arzusunu da bir sahabiye yakışır şekilde, Hadis-i Şerif'le temellendiriyordu.

Doğu Roma İmparatorluğu'nun en önemli silahlarından Grek Ateşi ilk kez İslam kuşatmalarındaki gemilere karşı kullanılmıştır

Doğu Roma kuşatmalara karşı İstanbul'u savunmaya çalışıyor

Peygamber Efendimiz(sas), "Konstantiniyye surları önünde sâlih bir zat defnolunacak," diye buyurmuşlardı. Umut ediyorum o kişi ben olayım. Beni surlara doğru götürebildiğiniz en yakın yere defnedin. Bir gün bu şehri fethedecek ordunun kılıç seslerini atlarının kişnemelerini duyabileyim.

Kısa bir süre sonra bu büyük sahabi Hakk'ın rahmetine kavuşacaktır. Vasiyet yerine getirilmelidir. O gün İslam ordusu İstanbul surlarına yaklaşabildikçe yaklaşır. En uygun yerde hızlıca kabir kazılır ve Ebu Eyyub el-Ensarî'nin naaşı buraya konularak üzeri örtülür. Ne kadar hızlı davranırlarsa davransınlar surların önünde cereyan eden bu hadise gözlerden kaçmamıştır. Romalılar şehir surlarının önüne bir kişinin defnedildiğini anlarlar. Durum hızla imparatora intikal eder. Doğu Roma imparatorunun İslam ordusunun kumandanına mesajı gecikmez, "Surların önüne sizin için kıymetli olan bir zatı defnettiniz. Siz gittikten sonra cesedini çıkarıp vahşi hayvanlara atacağım!" diye.

Roma imparatorunun bu çirkin sözlerine, onun anlayacağı dilden cevap vermenin zamanı gelmiştir. İslam toplumları, tarihlerinde hiçbir zaman gayrimüslimlere kötü muamele yapmadıkları gibi topraklarında faaliyet gösteren mabetlerine de dokunmamışlardır. Fakat bu tehdide aynı üslupla cevap verilecektir,

Arap akınları karşısında Doğu Roma İmparatorluğu

"Eğer buraya defnettiğimiz zatın naaşına dokunursanız, topraklarımızdaki bütün mabetleriniz zarar görecektir."

Ebu Eyyub el-Ensarî'nin kabrine dokunulmaz. İslam orduları o seferde İstanbul'u alamazlar, çekilip giderler. Ancak hedefine kilitlenmiş, ölürken defnedilmeyi arzu ettiği mekânla bile hedefinden bir nebze şaşmamış bu büyük isim, muhteşem duruşuyla bize ders vermeye devam etmektedir.

Kabri Nasıl Kayboldu?

İstanbul surları önüne defnedilen Ebu Eyyub el-Ensarî'nin kabri için özel bir yapı inşa edilmemiştir. Çok dikkat etmeyen, burada bir kabir olduğunu bile anlayamaz. Ancak bölge hepten terk edilmiş, ıssız bir alan değildir. Bleherna Surları önünde, bugünkü Eyüp bölgesinde Hristiyan Roma'nın çok önemsediği Kozmidyon Kilisesi bulunmaktadır. Kozmaz ve Damyanus adlı iki azizin kemiklerinin bulunduğuna inandıkları bu bölgeye azami önem vermektedirler. Zaman zaman sur dışındaki bu bölgeye çıkan halk, burada inançları gereği ziyaretler yapmaktadır. Bir süre sonra Ebu Eyyub el-Ensarî Hazretleri'nin mekânı fark edilir. Halk arasındaki rivayetlere göre birtakım olağanüstü durumlar, geceleyin nur inmesi gibi hadiseler dindar Hristiyanların bu kabri önemsemesine sebep olur. Kendileri de burada Hristiyan bir azizin yattığına kanaat getireceklerdir. Bir süre sonra Ebu Eyyub el-Ensarî Hazretleri'nin kabri Hristiyanların uğrak yeri halini alır. Ünlü gezgin İbni Battuta seyahatnamesinde, İstanbul'a geldiğini ve Ebu Eyyub el-Ensarî Hazretleri'nin kabrini ziyaret

ettiğini söyler. Bu ziyaret Fatih'in şehri alışından önce gerçekleşmiştir.

Peki kabri kaybolmadıysa, Fatih'in İstanbul'u fethi döneminde Akşemseddin Hazretleri tarafından nasıl bulundu?

Bu sorunun cevabını bilmek için öncelikle Latin istilasının ne olduğunu öğrenmemiz gerekmektedir. Tarihler 1204'ü gösterdiğinde Hristiyan Avrupa, Kudüs'ü ele geçirmek için IV. Haçlı Seferi'ne çıkmıştır. Gemilerle çıkılan bu yolda ikmal yapmak amacıyla Konstantinapolis'e (İstanbul) uğrama kararı alırlar. İstanbul'u başkent olarak kullanan Doğu Romalılar Haliç'in ağzına zincir germeyip, gelenleri iyi niyetlerle karşılarlar. Ne de olsa gelenler de Hristiyan'dır ve Müslümanlara saldırmak için yola çıkmışlardır. Ancak Kudüs için yola çıkan Avrupa'nın bu çapulcu ve yağmacılarının, İstanbul'a geldiklerinde şehrin güzelliği karşısında iştahları kabaracak ve şehri yağmaya girişeceklerdir. Doğu Roma gafil avlanmıştır. Üstüne üstlük gelenler Katolik'tir. Hristiyan dünya

Latin istilası

4. yüzyıldan itibaren Katolik ve Ortodoks olarak ikiye ayrılmış bulunmaktadır. Düşmanlık o kadar had safhadadır ki birbirlerini afaroz ettikleri gibi kâfir de ilan etmişlerdir. Şehir haçlıların eline geçer. Bu güzelim şehri tam 57 sene boyunca acımasızca yağmalarlar. Başta Ortodoks dünyanın patrikhanesi olan Ayasofya olmak üzere İstanbul'da ne kadar kilise, manastır varsa bu talandan nasibini alır. Kendisini Allah'a adamış binlerce rahibe saldırıya uğrar. Katoliklerin, Ortodokslara ait dinî yapılara saldırılarından sur dışındaki Kozmidyon Kültü de zarar görür. Bu saldırılarda Ebu Eyyub el-Ensarî'nin kabri de tamamıyla kaybolacaktır.

Kutlu Fetih, Kutlu Keşif

Latin istilasının üzerinden neredeyse iki asır geçmiştir. Konstantinapolis bu kahreden yağmanın izlerini bir türlü üzerinden atabilmiş değildir. Şehir ve kutsal mekânlar öylesine yağmalanmıştır ki dinî törenlerde rahipler taştan, sahte kıyafetler giymektedir. Bugünün Sultanahmet Meydanı'nda bulunan Roma İmparatorluk Sarayı bile kullanılamaz hale geldiği için Ayvansaray surlarının arkasında yeni bir saray bölgesi oluşturmuş, İstanbul'u buradan yönetmeye başlamışlardır.

Fatih Sultan Mehmed ve Akşemseddin İstanbul kuşatmasını takip ediyor

Peygamber Efendimiz'in(sas) müjdesine mazhar olmak ve şehri almak için Osmanlı döneminde ciddi girişimlerde bulunulmuş ama İstanbul bir türlü ele geçirilememiştir. Özellikle Yıldırım Bayezid ve II. Murad bu konuda ciddi çaba sarf etmiş ama bir netice elde edilememiştir. Bu şehri tarih boyunca kimler kimler kuşatmıştır; Ruslar, Bulgarlar, Avarlar, Avrupa Hunları, Emeviler ve Abbasiler. Ancak şehir Fatih'ini beklemektedir. Ve o zaman gelmiştir.

Çok genç bir yaşta tahta geçen Fatih Sultan Mehmed son derece donanımlıdır. Kuşatma hazırlıkları tam, maneviyat doruktadır. Güçlü bir ordu, teknolojik silahlar, muhteşem bir strateji ve büyüklerin duaları. Tabii ki engel olmaya çalışanlar, fitne çıkaranlar da vardır. Ancak bu kez geriye dönüş yoktur. 2 Nisan 1453 tarihinde büyük kuşatma başlar. 29 Mayıs'ta gerçekleşecek fethe kadar bu iki aylık süreç hiç de kolay geçmeyecektir. Zaman zaman ordu, vezirler hatta Fatih bile acabalar ile sarsılırken yanında dimdik duran manevi büyükler sayesinde moralleri tazelenecektir. Fatih'in yanında Akşemseddin gibi ilim ve dinde zirve şahsiyetler bulunduğu gibi Buharalardan sırf bu kutlu fethe katılabilmek için gelen Ak Mehmed Efendi (Akbaba Sultan) gibi nice kıymetli zat da bulunmaktadır.

Ebu Eyyub el-Ensarî'nin kabri meselesinde günümüzde spekülasyon yapmaya çalışanların olduğunu görmek bizi üzmektedir.

Beykoz sırtlarında Ak Mehmed Efendi'nin kabri

Kabrin kuşatma sırasında bulunduğu, aslında bu meselenin Osmanlı ordusunu motive etmek için planlandığı gibi iftiralar son derece mesnetsiz ve ayıptır. Fatih'in tarihçisi Tursun Bey *Târih-i Ebü'l-feth*'de adım adım tüm detayları aktarmaktadır.

İstanbul alınmıştır. Fatih Sultan Mehmed'e, "Kendinize bir saray yaptırmayacak mısınız?" diye soranlara, "Peygamber Efendimiz'in(sas) sahabisi Ebu Eyyub'un kabrini bulup üzerine bir türbe yaptırmadan kendime bir saray yaptırmaya hâyâ ederim," diyecektir.

Hocası Akşemseddin Hazretleri'nden ricacı olan Fatih, Ebu Eyyub el-Ensarî'nin kabrinin bir an önce bulunmasını istemektedir. Bir gece sohbeti sonrasında İstanbul surlarından dışarıya çıkan Akşemseddin Hazretleri'nin bütün gece süren duaları neticesinde müjde, sabah Fatih'e ulaştırılacaktır. Kabrin yeri bulunmuştur. Bazı rivayetlere göre Fatih'in o gece hocasını takip ettiği, hocasının saatlerce namaz kıldığı mekâna diktiği çınar sopasının

Sultan Mehmed Reşad'ın Taklid-i Seyf töreni

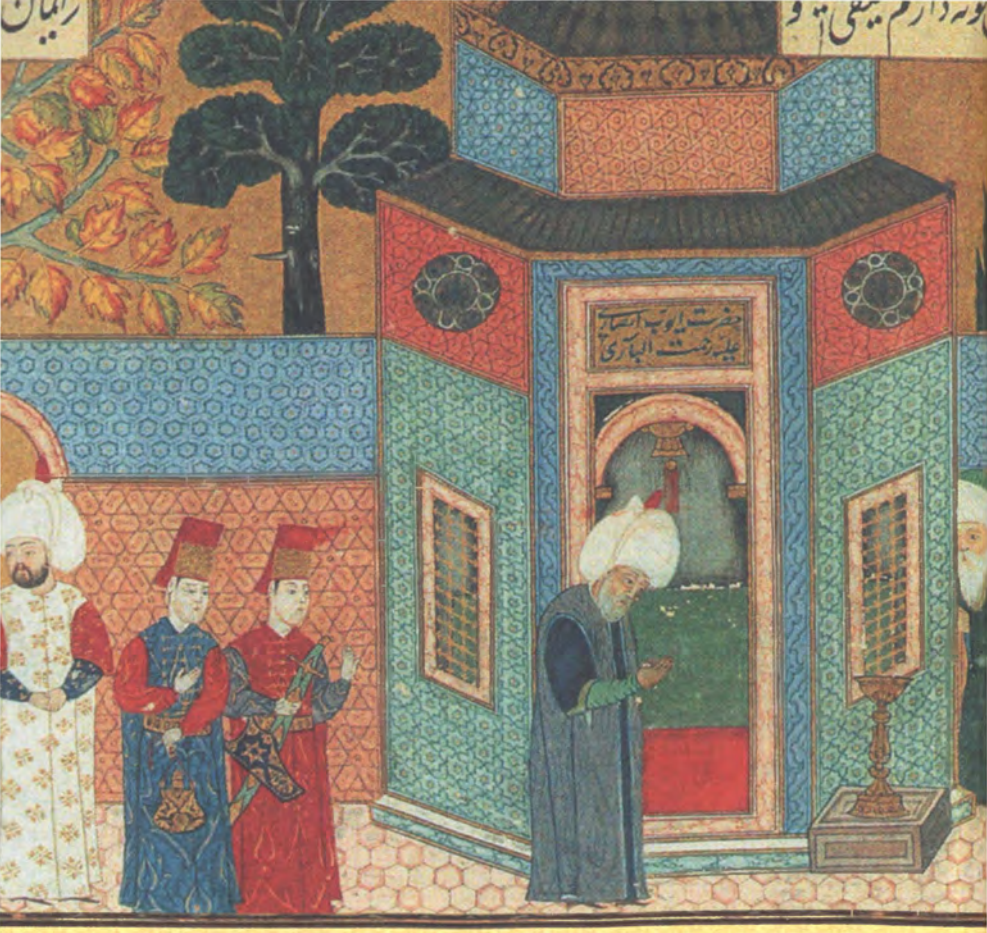

Eyüp Sultan Camii İç Avlusu'ndaki tarihî çınar

yerini değiştirdiği ertesi gün hocasıyla buraya geldiklerinde Akşemseddin'in bu işarete bakmadan direkt gerçek kabir yerini gösterdiği anlatılır. Hatta bu çınar dalının büyüyüp bugün Eyüp Sultan Camii bahçesindeki çınar ağacı haline geldiği de aktarılır. Tursun Bey, kabir kazıldığında ortaya bir taş çıktığını ve bu taşta, "Hazâ kabrun Ebâ Eyyub el-Ensarî" yazdığını bile anlatmaktadır.

Hayırlı Başlangıçlar Mekânı

Kabri orada mı, değil mi? Bu sorular çok soruldu ve sorulmaya devam edecek. Burada en önemli ölçümüz geçmiş büyüklerimizin buraya ne kadar kıymet verdiğiyle ilgilidir. Bir kere Fatih'ten itibaren bütün Osmanlı padişahları tahta geçme zamanlarında taklid-i seyf (kılıç kuşanma) merasimlerini, Ebu Eyyub el-Ensarî'nin(ra) huzurunda yapmışlardır. Aslında gönülleri bu töreni Medine'de, Peygamber Efendimiz'in(sas) huzurunda yapmayı istemektedir ama o günün şartlarında bu mümkün değildir. Ebu Eyyub el-Ensarî'nin huzurunda Peygamber Efendimiz'in(sas) kılıcını kuşanmış, adaletli, erdemli, ferasetli bir yönetici olacaklarına söz vermişlerdir. Akşemseddin Hazretleri'nden itibaren hayatları boyunca ağızlarından hiçbir yalan yanlış söz çıkmamış, binlerce evliya, din büyüğü buraya hürmet etmiş ve sıklıkla bu mekâna ziyarete gelmişlerdir. Nice Osmanlı paşası ve kadınefendisi buraya yakın olabilmek, bu mekânın civarına defnedilebilmek için

Kanunî Sultan Süleyman'ı Eyüp Sultan Türbesi'nde dua ederken tasvir eden bir minyatür

gayret göstermişlerdir. Hatta Eyüp ve civarını hayır eserleriyle süslemek için ciddi bir yarış içine girilmiştir. Bütün bu manzara göstermektedir ki Eyüp, Osmanlı'nın kalbidir ve kabir yapılarından mimariye kadar her şey, yüzyıllardır devam eden bu durumu tescil etmektedirler.

Allah Seni İki Cihanda Muhafaza Etsin

Hendek Savaşı'nda Mekkeli müşrikler Medine'yi kuşatmış ve üç aya yakın bir süre halkı teslim olmaya zorlamışlardı. Savaş öncesi kazılan hendek, Medine'nin girişi olan Sel Dağı açıklığını kapatıyor ve böylece müşriklerin çaresiz kalmasını sağlıyordu. Kuşatmanın en şiddetli anlarından birinde, Müslümanlarla daha önce barış anlaşması yapmış olan Ben-i Kurayza Yahudileri şehre arkadan saldırırlar. Daha çok kadınların muhafaza edildiği bu bölgeye gerçekleştirdikleri hain saldırı zor da olsa püskürtülür. Bir süre sonra şehre giremeyeceğini anlayan müşrikler patlak veren fırtınanın da etkisiyle perişan bir şekilde dağılıp giderler. Hayber Yahudilerinin hainlikleri yanlarına elbette kalmayacaktır. Çok geçmeden Peygamber Efendimiz'in(sas) emriyle İslam ordusu Hayber önlerinde gözükür. Yahudiler kalelerine kapanmış savunma pozisyonu almışlardır. Kuşatma günlerce sürer ve nihayetinde Hz. Ali'nin kale kapısını sökmesiyle İslam orduları şehri ele geçirirler. Suçlular mahkeme edilir ve cezalandırılır. Fakat kalede ceza almayan nice insan vardır. Bunların kalbini İslam'a ısındırmak gerekmektedir. Bu amaçla toplumlar arası buzları eritecek en önemli yöntemlerden biri denenmiştir: İzdivaç.

Tarihte toplumlar arası kaynaşma aracı olarak izdivaçlar sıklıkla hayata geçirilmiş en önemli sosyal faaliyetlerdendir. Bir izdivaçla nice savaşlar önlendiği gibi büyük düşmanlıklar da sona erdirilmiştir. Bu nedenle devletlerarası ilişkilerde kız alıp verme yaygındır. Hayber Kalesi'nin fethi sonrası kale yöneticisinin kızı Hz. Safiye ile Peygamber Efendimiz'in(sas) izdivacı aradaki bütün buzları eritecektir. Böylece hem daha önce Ben-i Kurayza Yahudilerinin yaptıkları hain saldırı hem de Müslümanların kuşatması ve neticesinde meydana gelen cezalandırma ile oluşan husumetler ortadan kaldırılmış olur.

O gün düğün merasimi yapılır. Hz. Safiye ile evlenen Peygamber Efendimiz(sas) çadırdadırlar. Çadırın kapısında elinde mızrakla biri beklemektedir. Aradan saatler geçse de bu esrarengiz nöbetçi çadırın önünden ayrılmaz. Bu durum Peygamber Efendimiz'in(sas) de dikkatini çeker. Çadırın kapısındaki örtüyü sıyırıp bekleyen kişiye bakar. Saatlerdir kapıda nöbet tutan kişi Ebu Eyyub el-Ensarî'den(ra) başkası değildir.

"Ya Ebu Eyyub ne yapıyorsun burada?" diye sorar Kâinatın Efendisi(sas). "Ya Rasulullah bu evlendiğiniz kişi gerçi Müslüman oldu ama ya samimi değilse, size bir zararı ilişirse diye endişe ettim. Onun için burada bekliyorum," cevabını verir. Mübarek dudaklardan duanın yükseldiği an gelmiştir, "Allah da seni iki cihanda muhafaza etsin!"

Öyle de olmuştur. Yüzyıllarca Roma topraklarında kalmış, kabri korunmuştur. Latin istilasında İstanbul yerle bir edilmiştir ancak mübarek naaşı muhafaza olunmuştur. Bu büyük sahabi, Osmanlı'nın fethinden bu yana da baş tacıdır.

Cülûs Yolu tarafından Eyüp Sultan Camii'ne girilen ana kapının üzerinde bir kitâbe vardır. Üzerinde, "Selametle ve emin olarak içeriye giriniz" yazar.

Bu söz buraya öylesine konulmuş değildir. Peygamber Efendimiz'in(sas) yukarıda bahsi geçen duasına mazhar olmuş Eyyub Sultan'ın kendisi ve bulunduğu mekân korunmuş ve inşaallah korunacaktır. Öyle ise bu mekânda bulunanlar için bir korku söz konusu değildir.

Bugün onun türbedarlığı Türkiye Cumhuriyeti'mize nasip olmuştur, yani bizlere. Dileğimiz odur ki bu vazife kıyamete kadar bizde kalır ve ülkemiz böyle büyük bir şerefle her daim müşerref olur.

Kabri: Sanıyorum bu kitapta kabrini en rahat tarif edeceğim zat Eyüp Sultan Hazretleri'dir. Eyüp Sultan Camii avlusunda, caminin abdest şadırvanına bakan kapısından girildiğinde solda, diğer taraftaki Cülûs Yolu kapısından girildiğinde sağda kalan türbede medfundur. İçerideki sekizgen türbe bizzat Fatih Sultan Mehmed tarafından yaptırılmıştır. Türbe önündeki ziyaret duvarının yapımı I. Ahmed'e aittir. Çinilerle kaplı iç türbenin kapısına ait dış cidar kanatları demir dövme olup I. Abdülhamid tarafından yaptırılmıştır. İçerideki sedef kakma çarpma kapı ise bizzat II. Abdülhamid'in el emeğidir. Eyüp Sultan'ın kabir sandukası üzerindeki paha biçilmez gümüş şebeke Sultan III. Selim'in yadigârıdır. Türbe pencereleri Kâbe örtüsünden imal edilmiştir. Türbe içinde Peygamber Efendimiz'e(sas) ait bir kadem kalıbı (ayak izi) bulunmaktadır. Türbe içinde I. Ahmed tarafından yaptırılan Adile Sultan tarafından yenilenen bir itikaf odası da bulunmaktadır.

İstanbul Rasathanesi ve Takiyyuddin'in çalışmaları

SEMERKAND'DAN İSTANBUL'A BİR DEHANIN İZİNDE **ALİ KUŞÇU**

Bursa Ulucamii'nin Ahşap Minberi

Bursa Ulucamii'nin o ihtişamlı ahşap minberi üzerindeki yumruların ne olduğu hep merak edilir. Ortada kocaman bir kabartma, yanlarda farklı boylarda diğer yumrular... Hatta birinin etrafında daha küçük başka kabartılar. Bu parçalı panonun Güneş Sistemi'ni temsil ettiğini söyleyenler de vardır, "Hadi canım o kadar da değil!" diyenler de. Ulucamii 1390'larda yani Osmanlı'nın kuruluş yıllarında yapılmış bir eserdir. 4. padişah Yıldırım Bayezid döneminde Güneş Sistemi'nde kaç gezegenin olduğunu kim biliyordu ki? Bu mevzu hep lakırdılarla kestirilip atılır ve kapanır. Halbuki konu hiç de bu yorumlar kadar basit değildir. İşin doğrusunu öğrenmek için Bursa'dan çok uzaklara gitmemiz gerekecektir. Bugün İstanbul'dan uçakla dört saat süren Özbekistan topraklarına, yani ata yurdumuz Maveraünnehir'e, Semerkand'a!

Ulucamii'ndeki minber

Orta Asya'da Bursalı Bir Âlim

Ünlü astronom ve matematikçi Ali Kuşçu'nun adını duymayanımız çok azdır. Semerkand'da doğmuştur. Aynı zamanda kendisi de âlim olan Timur Devleti'nin hükümdarı Uluğbey'in sağ koludur. Hatta onun meşhur rasathanesinin ve astronomi

Uluğbey, Gıyâseddin Cemşîd, Kadızade Rumî, Ali Kuşçu

medresesinin baş idarecisidir. Peki Bursalı Kadızade Rumî kimdir? Uluğbey'in Semerkand'daki rasathanesinin ve astronomi medresesinin baş idarecisi, yani Ali Kuşçu'dan önceki yöneticisi. Kendisi bu önemli görevi vefatı öncesi Ali Kuşçu'ya devretmiştir. Üstüne üstlük Gıyâseddin Cemşîd ve Muînuddin Kâşî ile birlikte Ali Kuşçu'ya matematik ve astronomi dersleri veren büyük âlim. İsminin başındaki unvana dikkat etmişsinizdir herhalde: Bursalı!

Orta Asya'nın bereketli toprakları Anadolu'yu aşıladığı gibi zaman zaman Anadolu da başka diyarları hatta bazen geriye dönüp Orta Asya'yı bile aşılamıştır. Bursa kadısının oğlu olduğu için Kadızade, Anadolu'dan Bursa'dan neşet ettiği için Rumî lakabını alan bu kıymetli zat, Molla Fenarî'den aldığı eğitim sonrasında önce Cürcan'a, oradan da Semerkand'a geçecektir. Astronominin merkezi olan bu şehirde nice âlimin boy atıp serpildiği bu bereketli topraklarda devrin kabiliyet avcısı Uluğbey tarafından kısa sürede fark edilecek ve baş tacı edilecektir. Orada yaşayacak, oradaki talebelerle uğraşacak ve Semerkand doğumlu bir genci öyle bir seviyeye getirecektir ki, Timurlular Hükümdarı Uluğbey'den Akkoyunlu Sultanı Uzun Hasan'a ve Osmanlı Padişahı Fatih'e kadar kimler kimler ona

Uluğbey'in anıtı önünde hatıra fotoğrafı çektiren Özbekler

Timur İmparatorluğu

talip olacaktır. Nihayetinde bu mücadeleyi Fatih Sultan Mehmed kazanacak ve Bursa'dan Cürcan'a, Semerkand'dan Tebriz'e gelen bu büyük âlim İstanbul'da yaşayacak ve buradan dünyaya ilim yayıp zamanı gelince İstanbul'un bağrına, hem de en anlamlı yeri Eyyub el-Ensarî'nin ayakucuna kıvrılıverecektir.

Timurlular Devleti'ni Anlamak

Türkiye'deki çarpık tarih öğretimi Osmanlı'yı reddettiği yıllardan bu yana hâlâ belini doğrultabilmiş değildir. Redd-i miras yaptıktan sonra yeni atalar arama derdiyle Hititleri ve Sümerleri (Etiler) ata kabul etmiş, hızını alamayıp Moğol Hükümdarı Cengiz Han'dan bile medet ummuştur. Bizimle alakası olmayan sahte atalar okullarımızın duvarlarında boy gösteredursun yıllardır asıl sahip çıkmamız gerekenler nedense hep tu kaka edilmektedir. Timur ve devleti de işte bunlardan biridir. Aslen Çağatay Türklerinden olan ve küçük yaşlarda hafızlık eğitimi alan Timur'dan bahsediyorum ve bunları, *Tüzükât-ı Timur* adlı eserin editörlüğünü yapmış, aynı zamanda sık

Uluğbey dönemi Timurlu devleti parası

Timur ve Yıldırım Bayezid

sık Özbekistan'a gidip, Semerkand'da Timur İmparatorluğu'nun izlerini takip eden biri olarak söylüyorum.

Sakın Timurluları sadece Timur'dan ibaret sanmayın. Hindistan'da silinmez izler bırakan Babürlüler de bu hanedanın uzaktan akrabasıdır aslında. Evet Yıldırım Bayezid'i Ankara Savaşı'nda yenmesi dolayısıyla biz Anadolu insanları kalben biraz buğz ederiz Timur'a ama, Kütahya'ya kadar gelen, Osmanlı'nın başkenti Bursa'yı bile yağmalatmayan Timur'dan bahsediyoruz. İşte onun devletini anlamak Ali Kuşçu'yu daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Timur, dünyanın en karanlık günlerinde ipleri eline almıştır. Bu günler Moğolların dünyayı haraca kestiği, kimselerin onlara dur diyemediği günlerdir. Gerçi Ortadoğu'da bir Baybars, Anadolu'da kültür savaşı veren Selçuklular vardır ama Orta Asya derbeder bir durumdadır. Nice âlim batıya göç etmiş, ata toprakları öksüz ve yetim kalmıştır. İşte Timur bu zor günlerde Moğol yıkıntıları üzerine bir devlet inşa eder. Moğollar bu coğrafyalarda o kadar etkilidir ki Moğol Hanedanı'ndan bir soyluyu da alacak ve kurduğu devletin başına sembolik olarak oturtacaktır. Onun naibi olarak başlar ama devlet onun, söz onundur. Hem Timur, hem oğlu Şahruh hem de torunu Muhammed Tarık nam-ı diğer Uluğbey Orta Asya için büyük işler yapmışlardır. Harzemşahlar döneminde rahatlık içinde yaşayan

Uluğbey'in babası, Timur'un küçük oğlu Şahruh

Müslümanlar, üzerlerinden geçen Moğol dozerleriyle onbinlerce can vermiş, onbinlercesi yurtlarından olmuştur. Kâfir Moğollar ortada ne cami ne medrese ne de türbe bırakmışlardır. Her türlü sanat eseri yağmalanmış, şehirler harabelere dönmüştür. İslam'ın göz bebeği, sahabilerin Mekke ve Medine'den sonra üçüncü durağı Maveraünnehir tarumar edilmiştir. İşte ne olduysa o dönemde olur. Timur ve ardılları eliyle art arda kubbeler yükselmeye başlar, Taşkent'ten, Semerkand'dan, Buhara ve Hive'den. Hem de ne kubbelerdir bunlar... Öyle minareler inşa edilir ki bugün bile bakanın bir daha dönüp bakası gelir. Her köşe okul ve tekkelerle donatılır. Bu topraklarda ilim ve inanç at başı gitmektedir. Bu coğrafyaya, 4 yaşında hafız olan Timur kadar oğlu Şahruh da hizmet eder. Ama en büyük emek Uluğbey'indir. Bir devletin başkanı, o ülkenin en büyük astronomi âlimi olursa başka söze gerek var mıdır?

Uluğbey Medresesi ve önünde Nakşî silsilesinin büyük ismi Abdülhâlık Gücdevanî Hazretleri'nin kabri

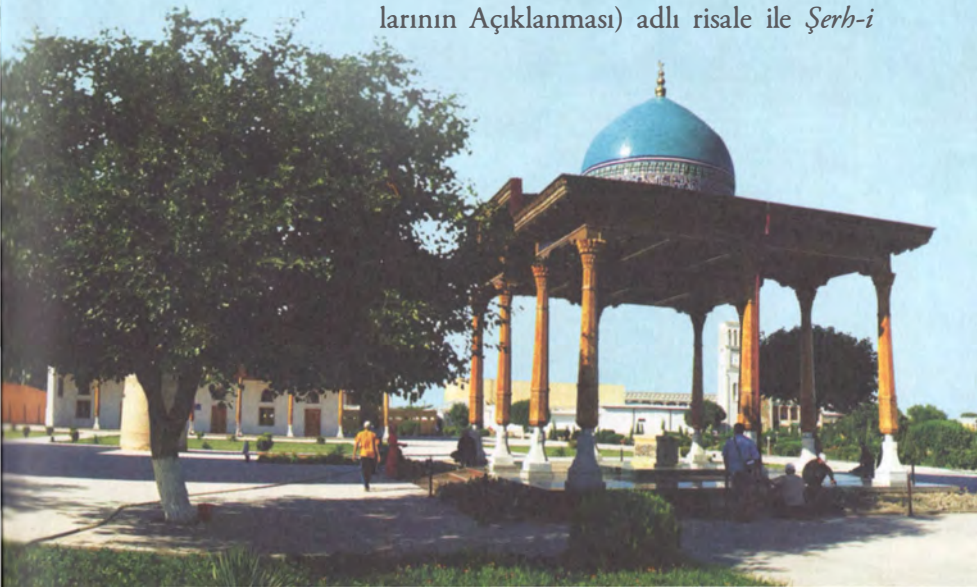

Saray Kuşçusunun Oğlu

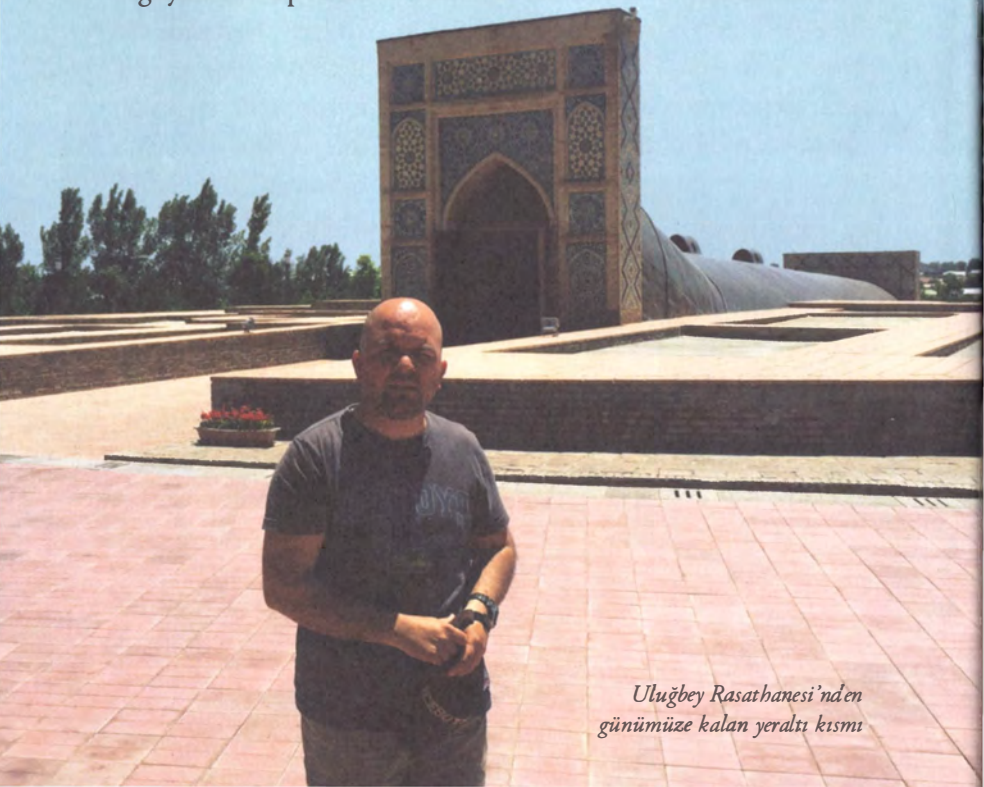
Doğancı

O tarihlerde ilme ve kabiliyete önem verilmektedir. Kimsenin babasının paşalığına, annesinin soyuna bakılmamaktadır. O yıllarda liyakat bir toplumun en alt tabakasında bile olsa getirilip baş köşeye oturtulabilmektedir, öyle de olur. Uluğbey'in sarayında çalışan ve kuşlara bakan Muhammed adındaki adamın oğlu farklı özellikleriyle hemen fark edilir. Bu ateşîn zekayı sokakta bırakmak uygun değildir. Hemen saray mektebine alınır. Matematik ve astronomiye azami ilgisi olan genç hızla ilerler. Uluğbey'in en gözde âlimlerinin gölgesinde yetişir. Bursalı Kadızade Rumî, Gıyâseddin Cemşîd ve Muînuddin Kâşî'den ne gördüyse alır hıfzeder. İleride ilimde o kadar ilerleyecektir ki, Uluğbey Kadızade'nin vefatı sonrasında kendisini ünlü rasathanesinin başına geçirecek, astronomi medresesinin baş müderrisi yapacaktır. Başka dimağlardan da ilim devşirmesi gerekmektedir. Kalkar Kirman'a gider. Burada "Hall-ü Eşkâl-i Kamer" (Ay Safhalarının Açıklanması) adlı risale ile *Şerh-i*

Tecrîd adlı eserini kaleme alır. Çalışmalarını Semerkand'a döndüğünde Uluğbey'e takdim eder. Eserleri inceleyen Uluğbey'in Ali Kuşçu'ya karşı takdiri bir kat daha artacaktır.

Uluğbey'in en büyük hayali tam teşekküllü bir astronomi cetveli (zîc) hazırlamaktır. Yani bir nevi gökyüzünün haritası hazırlanacaktır; yıldızlar, mesafeleri ve büyüklükleri. Yani mesele sadece Güneş Sistemi değildir. Bütün bunları düşününce Bursa Ulucamii'nin minberindeki Güneş Sistemi çok basit kalmaktadır. Büyük âlim Kaşanlı Gıyâseddin Cemşîd ile zîcin hazırlığı başlar ancak onun ömrü vefa etmeyince Uluğbey yoluna Bursalı Kadızade ile devam eder. Onun da vefatı üzerine işe Ali Kuşçu el atar ve bu muazzam iş tamamlanır. Barthold bu zîcden bahsederken, "Bu eser Ortaçağ'daki heyetin en son sözü ve ilmin teleskop icâd edilinceye kadar erişmiş olduğu en son derecesidir," diyecektir. Uluğbey bu zîce yazdığı giriş yazısında Ali Kuşçu'dan övgüyle söz edip "Ferzend-i Ercümend" tabirini kullanacaktır.

Uluğbey Rasathanesi'nden günümüze kalan yeraltı kısmı

Zeki Velidi Togan, Uluğbey'in Ali Kuşçu'yu bir elçilik heyetiyle birlikte Çin'e göndermekle, Çin'de astronomi adına yapılan çalışmaları gözlemlemesi amacı güttüğünü söyler.

Uzun Hasan

Akkoyunluların Himayesinde

Uluğbey, bir devletin başına bin yılda bir gelecek özelliklere sahip bir hükümdardır. Dünya tarihinde, "Astronomi Cetveli" hazırlatan ve bizzatihi işin içinde olan bir devlet başkanı herhalde hiç yoktur. Ama bu ilim kokan yıllar uzun sürmez. Bir saray darbesiyle bu büyük devlet adamı kendi oğlu tarafından öldürülür. Ali Kuşçu en büyük destekçisini kaybetmiştir. Başa geçen oğul Abdüllatif'e yaranmak isteyen bazı kesimler, babası Uluğbey'le özdeşleşen

Düğün fotoğrafı için rasathaneye gelen Özbekler

İpek Yolu ve Ali Kuşçu'nun seyahati

rasathaneyi kötüleyecek, bu çalışmaların gözden düşmesine neden olacaktır. Hatta bir punduna getirip güzelim rasathane binasını yok edeceklerdir. Ali Kuşçu, artık Semerkand'da kalamayacağını anlar. Hacca gidiyorum bahanesiyle yönetimden izin alır ve İran'a doğru harekete geçer.

O günlerde İran coğrafyasında bir başka Türk İslam devleti filizlenmeye başlamıştır. Başında son derece kabiliyetli bir lider olan Uzun Hasan'ın bulunduğu bu devlette ilim ve ilim adamına büyük değer verilmektedir. Uzun Hasan Ali Kuşçu'yu hürmetle karşılar. Saray sohbetinde ona da yer verir. O günlerde Uzun Hasan'ın hususi sohbetlerinde bulunan âlimler arasında; *Vekâyi-i Kitâb-ı Diyâr-ı Bekriyye*'yi yazan Mevlânâ Ebubekir, Celaleddin Devvâni, riyaziyatçı Mahmud Can, âlim ve edib Kadı Mesihüddin İsa Savcı ve İdris-i Bitlisî gibi niceleri vardır.

Ne Farisî Ne de İran Taraftarı

Bugün İran taraftarı bazı zümrelerin, bizim medeniyetimize ait nice önemli kişiyi kendilerine mâl etmeye çalıştıkları malumdur. Hz. Mevlânâ'dan Hacivat ve Karagöz'e, Keloğlan'dan Yunus Emre'ye kadar Anadolu kaynaklı birçok değer, Fars kültürüne bulanmaya çalışılmaktadır. Bu politikanın bir devamı olarak Ali Kuşçu için de bu tarz iddialar ortaya atılmıştır. Halbuki Ali Kuşçu her zaman Sünnî İslam'ın bir temsilcisi olarak yaşamıştır. Aynı zamanda Şiîlikle mücadele eden Timurlu devletinin

en önemli din adamlarındandır. Yine Farisîlikle mücadele eden Uzun Hasan'ın da uzun süre yanında kalmış, onu desteklemiştir. Kendi geldiği yeri çok iyi bilen bu ünlü âlim, atalarından gördüğü şekilde Türk usulü kıyafetini hiçbir zaman değiştirmemiştir.

İstanbul Yolunda Bir Elçi

O günlerde Akkoyunlu Devleti ile Osmanlı'nın arası açıktır. Uzun Hasan iyi bir yönetici olmasına, âlimleri desteklemesine rağmen Osmanlı'ya karşı Rumlarla iş birliği yapmaktadır. Uzun Hasan'ın Trabzon Rum İmparatorluğu ile ittifak kurmasından son derece rahatsız olan Fatih Sultan Mehmed, Trabzon seferine çıkar. Kısa sürede aşılmaz dağları aşarak Trabzon'u fetheder. Fatih'in Trabzon seferinden son derece tedirgin olan Uzun Hasan, annesi Sare Hatun'u Fatih'e af dilemek için gönderir. Ancak annenin Fatih'in yoluna çıkması onu bu seferinden döndürmez. Bu kez Fatih'i can damarından vurmak ister. İlme ve âlimlere

Koçbaşlı Akkoyunlu mezar taşı (Van Müzesi'nden)

Fatih Sultan Mehmed

büyük saygısı olan Fatih Sultan Mehmed'in kalbini acaba ulema ile yumuşatabilecek midir? Ali Kuşçu'dan bu konuda ricacı olur. Ali Kuşçu kendisini kırmaz ve aracılık için yola çıkar. Fatih, Semerkand'dan yola çıkan, bir süre Tebriz'de ikamet eden bu ünlü âlimi karşılamak için Akkoyunlu-Osmanlı sınırına adamlar gönderip kendisini karşılar. İstanbul'a gelen Ali Kuşçu, Fatih'le görüşür. Hem fennî hem de dinî ilimlerde son derece donanımlı olan bu büyük âlim Fatih'i etkilemiştir. Ali Kuşçu'nun İstanbul'da kalmasını isteyen Fatih, bu teklifi kendisine açar. Ali Kuşçu, akrabalarının hemen hepsinin uzaklarda olduğunu, tek başına gelmesinin zor olduğunu söyler. Fatih, hepsinin iaşesiyle bizzat ilgileneceğini, gelmesinin, Osmanlı'nın yeni başkenti İstanbul'un ilim dünyası için önemli olduğunu söyler. Ali Kuşçu bu teklifi kabul eder. Ancak önce elçilik vazifesini tamamlaması gerekmektedir. Fatih'le vedalaşıp Tebriz'e döner. Uzun Hasan'la görüşerek vazifesini tamamlar. Nezaketen aldığı izinle yeniden İstanbul'a avdet için yollara düşer. Fatih, Ali Kuşçu'nun iki yüz civarındaki akrabasıyla çıktığı bu yolda rahat edebilmesi için durakladıkları her nokta için bin akçe harcırah ayırmıştır. Devrin en büyük astronomu böylece İstanbul'a gelmiş olur.

Ben de Sizin Gibi Düşünüyordum, Lakin...

Ali Kuşçu ve yanındakiler sonunda Üsküdar'a kadar ulaşırlar. Onların gelmekte olduğu haberini alan Fatih, İstanbul ulemasından bir kısım büyükleri Ali Kuşçu'yu karşılamaları için Üsküdar'a gönderir. Karşılama heyeti içinde İstanbul Kadısı Mevlânâ Hocazade (Muslihiddin Mustafa) da bulunmaktadır. Gelenleri

karşılayıp karşıya geçmek üzere gemiye geçtiklerinde Mevlânâ Hocazade, Ali Kuşçu'ya, zamanında Timur'un önünde cereyan eden bir münazaranın bahsini açar. Seyyid Şerif Cürcanî ile Sadeddin Taftazânî arasında geçen bu münazara için Ali Kuşçu, Taftazânî'nin haklı olduğunu düşündüğünü söyler.

Hocazade ise, "Ben de sizin gibi düşünüyordum lakin bahsi geçen konuyu dikkatle okudum. Sonra da bu mevzu üzerine bir hâşiye kaleme aldım. Gördüm ki Seyyid Şerif Cürcanî daha haklı imiş," der. Sonra adamlarına emir verip bu hâşiyeyi getirmelerini söyler. Gelen hâşiye Ali Kuşçu'ya takdim edilir. Şehre avdetleri sonrası bu hâşiyeyi okuyan Ali Kuşçu İstanbul Kadısı Hocazade'yi haklı bulur ve fazlasıyla takdir eder. İşte Ali Kuşçu'nun Fatih'in davetini kabulündeki sebeplerden biri budur. Yani İstanbul'da âlime fazlasıyla değer verilmektedir. Şehir hızlı bir şekilde ilim merkezi olmuştur. Bu nedenle öyle önemli zatlar bu şehirde toplanmıştır ki, Semerkand'da Timur'un önünde geçen bir münazaradan İstanbul'daki bir âlim haberdar olabilmektedir.

Ali Kuşçu'nun Fatih'in daveti üzerine İstanbul'a yerleşme tarihini aslında tahmin edebiliyoruz. Şehre ikinci gelişinde, daha önce yazmış olduğu eserini Farsçadan Arapçaya çeviren Ali Kuşçu, *Muhammediyye* adıyla Fatih'e takdim etmiştir. Bu eserin önsözüne düşülen tarih bize Ali Kuşçu'nun İstanbul'a ikinci geliş tarihini 1472 olarak vermektedir.

Ali Kuşçu'nun Fatih'e takdim ettiği ikinci eser, Akkoyunlu Devleti üzerine yapılan Otlukbeli Savaşı yolunda yazılmıştır. Savaşın kazanıldığı dönemde sona ermesi dolayısıyla esere *Fethiye* adı verilecektir. Bu iki eser Fatih tarafından bizzat ciltlettirilerek sultanın şahsi kütüphanesine konmuştur.

Ali Kuşçu son eserini Fatih Sultan Mehmed'e takdim ederken

Ayasofya Medresesi

Ders Okuttuğu Medreseyi Yıktık

İstanbul'a geldikten sonra, ilk olarak Fatih Camii'nin etrafını çeviren Sahn-ı Seman Medreselerinde, daha sonra da Ayasofya Camii'nin yine Fatih tarafından yaptırılan medresesinde eğitim vermeyi sürdürmüştür. Normalde Sahn-ı Seman Medreselerinin bir diğer adı 50'li medresedir. Buradaki müderrisler günlük 50 akçe aldıkları için bu isimle anılagelmiştir. Ali Kuşçu ise günlük 200 akçe almaktadır.

Ayasofya Medresesi'nde verdiği astronomi ve matematik derslerine İstanbul ulemasından da çok sayıda kişi katılmaktaydı. Hatta yine Eyüp Sultan Türbesi civarında medfun bulunan Fatih devri ulemalarından Sinan Paşa, bu derslere katılmayı çok arzu etmiştir. Yaşının ilerlemiş olması sebebiyle katılamaması üzerine öğrencisi Molla Lütfi'ye bu konuda bir vazife vermiştir. Molla Lütfi, her gün Ayasofya Medresesi'ne giderek Ali Kuşçu'dan dinlediklerini akşam hocasına aktarmaktadır.

Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un fethinden sonra fethin sembolü olmak üzere şehrin patrikhanesi ve en büyük kilisesi olan Ayasofya'yı camiye çevirmişti. Bizde ilim ve inanç yan yana olmalıdır. Tek başına cami yaptırmak ya da ibadete açmak uygun değildir. Yanında bir de eğitim kurumu bulunmalıdır. İşte bu sebeple Ayasofya Camii'nin yanına yine Fatih'in emriyle bir de medrese inşa edilmiştir. Bu medresenin içinde bahsettiğimiz nice zat yanında Akşemseddin Hazretleri ile Ali Kuşçu gibi çok önemli isimler de ders okutmuşlardır. Ancak bu tarihî yapı, "Ayasofya Camii tamir edilecek," denilerek ibadete kapatıldığı dönemde (1930-35) yıktırılmıştır. Bugün Ayasofya'nın

ziyaretine gelen binlerce insan, temelleri ortada duran bu vahşi kıyımı görüp, kimseyi sorgulamasın dercesine etrafı metal paravanlarla çevrili bir şekilde hâlâ öylece durmaktadır.

Başlangıç Meridyenini Belirlemek

Okul yıllarından beri biliriz ki başlangıç meridyeni, dünya ülkelerinin genele yakın bir kabulüyle İngiltere'nin Greenwich şehrinden geçmektedir. Elbette ki bunun bir ölçüsü yoktur. Meridyenler belli aralıklarla dünyayı boyuna kesen çizgiler olup herhangi bir yerden başlatılabilir. Konum belirlemelerde önem arz etmesi dolayısıyla kullanılan paralel ve meridyen hesaplamalarında bir noktayı başlangıç saymak gerekmektedir. Tabii ki kararı bu konuda ya ilk adımı atan ya da en güçlü olan belirleyecektir. İngiltere'nin, dünyanın son üç asrında sömürgecilikle elde ettiği güç ve zenginlik sebebiyle meridyeni kendi üzerinden hesaplatma gayreti aşikârdır. Peki Greenwich öncesinde meridyenlerin başlangıç noktası neresidir? İşte bu sorunun cevabı için yine gözümüzü İstanbul'a çevirmeli, Fatih dönemine bir göz atmalıyız.

Uluğbey Rasathanesi'nden

Altı asra yakın bir süre dünyada söz sahibi olan, sadece savaş meydanlarının değil ilim dünyasının da liderliğini yapan Osmanlı, elbette ki standartları belirlerken kendi ölçülerini koyacaktır. Yüzyıllar boyunca başlangıç meridyeni İstanbul'un, daha dara

Uluğbey Rasathanesi inşa ediliyor

indirgeyecek olursak Ayasofya'nın üzerinden geçmiştir. Bu bilgi yaygındır ama, "Neden Ayasofya?" sorusunun cevabı verilememektedir. Mesela, Osmanlı Ayasofya'yı çok sevdiği için diyenler vardır. Ama Osmanlı Eyüp Sultan'ı da çok seviyordu neden Eyüp değil de Ayasofya?

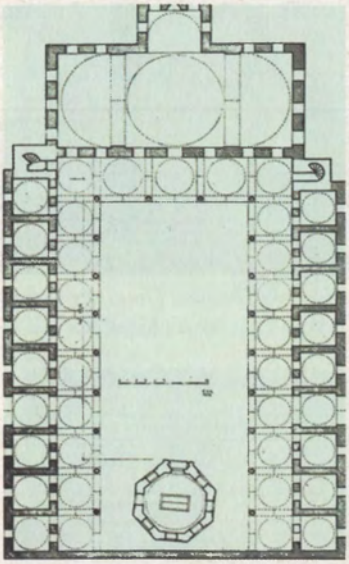
Aslında sorunun cevabı bir üst bölümde saklıdır. Ali Kuşçu Ayasofya Camii'nin içinde ders okuttuğu için. Dedik ya camiler sadece namaz kılınan yerler değildir diye. Aynı zamanda ilim halkalarının gün boyu toplanıp, toplanıp dağıldığı mekânlardır. Ayasofya Medresesi'nde vazife alan bu büyük âlim toplu derslerini bizzat Ayasofya'nın içinde vermektedir.

Ayasofya'yı başlangıç olarak belirleyen bir beyin elbette ki İstanbul ve Ayasofya'nın tûl ve arz (paralel ve meridyen) derecelerini de en ince detayına kadar hesaplayacaktır. Aslında İstanbul'un tûl ve arz dereceleri daha önce Batlamyus tarafından hesaplanmıştır ancak ölçü yanlıştır. Ali Kuşçu bunu düzeltecek ve bu şekilde kayıtlara geçecektir.

İlim ve Din Yan Yana

Gönül isterdi ki bu büyük âlim İstanbul'da çok uzun yıllar yaşasın ve aklî ilimlerde daha nice çığırlar açsın. Ancak Fatih'in davetiyle şehre ikinci gelişinden sadece iki sene sonra bu fani dünyaya gözlerini kapatacaktır. Ölümünden bir süre önce Fatih'le birlikte Uzun Hasan'a karşı gerçekleştirilen Otlukbeli Savaşı için yola çıkması, sıhhatinin o kadar kötü olmadığı

izlenimini vermektedir. Ancak ani vefat, İstanbul halkıyla birlikte ulemayı da bir hayli üzecektir. Torunu Mirim Çelebi bir kıtasında dedesinin ölümü için, "İlim yol göstericisi Mevlânâ Ali Kuşçu cennet ravzasına gittiğinde Hicrî 879 senesi idi. Şaban'ın ilk haftasının yedinci cumartesi günü."

Fatih'in yaptırdığı Eyüp Sultan Camii'nin plan şeması

Bu kıtaya göre Ali Kuşçu, 7 Şaban 879 (1474) Cumartesi günü vefat etmiştir. Sahn-ı Seman ve Ayasofya Medreselerinde ders okutan Ali Kuşçu, Eyüp Sultan'a da çok düşkündür. İstanbul fethedileli daha 20 sene kadar olmuştur. Fatih buraya bir cami ve etrafını çeviren bir medrese inşa ettirmiştir. Bu külliyenin merkezine Eyüp Sultan'ın kabri gelecek şekilde muhteşem bir plan şeması uygulanmıştır. Ali Kuşçu vefat ettiğinde elbette defin yeri olarak başka bir yer düşünülmeyecektir. Eyüp Sultan Türbesi'nin arka haziresine, türbenin duvar dibine defnedilecektir. Aslında bu defin ile Osmanlı'nın yeni başkentinin temellerine ilmin de karıştırıldığı görülmektedir. Bir astronomi ve matematik âlimi, büyük bir sahabinin yanındaki kabriyle bu medeniyetin hamurunda ilim ve dinin nasıl yan yana durduğunu, görebilen her göze anlatmaya devam etmektedir.

Ali Kuşçu hem şahsıyla hem de soyuyla Osmanlı'ya hizmet etmeye devam etmiştir. Kanunî ve II. Selim döneminin büyük şeyhülislamı Ebussuud Efendi aslında Ali Kuşçu'nun torunudur. Ebussuud Efendi'nin annesi Sultan Hatun, Ali Kuşçu'nun kızı olup, II. Bayezid'in çok saygı duyduğu "Hünkar Şeyhi" unvanına sahip Şeyh Muhyiddin Mehmed Yavsî ile evlenmiştir. Bu

İskilip'te Ebussuud Efendi'nin yaptırdığı caminin bahçesinde babası Mehmed Yavsî ile Ali Kuşçu'nun kızı olan annesi Sultan Hatun medfun

izdivaçtan da Ebussuud Efendi dünyaya gelmiştir. Muhyiddin Mehmed Yavsî İskilipli olup Fatih'in daveti üzerine İstanbul'a gelmiş ve Ali Kuşçu'dan ders almıştır. Bu süreçte Ali Kuşçu çok beğendiği bu parlak delikanlıyla kızı Sultan Hatun'u evlendirecektir. Bugün Ali Kuşçu'nun kızı ve damadı İskilip'te, çocukları Ebussuud Efendi'nin yaptırdığı cami yanındaki türbede medfundurlar.

Toprağın Altındaki Rasathane

1420'de Uluğbey tarafından inşa ettirilen, o güne kadar yapılmış dünyanın en modern rasathanesi olan bu özel eser, Uluğbey'in, oğlu tarafından öldürülmesinden sonra önemini kaybetmiş ve kısa bir süre sonra da Uluğbey'i hatırlatan birçok şey gibi darbeciler tarafından ortadan kaldırılmıştır. Semerkand'ın hâkim bir tepesine inşa edilmiş olan bu yapı bir ilim merkezi idi ama her yanı sanatla bezeliydi. Çini kaplı bir kapıdan girilir, yine çinilerle bezeli duvarların arasında ilerlenirdi.

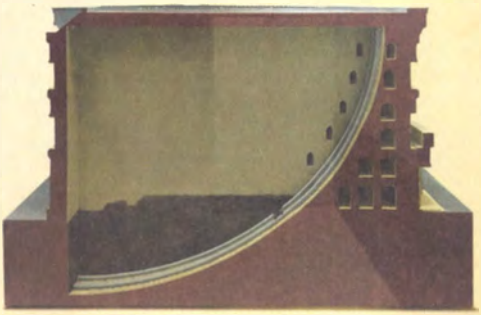
Ebussuud Efendi

Günümüzden 600 sene önce inşa edilmiş bu gizemli yapıyı herhalde görmek istemişsinizdir. Rasathanenin özelliklerini bilip de yıkıldığına hayıflananların atladıkları bir şey vardı. Rasathane binalarının yarısı yerin üzerinde olsa da yarısı yerin altına inşa ediliyordu. Uluğbey Rasathanesi 60 m yüksekliğinde bir yapıydı ve bunun 30 m'si yerin altında bulunuyordu. Yakın zamanda fark edilen bu durumla birlikte arkeolojik kazı başlatıldı ve daha tepenin üzerindeki ilk toprak tabakasının alınmasıyla birlikte karşımıza harika bir çini kapı çıktı. Sonra görenleri hayrete düşüren bir kızak. Bu devasa kızağın altı yüz sene önce inşa edildiğine kim inanırdı! Sekstant denilen, dairenin altıda bir oranındaki bu yay, rasathanenin en altına inşa edilir, üzeri saniye, dakika ve derecelere bölünürdü. Bütün gözlemler bu yay üzerinde hesaplanırdı.

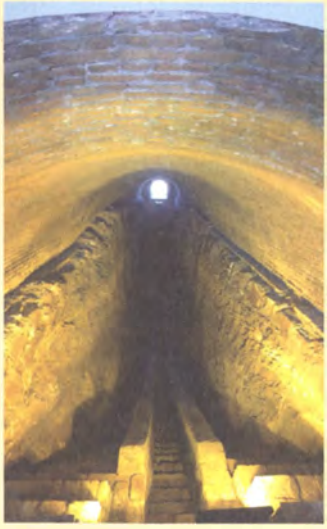
Bu rasathane çağını o kadar aşmış bir donanıma sahipti ki, dünya ekseninin yirmi üç

Uluğbey Rasathanesi maketi

Rasathanenin yeraltında bulunan kısmına ait yan kesit (Sekstant)

Uluğbey rasathanesinin kazılarda ortaya çıkan kısmı

Ali Kuşçu'nun kabrine ait şâhide

buçuk derecelik eğiminin düzenli bir şekilde azaldığı ilk kez burada tespit edilmişti. Avrupalı gök bilimcilerinin bir türlü kabul etmek istemedikleri, İslam âlimlerine ait bu tezi 19. yüzyılda gelişmiş gözlem aletleri neticesinde tam 9 asır sonra kabul etmek zorunda kalacaklardı.

Son birkaç asırdır bize küçüklük kompleksinin aşılanmaya çalışıldığı, siz hiçbir şey başaramazsınız, her şeyin en iyisini ecnebiler yapar denildiği bir dönemde, artık bunları hatırlamanın zamanı gelmiştir. Semerkand'da bütün ihtişamıyla ayakta duran bir rasathane ile, bu rasathanenin yöneticiliğini yapan ve bugün İstanbul'da Eyüp Sultan Türbesi'nin dibinde yatan o büyük âlim arasındaki bağı görmenin, ata topraklarından Anadolu'ya taşıdığımız ve bünyemizde hâlâ varlığını sürdüren gizli cevherin de farkına varmanın zamanı gelmiştir!

Ali Kuşçu'nun kabri

Kabri: Ali Kuşçu'nun kabri, Eyüp Sultan Hazretleri'nin türbesinin arka tarafındadır. Ziyarete kapalı olan, caminin zıt tarafındaki bu hazire İdris Tepesi'ne, Piyerloti yokuşuna bakmaktadır. Türbeden çıkıldığında sağ tarafta kalan kabir, türbe duvarına bitişiktir. Üstü açık sade bir kabir olup baş ve ayak şâhideleri Osmanlı kuruluş devrine uygun bir şekilde serpuşsuz ve Rumî bir alınlıkla süslüdür. Piyerloti yokuşu tarafındaki duvarın arkasından bakıldığında türbenin arka duvarı rahatça görülebilse de Ali Kuşçu'nun kabri türbenin dibinde çukurda kaldığı için görmek pek mümkün olmamaktadır.

HIZIR'IN OĞLU **SİNAN PAŞA**

Ayasofya'yı her gezenin kulağına çalınan bir hikâyedir yapının kıblesinin Hızır(as) tarafından değiştirildiği. Fatih, İstanbul'u fethettikten sonra ilk Cuma namazını Ayasofya Camii'nde kılacaktır. Ama yapı kiliseden değiştirme olduğu için tam kıbleyi tutmamaktadır. Menkıbeye göre Hızır(as) peydah olur ve parmağını taktığı sütunla yapıyı çevirir. Halbuki yapı bugün bile tam kıbleyi tutmamaktadır. Yani Hızır(as) hikâyesi zorlamadır. Ancak her şeyiyle de yanlış değildir. Yani Ayasofya Camii'nin kıblesinin keşfi ve doğru yere mihrabın inşasında bir Hızır'ın parmağı vardır. Bu kişi Fatih'in İstanbul'un fethinden sonraki

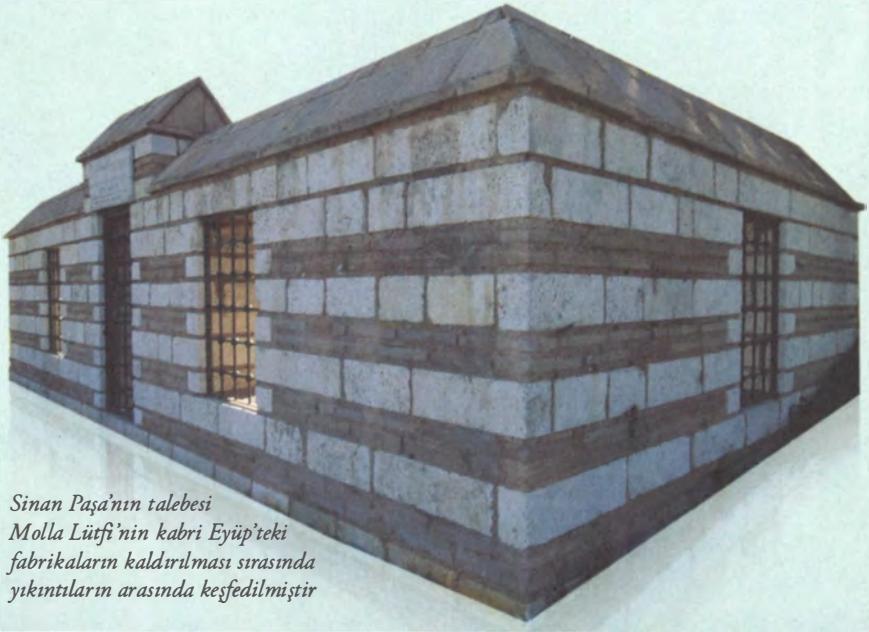

dört yıl şehrin kadılığını yapan Hızır Bey'dir. Ayasofya'nın kıble tespitini vazifesi gereği o yapmış, mihrabı da bugünkü yerine o eklemiştir.

Eyüp Sultan Camii dış avlusuna bakan Eyüp Sultan Türbesi'nin arka haziresinde medfun bulunan Sinan Paşa, işte bu Hızır Bey'in oğludur. İstanbul'un fethinde 15 yaşlarında olan bu parlak zekâlı delikanlı, babası gibi ilim yolunda ilerlemiş ve önemli mertebelere ulaşmıştır. Fatih tarafından, önce babası II. Murad'ın Edirne'de yaptırdığı Darülhadis Medresesi'ne daha sonra İstanbul'daki Sahn-ı Seman Medreselerine müderris olarak atanmıştır.

İlme âşık bu âlim zat, ilerlemiş yaşlarında bile öğrenmekten geri kalmayacak, Ali Kuşçu'dan matematik derslerini, talebesi Molla Lütfi aracılığıyla öğrenme çabası gösterecektir. Aynen Çandarlı Ailesi gibi ilim makamından idari makamla vazifelendirilen ender kişilerden olmuştur. Üniversite hocalığı yaparken 1470 yılında Fatih tarafından vezirliğe getirilecektir. Hem hocalık hem de sonradan eklenen paşalık sebebiyle lakabı Hocapaşa'ya dönecektir. Gedik Ahmed Paşa'dan sonra sadrazamlığa getirilmiştir. İlim ile idarecilik aynı bünyede kolay değildir. Bir

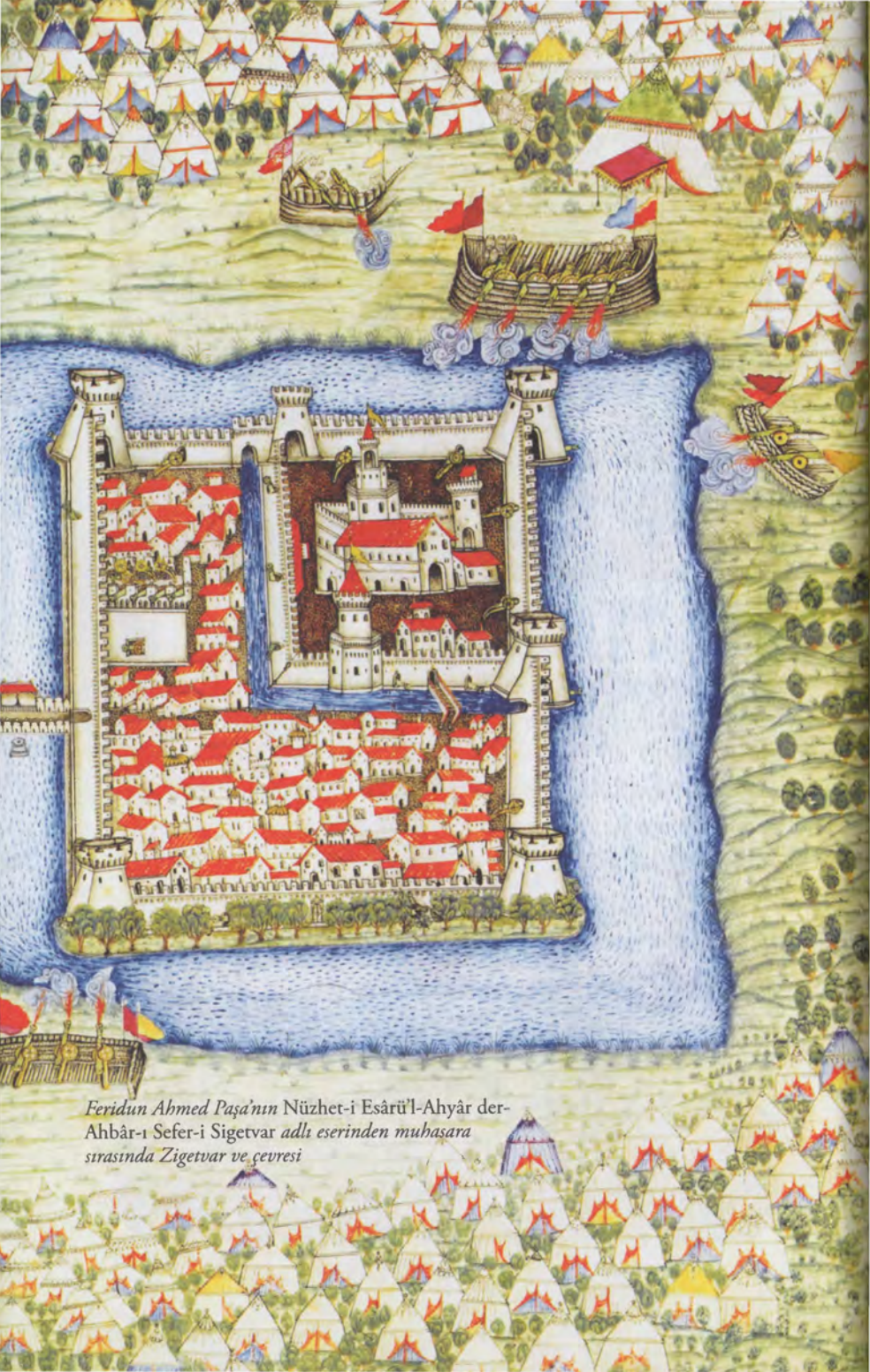
Sinan Paşa'nın talebesi Molla Lütfi'nin kabri Eyüp'teki fabrikaların kaldırılması sırasında yıkıntıların arasında keşfedilmiştir

Sinan Paşa'nın kabri

süre sonra bu durumdan hem Sinan Paşa rahatsız olacak hem de birtakım dedikodular alıp başını yürüyecektir. Bunun üzerine idarecilikten yeniden ilmî vazifeye dönecek, İstanbul'dan bir süre ayrılarak doğum yeri Sivrihisar'a kadı tayin edilecektir. II. Bayezid döneminde Edirne Darülhadis Medresesi'ne ikinci kez müderris olarak vazifelendirilen, Türk Edebiyatı'nın bu tanınmış siması 1486'da İstanbul'da vefat etti.

Kabri: Üstü kubbeli türbesi Çifte Gelinler Türbesi'nin ön kısmındadır. Eyüp Sultan Türbesi'nden çıkınca sağda kalan hazirede bulunan kabir, İstanbul'daki en eski kabir yapılarından biridir.

Feridun Ahmed Paşa'nın Nüzhet-i Esârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar *adlı eserinden muhasara sırasında Zigetvar ve çevresi*

KANUNÎ'NİN ÖLÜMÜNÜ BİLEN DÖRDÜNCÜ KİŞİ **FERİDUN AHMED PAŞA**

Baba İsmi Neden Abdulkadir?

Osmanlı kayıtlarında bir kişinin babasının isminin başında "Abdül" takısı varsa bu kişinin gayrimüslim olma ihtimali yüksektir. Abdül yani kulu anlamına gelmektedir. Abdullah, Allah'ın kulu, Abdussamed, Samed'in kulu gibi. Ve bu takı Allahu Te'âlâ'nın bir isminin başına getirilerek Allah'ın kulu anlamı taşımaktadır. Bir kişi gayrimüslim de olsa Allah'ın kulu olması dolayısıyla o kişiye kendi adı dışında bu şekilde hitap etmek yanlış olmayacaktır. Feridun Ahmed Paşa'nın babasının adı Abdülkadir olarak geçmektedir. Yani Kadir'in kulu. Bu nedenle bir gayrimüslim aileden gelme ihtimali yüksektir.

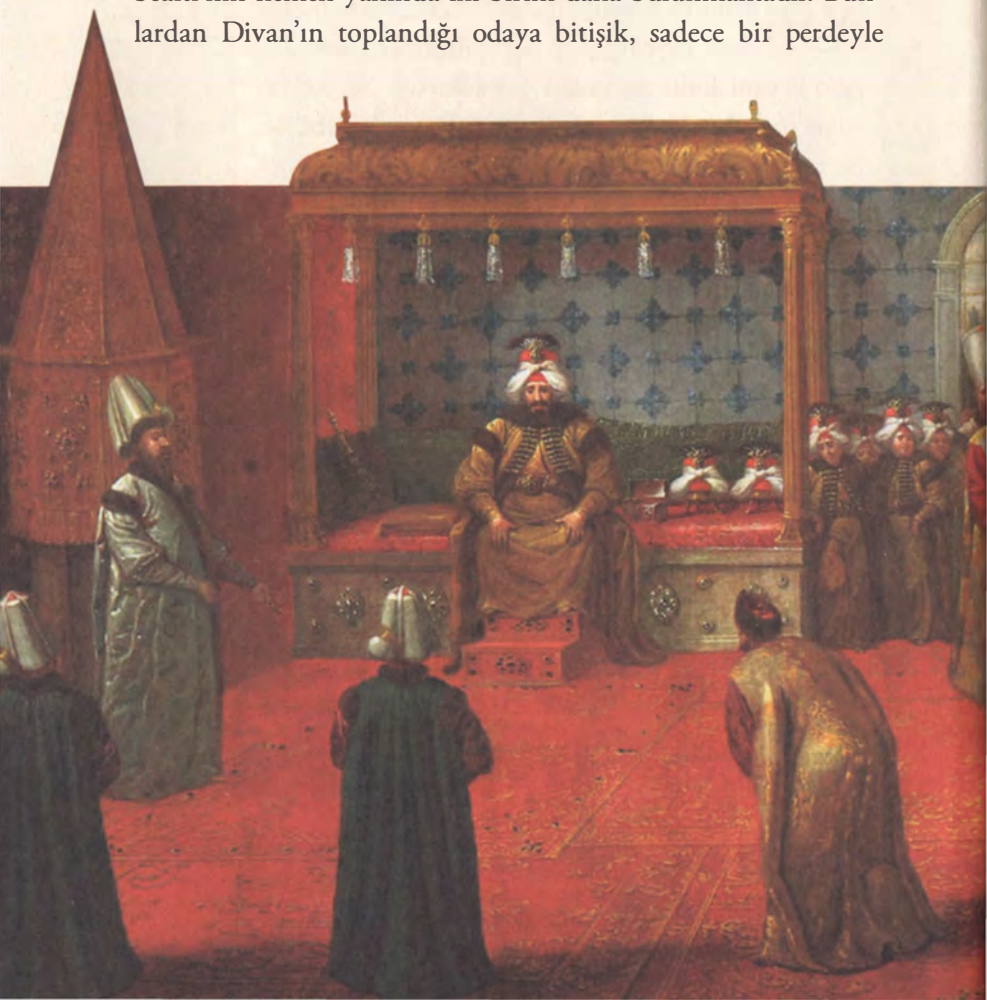

Osmanlı kayıtlarında saraya alınan ve geleceğe hazırlanan gençlerin baba isimlerindeki bu hassasiyet ileride oynayacağı büyük rolde başkalarının kendisini gölgelemesini engelleme arzusundan kaynaklanmaktadır. Osmanlı yönetiminde ırkçılık yoktur. Kimse anne babasından dolayı önde ya da arkada olamaz. Ancak baba adı Yorgi, Agop vs olan bir kişinin

bu isim vasıtasıyla hangi ırk ya da soydan geldiği anlaşılacaktır. Bu durumda kişinin bu özelliği art niyetli şahıslar tarafından kullanılabilir. İşte bu tarz mevzulara meydan vermemek adına insanların aileleri ön plana verilmemiştir.

Enderun Kâtipliğinden Nişancılığa

Osmanlı sarayında en önemli birimlerden biri Divan-ı Hümâyûn'dur. Osmanlı'nın bakanlar kurulu diyebileceğimiz bu heyet haftanın belli günlerinde sadrazam eşliğinde toplanmaktadır. Sarayın Bîrûn Avlusu'nda Kubbealtı olarak bilinen yerde toplanan Divan-ı Hümâyûn burada yalnız değildir. Kubbealtı'nın hemen yanında iki birim daha bulunmaktadır. Bunlardan Divan'ın toplandığı odaya bitişik, sadece bir perdeyle

ayrılan kısımda kâtipler yer alır. Onların yanındaki oda ise arşiv olarak kullanılmaktadır. Daha önce alınmış kararlar burada muhafaza edilmektedir.

Kanunî dönemi Divan heyetinde yer alan isimlerden biri de Çivicizade Abdullah Efendi'dir. Kendisi defterdar rütbesiyle bu toplantılara katılmaktadır. Son derece hayırsever olan bu zat parlak nice genci alıp onlara ikbal kapıları açmasıyla meşhurdur. Yetiştirdiği gençlerden biri de Feridun Ahmed Paşa olacaktır. Çivicizade'nin tavsiyesiyle yükselen bu genç bir süre sonra Divan-ı Hümâyûn

Sokullu Mehmed Paşa

Arz Odası

Matrakçı Nasuh'un Irekeyn Seferi minyatürlerinden Halep

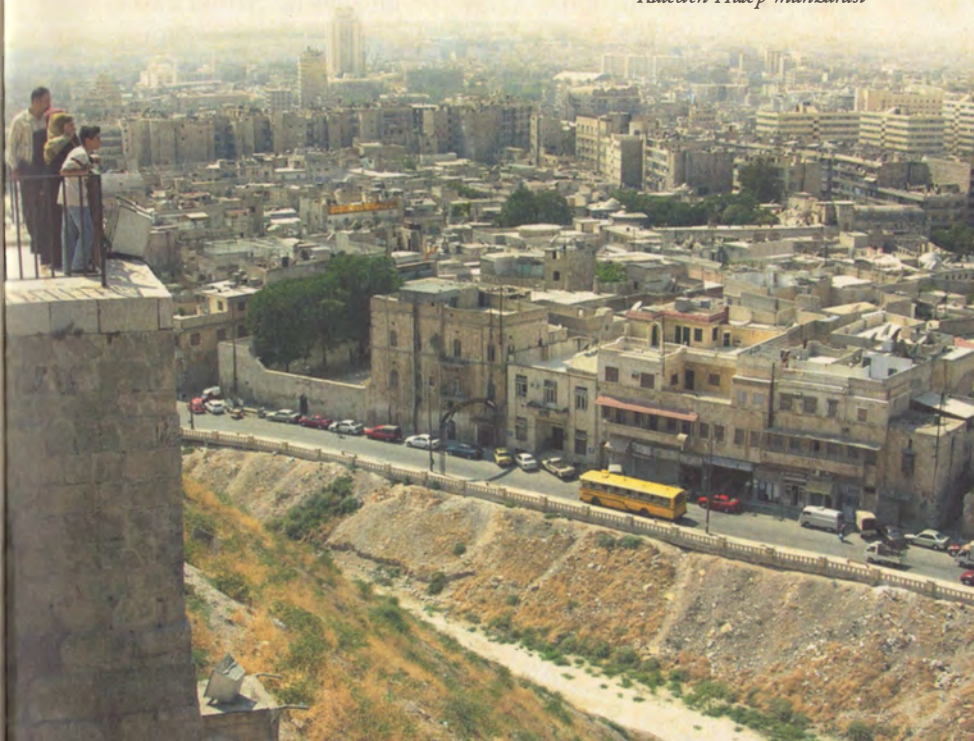
kâtipliğine kadar yükselecek Osmanlı'da çok önemli bir makam olan nişancılığa kadar ilerleyecektir. Ancak önce pişmesi ve tecrübe kazanması gerekmektedir.

İleride Osmanlı'nın kaderinde söz sahibi olacak büyük bir devlet adamı o günlerde beylerbeyi makamındadır: İstanbul ile Budin arasında mekik dokuyan Rumeli Beylerbeyi Sokullu Mehmed Paşa. Çivicizade'nin tavsiyesiyle Sokullu'nun emrine girer genç Feridun. Sokullu ile birlikte bir gün Lüleburgaz'da, bir gün Filibe'de bir diğer gün Peşte'de dolaşırlar. Sokullu'nun peşinde kâtiplik yapmaktadır. Bu boylu poslu son derece sadık genç, Sokullu'nun da dikkatini çekmiştir. Böyle kabiliyetli ve sadakatli insanların ellerinden tutulmalı ve en yakınında muhafaza etmelidir. Öyle de olur. İleriki yıllarda devlet onları ayırana kadar hep birlikte hareket edeceklerdir. Sokullu'nun sadaret yıllarında Feridun Ahmed Bey nişancılığa kadar yükselecektir.

Sokullu ile Birlikte Nahcivan'a

1548 İran Seferi'nin üzerinden beş yıl geçmiştir. İran Şahı Tahmasb kalleşliklerine devam etmektedir. Önce arkasındaki Özbek hanlıklarıyla uğraşmış, Osmanlı'nın Erdel meşguliyetini fırsat bilerek bu kez beş koldan Osmanlı topraklarına saldırmıştı. Girdiği yerlerde insanlara eziyet ediyor, önüne geleni yakıp yıkıyordu. Van ve Ahlat'ı ele geçirmiş Ahlat'ta büyük bir katliam yapmıştı. Kanunî sefer hazırlıklarının başlamasını emretti. Ordu hızlı bir şekilde Anadolu'da toplanacak oradan İran üzerine ilerlenecekti. İlk emir Rumeli askerlerine verildi. Acil bir şekilde Anadolu'ya geçmeleri istendi. O günlerde Rumeli Beylerbeyi olan Sokullu Mehmed Paşa Rumeli ordusuyla hareket etti. Tabii Sokullu'nun yanında bulunan Feridun Ahmed Bey de orduday-dı. Bu, Feridun Bey'in ilk büyük sefer tecrübesi oluyordu.

Kaleden Halep manzarası

Bu sefere başta Kanunî'nin katılması düşünülmüyordu. Anadolu'da toplanma yeri olarak Ankara belirlendi. Ordunun başında Sadrazam Rüstem Paşa olacaktı. Nitekim İstanbul Kapıkulu Ocağı ile hareket eden Rüstem Paşa çoktan Ankara'ya gelmişti. Padişahın sefere çıkmayacak olması birtakım dedikodulara sebebiyet vermişti. Ayrıca Amasya'da bulunan Şehzade Mustafa'yı babasıyla karşı karşıya getirme faaliyetlerine de hız verilmişti. Fitne kol geziyordu. Kanunî sefere çıkmak durumunda kaldı. Hatta bu seferde hiç kimsenin istemediği şey gerçekleşti. Şehzade Mustafa, Konya Ereğlisi'nde idam edildi.

Bolvadin sonrasında birleşen ordular Halep'e doğru hareket ettiler. Kışı Halep'te geçiren Sultan Süleyman, Diyarbakır üzerinden Erzurum'a geldi. Osmanlı orduları öncesinde bölgeyi tahrip eden Tahmasb, devamlı geri çekilmekteydi. Sultan Süleyman Kars'a kadar gelmiş ama İran ordusuyla karşılaşamamıştı. Tahmasb'a yazdığı mektupta Rafizîliği bırakmasını, halkın mallarını yağmalama huyundan vazgeçmesini söyledi. Savaşa davet

Kaleden Amasya şehri

etti. Hatta top ve tüfeklerimizden korkuyorsan sadece kılıçla karşına çıkalım dedi. Tahmasb'ın planı belliydi. Vur-kaç ile Osmanlı'yı yıpratmak istiyordu. Kanunî sınırlarında olduğu için de oyalama politikası güdüyordu. Sultan Süleyman ordusuyla Doğu Bayezid'e geldiğinde şahı canevinden vuracak tehdidi yaptı. Eğer bu hareketlerine devam ederse onlar için kutsal olan Tebriz ve Erdebil'e gireceğini ve buradaki kutsallarını yok edeceğini söyledi. Erdebil, Tahmasb'ın babası Şah İsmail'in mezarının da bulunduğu, Safevîler için çok önemli bir şehirdi. Şah İsmail'in babası Haydar, dedesi Cüneyd Erdebil, Halidîlikten ayrılarak Rafizîliğe geçmiş Erdebil Tekkesi çıkışlı kişilerdi. Bu taktik Tahmasb'a geri adım attırdı. Ancak Kanunî, onların ne kadar iki yüzlü ve sözünden dönen kişiler olduklarını bildiği için ikinci kışı da Anadolu'da geçirme kararı aldı. Kışlayacakları yer Amasya'ydı. Tabii sultan ile birlikte ordu, Rumeli Beylerbeyi Sokullu Mehmed Paşa ve yanındaki kâtibi Feridun Bey de Amasya'da kalacaktı. Koca Osmanlı ordusunun sınırlarında iki sene eğlenmesi ve Kanunî'nin, "Gelecek baharda Erdebil'i alacağım," tehdidi Tahmasb'ı fena korkutmuştu. Başta Kanunî'ye mektup bile yazmayan şah, Amasya'ya elçi üzerine elçi göndermeye başlamıştı. Nihayetinde Amasya Antlaşması yapılarak İran'ın saldırılarına uzun bir süre son verildi.

II. Maximilian

Kanunî'nin Ölümünü Bilen Dördüncü Kişi

Sultan Süleyman'ın bu son İran Seferi sırasında Sadrazam Rüstem Paşa azledilmiş, yerine Kara Ahmed Paşa getirilmişti. Sonrasında

Rüstem Paşa ve halefi Semiz Ali Paşa bu makama geldiler. Semiz Ali Paşa'nın vefatıyla boşalan sadaret makamına bu kez Sokullu Mehmed Paşa getirildi. Uzun yıllar bu makamda kalacak olan Sokullu, vazifeye avdet ederken yanında bir süredir kâtiplik yapan Feridun Bey'i de İstanbul'a getirmeyi ihmal etmedi. Artık Feridun Bey Divan-ı Hümâyûn kâtibi olmuştu. Aynı zamanda Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'nın sır kâtipliğini de yapmaya başladı.

Tarihler 1566'yı göstermektedir. Kanunî Sultan Süleyman'ın büyük hasmı, Kutsal Roma Germen İmparatoru Şarlken, Osmanlı'nın üstün siyaseti neticesinde devletini ikiye bölmüş, İspanya kısmını oğlu II. Felipe'ye bırakarak tahttan ayrılmıştı. Devletin Almanya-Avusturya kısmını ise kardeşi Ferdinand'a devretmişti. Ferdinand'ın ölümü üzerine yerine geçen oğlu II. Maximilian Osmanlı'ya karşı ikili oynuyordu. Hem Devlet-i Aliyye'ye vergi veriyor hem de Osmanlı'nın yıllardır kolladığı Erdel Beyi Sigismund'un topraklarına saldırılar düzenliyordu. Yine böyle bir arbedede II. Maximilian Osmanlı'ya Erdel'i şikâyet etti ve Divan-ı Hümâyûn'un bu konudaki kararını beklemeden Sigismund'a saldırdı.

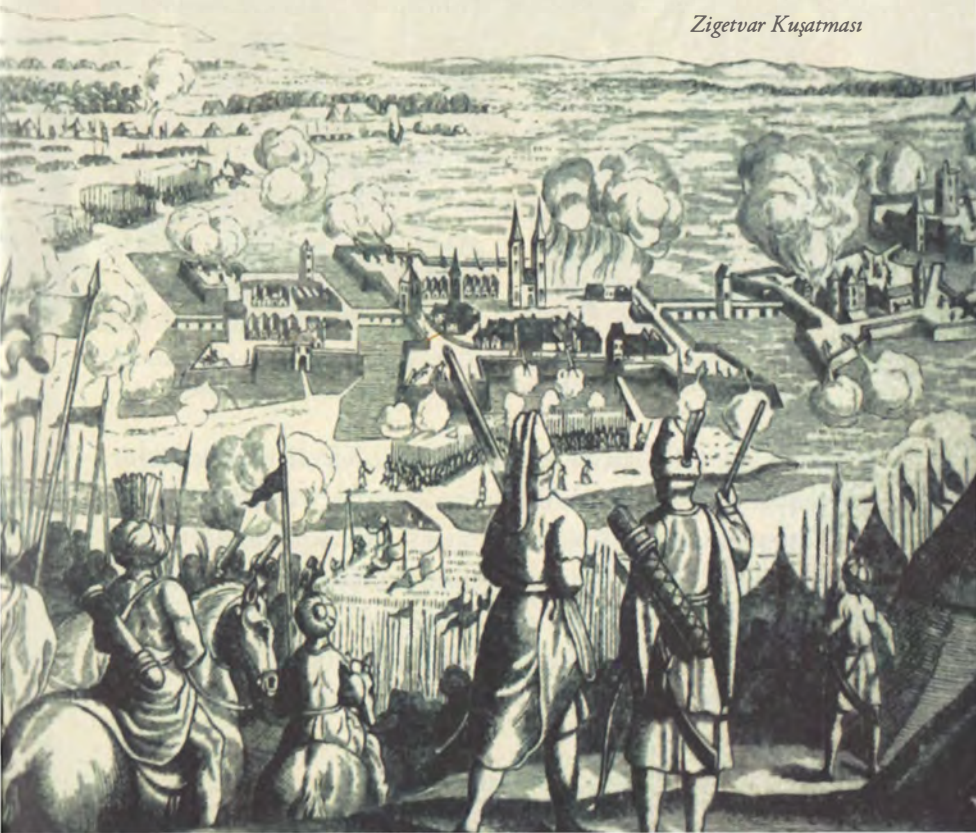
Erdel Beyi Sigismund, bebekliğinden beri Sultan Süleyman'ın himayesindeydi. Mohaç sonrası Macarlara sultanın kral olarak tayin ettiği Zapolya'nın çocuğu olmadığı için Kanunî, Polonya kralının kızı Isabel ile onu evlendirmişti. Aynı

Matrakçı Nasuh'un minyatüründe Kanunî Sultan Süleyman'ın önünde, kucağında çocuğuyla Isabel

yıl hamile kalan Isabel konumuzda bahsi geçen Sigismund'u dünyaya getirdi. Ancak birkaç ay sonra Macar Kralı Zapolya ölmüş, bunu fırsat bilen Ferdinand, Macar topraklarına saldırmıştı. Kanunî bu olayların geçtiği 1541 yılında meşhur Budin Seferi'ne çıktı ve Kutsal Roma ordularından bölgeyi arındırdıktan sonra Peşte'te Isabel'le görüştü. Bu görüşmede Isabel'in kucağında Sigismund vardı. Sultan Süleyman o gün bu küçük bebeği Erdel Bey'i ilan etmişti. Aradan yıllar geçmiş Sigismund 25 yaşına gelmişti. Daha önce Zapolya ile Ferdinand'ın mücadelesine sahne olan topraklarda şimdi bu iki liderin oğulları Maximilian ile Sigismund karşı karşıya gelmişlerdi. Maximilian, Almanya ve Avusturya güçleriyle Erdel Bey'ini biçebilirdi. Sultan Süleyman buna razı olamazdı. Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'nın da teşvikleriyle sefere çıkıldı.

Zigetvar Kuşatması

Feridun Ahmed Paşa'nın Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar *adlı eserinden Zigetvar muhasarası ve iç kalenin zaptını gösteren bir minyatür*

Eğri Kalesi Sultan Süleyman'ın ilk hedefiydi. Ancak Siklos civarında Tırhala Sancak Beyi'nin Zigetvar'ı yöneten Avusturyalı komutan tarafından öldürülmesi seferin yönünü değiştirdi. Kanunî ve ordusu Zigetvar önlerine gelmişlerdi. Burası Avrupa'nın en muhkem kalelerinden biriydi. Üç ayrı kale, aşılması zor hendeklerle çevriliydi. Kalelerin kendi araları bile hendeklerle korunuyordu. 5 Ağustos'ta başlayan kuşatma neticesinde

Feridun Ahmed Paşa'nın Nüzhet-i Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar *adlı eserindeki Kanunî'nin Zigetvar Seferi'ndeki otağını gösterir minyatür*

13 Ağustos'ta ilk kale düştü. Bir hafta sonra ikinci kaleyi de düşürdüler. Fakat iç kaleyi almak bir türlü mümkün olmuyordu. Sefere ilerlemiş yaşına rağmen katılmakta tereddüt göstermeyen padişahın rahatsızlığı artmıştı. 72 yaşındaydı ve doktorlar, "Bu sefere çıkarsanız geriye dönemeyebilirsiniz," demişlerdi. Aylarca süren bir yolculukla Zigetvar'a gelinmişti ve burada çadırda kalıyorlardı. İlk iki kalenin düşmesiyle umutlar artmış, ama iç

Kanunî Sultan Süleyman Han'ın tuğrası

kale direnmekteydi. Padişahın durumu endişe verici bir hal almıştı. Kale bir an önce alınmalı ve sultan daha rahat olabileceği bir mekâna taşınmalıydı. Ancak şu an yapılabilecek hiçbir şey yoktu. Padişah ile ilgili herhangi bir tasarruf ordunun halet-i ruhiyesini değiştirebilirdi. Hele hele sultanın otağını terk etmesi, sona gelinen kuşatmanın bitirilemeden sona ermesine sebep olurdu. Kalenin alınması bu manzaraya göre bu insanların gözünde Kanunî'nin durumundan daha önemliydi. İşte devletleri büyük yapan prensipler!

Uzun zamandır uğraşılan lağım kazma ameliyesi 5 Eylül günü tamamlandı. Direnmekte olan kalenin altına kadar girmişlerdi. Burada oluşturdukları boşluk humbarayla doldurulduu ve ateşe verildi. Büyük bir gürültüyle patlayan humbara arzu edilen bir başka patlamanın fişeğini ateşlemişti. Kale müdafileri bu son sığınaklarını barutla doldurmuş, uzun süre mücadele edebilmek için hazırlıklarını yapmışlardı. Osmanlı'yı yakmak üzere hazırladıkları barut da ateş aldı ve iç kale ciddi patlamalarla sarsıldı. Kalenin düşmesi an meselesiydi. İçeridekiler 6 Eylül'ü

de direnerek geçirdiler. O gece ya da ertesi sabah içeridekiler ya bir yarma harekâtıyla kurtulacak ya da Osmanlı'ya esir düşeceklerdi. Herkesin nefesini tutup beklediği o demlerde ecel terleri döken bir yiğit vardı. Hayatını savaş meydanlarında geçirmiş, İstanbul'da sarayında kaldığı günler parmakla sayılabilecek bir kişi: Sultan Süleyman!

Şehzade Selim, babasının na'aşının bulunduğu arabanın önünde dua ederken

Bugün Zigetvar minyatürlerinden izlediğimiz o büyük otağın içinde kan ter içinde uzanmaktaydı. 6 Eylül'ü 7 Eylül'e bağlayan gece, başında iki doktoru olduğu halde farklı bir mücadelenin içindeydi. Biraz daha yaşamalı, bu kale düştükten sonra ölmeliydi. Çünkü kale düşmeden ölürse her şey yarım kalacak, kale bile alınamayacaktı. Fakat kader o kadar izin vermişti. O gece ruhunu Rahman'a teslim etti koca hünkâr. Doktorlar soluklarını Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa'nın yanında aldılar. Hünkârın vefatını bildirdiler. İşte liderlik yapma zamanı gelmişti. Rahat ve rehavet günlerinde herkes liderlik yapardı. Zor olan sıkıntı anlarında dirayetli olabilmek, soğukkanlılığını koruyarak karar vermeye çalışmaktı. Bu vefat kesinlikle duyulmamalıydı. Allah korusun asker bu haberi bir

duyarsa kuşatmayı bırakır bütün çabalar boşa giderdi. Sokullu Mehmed Paşa emrini verdi, "Cenazeyi saklayın!" dedi. Olayı kimse duymayacaktı. Doktorlar cenazeyi tahnit edecek, Kanunî ölmemiş gibi bir tavır sergilenecekti. Hatta yarın sabahtan itibaren, padişahın elinden çıkmış gibi mektuplar yazılıp altına da sultanın tuğrası çekilerek çevre krallıklara yollanacaktı. Sultan Süleyman'ın ağzından mektup, ferman yazmak kolaydı ama tuğrasını kim çekecekti? Hem de birebir aynısını!

İşte tam bu çıkmazı yaşarlarken çadırdakilerin gözleri Feridun Ahmed Paşa'ya çevrildi. Bu kalem erbabı sanatkâr adam Sultan Süleyman'ın tuğrasını birebir çekebilen tek kişiydi. Ertesi günden itibaren fermanlar, mektuplar artık Feridun Ahmed Paşa'nın elinden çıkan tuğralarla gönderilmeye başlandı.

Ertesi gün herkesin uzun zamandır beklediği şey oldu. Patlatılan humbarayla birlikte iç kalenin barut ambarları da ateş almış ve içeridekiler bir yarma harekâtıyla kurtulmayı amaçlamışlardı. Başlarında, kuşatmayı haftalardır yöneten Zrinyi olmak üzere sur yıkıntılarından saldırıya geçtiler. Kurtulmak ve Gyor'da bekleyen Maximilian'a sığınmak arzusundaydılar. Ancak Osmanlı kuvvetleri buna izin vermedi. Zrinyi yaralı olarak ele geçirildi. Mahkeme edildi. Tırhala sancakbeyi ve oğlunu pusuya düşürüp Siklos'ta şehit etmişti. Zigetvar Kumandanı Zrinyi Mikloş'un idamına karar verildi. Başı kesilerek Gyor'da bekleyen Şarlken'in yeğeni, Ferdinand'ın oğlu Kutsal Roma'nın Almanya ve Avusturya kanadı kralı Maximilian'a gönderildi.

Kale alınmıştı ama Sultan Süleyman da bir gece önce vefat etmişti. Çok hassas bir durumdu. Orduya bu haber hemen verilirse disiplin bozulabilirdi. Sokullu bir gece önce gizlice Şehzade Selim'e bir ulak göndermişti. Şehzadenin haberi alması ve Manisa'dan gelmesi öyle kısa sürede olacak iş değildi. Ölüm haberi

saklanabildiği kadar saklanacaktı. Osmanlı kaynakları bu konuda da Feridun Ahmed Paşa'nın üstün gayretinden söz etmektedir.

Osmanlı ordusu Zigetvar'dan hareket etti. Belgrad istikametine doğru ilerliyorlardı. Herkes Sultan Süleyman'ın rahatsız olduğunu bu sebeple ortalıkta gözükmediğini düşünüyordu. Halbuki Kanunî çoktan ruhunu Rahman'a teslim etmiş, iç organları Zigetvar kurbunda defnedilmiş, tahnitli vücudu bir araba içinde saklanarak götürülüyordu. Belgrad önlerinde Şehzade Selim'in intikal haberi geldi ve sultanın vefat haberi duyuruldu.

Burada da ayrı bir sıkıntıyla karşı karşıya kalındı. 46 yıl tahtta kalan bir padişahın vefatı sonrasında bir yenisinin tahta intikalinde âdet olduğu üzere cülûs bahşişi verilecekti. Ancak verilen cülûs bahşişi yeniçeriler tarafından az bulunmuş ve ayaklanmışlardı. Bu boşluk ortamındaki ayaklanma iyi yönetilmezse vahim durumlara sebep olabilirdi. Feridun Ahmed Bey soğukkanlılığını ve dirayetini burada da gösterdi

III. Murad

Feridun Bey'in bir dönem sancakbeyliği yaptığı Semendire

ve yeniçeri orta liderleriyle tek tek görüşerek sıkıntının hallini sağladı.

Son derece ileri görüşlü bir lider olan Kanunî, sanki vefatı sonrasındaki bu kritik durumu başarıyla idare edeceğini görmüş gibi Feridun Ahmed Bey'e, Zigetvar'a intikallerinde, başarılarından dolayı Dergâh-ı Âlî Müteferrikalığı görevini vermişti. Ayrıca kendisini Selanik yakınlarındaki bir zeametle ödüllendirmişti.

Tayinler Ecel Gibi Gelirdi

Gösterdiği başarılarla yeni Sultan II. Selim'in gözüne giren, Sokullu tarafından da himaye gören Feridun Bey artık paşalığa ilerliyordu. 1570 yılında reisülküttab olacaktır. Yani artık Divan-ı Hümâyûn'daki kâtiplerin başı odur. Üç sene sonra da önemli bir görev olan nişancılığa getirilecektir. Bu vazifeye geldikten bir yıl sonra Sultan II. Selim vefat eder ve yerine III. Murad geçer.

O günlerde Manisa sancağında bulunan Şehzade Murad'ın acil olarak İstanbul'a gelmesi gerektiği için atla gerçekleşecek yolculuğun uzaması ihtimaline karşı başka bir vasıta düşünülür. Feridun Ahmed Paşa'nın bir zahire gemisi o günlerde Mudanya Limanı'nda demirlidir. Feridun Paşa hemen gemiyi şehzade için hazırlatır ve İstanbul'a avdet bu gemiyle gerçekleşir.

O günlerde sarayda Sadrazam Sokullu'ya karşı bir tavır meydana gelmeye başlamıştır. Bu, hayatın hemen her safhasında

böyledir. Bir kişi bir makamda uzun süre kaldığı zaman ya kokuşacak, heyecanını kaybedecek ya da çevresindekilerle yüz göz olduğu için yıpranma sürecine girecektir. Aslında Osmanlı devlet sistemi bu konuda çok hassastır. Genelde bir bey ya da paşa bir yerde birkaç yıldan fazla tutulmamaktadır. Çünkü herkesin kendine göre bir kabiliyeti vardır. Bir kişi bir yerde bir süre kalır ve o ortama verebileceği hemen her şeyi verir. Bir süre sonra o kişinin yapamadıklarını yapmak için başka bir kişi gelecek, buradaki görevli de kendi kabiliyetlerinden istifade ettirmek amacıyla başka bir yere gönderilecektir. Bu nedenle Osmanlı'da tayinler ecel gibi gelmektedir. Bir paşanın hayatına baktığınızda bir padişah kızıyla evli bile olsa tayinlerle Bosna'dan Habeşistan'a, Yemen'den Budin'e savrulduğunu ibretle görebilirsiniz.

Ancak bu durum Sokullu için geçerli değildir. O, devleti o kadar iyi idare etmiş, sistemi öyle bir dengede yönetmiştir ki üç padişah döneminin sadrazamı unvanını alabilmiştir. Ancak III. Murad artık bu makamında taze kana ihtiyacı olduğunu düşünmektedir. Fakat Sokullu'nun hem kendisi hem de yanındakiler çok güçlüdür. Bu nedenle strateji gereği, yanındaki ehil insanların en azından bir süreliğine, ondan uzaklaştırılmasının doğru olacağı kararına varırlar. Feridun Ahmed Paşa'nın Semendire'ye tayini çıkarılır. Tabii bu duruma herkes şaşırmıştır. Koskoca Nişancı'nın Semendire gibi küçük bir yere tayini ilginçtir. Ancak Osmanlı Enderun sisteminde öğretilen itaat anlayışı bütün evhamları alt eder. Feridun Ahmed Paşa hiç bozulmadan Semendire'ye gider.

Bugünün yanlış tarih algısında bir Osmanlı devlet görevlisinin daha ücra bir yere tayini hemen, sürüldü şeklinde yorumlanmaktadır. Halbuki aynı paşa birkaç yıl sonra çok daha yüksek bir mevkiye gelebilmektedir. Bu durum, bu yanlış algının peşinde koşanlara sorulduğunda bu kez de, "Rüşvet verdi öyle geçti!"

denilmektedir. Bu izahlar son derece seviyesiz ve gülünçtür. Osmanlı'yı bir dönem büyük yapan şeylerden biri de işte bu tayin ve terfi meselesindeki hassasiyettir.

İkinci Nişancılık Dönemi

1576 tarihinde sancakbeyi olarak İstanbul'dan ayrılan Feridun Ahmed Paşa, tam altı sene sonra Sokullu'nun bir suikast sonucu öldürülmesinin akabinde yeniden İstanbul'a çağrılır. Eski nişancılık görevi yine kendisine tevdi edilir. Hatta bununla da yetinilmez, Kanunî ve Hürrem Sultan'ın torunu, Rüstem Paşa ve Mihrimah Sultan'ın kızları Ayşe Sultan'la evlendirilir. Sanıyorum bu yazdıklarımdan sonra yukarıdaki tayin meselesinde ne demek istediğimi daha iyi anlamışsınızdır. Dünya bir

Feridun Ahmed Paşa'nın Münşeâtü's-Selâtîn *adlı eserinden bir sayfa*

Eski Feridun Bey Bahçeleri, bugün Emirgan Korusu

imtihan yerdir. Devamlı ikbale, koltuğa, para ve makama talip olanlar kalitesiz ve satılmaya müsait kişilerdir. Halbuki sabredenler, "Bunda da bir hayır vardır," deyip itaat etmesini bilenler her zaman başarılı olmuşlardır. Feridun Ahmed Paşa Divan'daki görevinden alınıp daha küçük bir yere sancakbeyi olarak gönderildiğinde, "O da vazife bu da vazife," deyip sebat ettiği için kalitesini ortaya koymuştur. Sadakatinin Sokullu'ya değil devlete olduğunu bu duruşuyla göstermesini bilmiştir. Hatta o kadar takdir edilmiştir ki padişahın torunuyla evlendirilmeye layık görülmüştür.

Feridun Bey Bahçeleri

O günlerde birçok Osmanlı paşasının İstanbul'un dışında çiftlikleri vardır. Belli zamanlarda buraya gidip nefes almaktadırlar. Feridun Bey de zevcesi Ayşe Hanım'la soluklanmak için böyle bir bahçe edinmiştir. Bugün İstanbul'un göbeği olsa da

16. yüzyılda sadece Sarayburnu-Yedikule arasından ibaret olan İstanbul için bir hayli uzakta olan Emirgan civarındadır bu çiftlik. Feridun Bey'in hassas sanat anlayışıyla o kadar güzel şekillendirilmiştir ki bu arazi, herkesin diline düşmüş, burayı görmek için özellikle ziyaret etmeye çalışanlar olmuştur. Aradan geçen yüzyıllara rağmen bu bahçenin ünü unutulmayarak mekânın adı, bahçe günümüze ulaşamasa da, yaşamaya devam etmektedir. Feridun Bey Bahçeleri!

Eser Üzerine Eser Veren Devlet Adamı

Bir insanda hem yöneticilik hem sanatkârlık hem de ilmî eser verme kabiliyeti bir arada olur mu? Olur ama çok nadirdir bu durum. İşte Feridun Bey böyle bir şahsiyettir. Bir tarafta saray işleriyle uğraşırken tamamen angarya nevinden ama insanı ölümsüz kılacak eserlere imza atmıştır. Saray kâtibi olması hasebiyle arşivler elinin altındadır. Öyleyse oturmalı, Osman Gazi'den kendi zamanına kadar gelen bütün padişahlara ait ne kadar yazı (mektup, ruzname, günlük vb) varsa hepsini bir araya getirmelidir. Osmanlı tarihinin en önemli kaynaklarından biri olan bu eser *Münşeâtü's-Selâtîn* (Sultanların Münşeatları) bugün bile araştırmacıların baş tacıdır.

Bir diğer eseri "Zigetvar Sefernâmesi" olarak da bilinen, Kanunî'nin son seferi olan Zigetvar'dan II. Selim'in saltanat yıllarına kadar olan dönemi anlatan bir çalışmadır. Orijinal adı *Nüzheti Esrârü'l-Ahyâr der-Ahbâr-ı Sefer-i Sigetvar* olan bu eser son derece önemli minyatürlerle de süslüdür.

Feridun Ahmed Paşa Kanunnâmesi olarak bilinen bir başka eserinde ise III. Murad dönemi kanunnameleri, Osmanlı kanunları ve kanunname terimleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Şair ve hattat da olan Feridun Ahmed Paşa ilme, âlime ve sanatkârlara çok önem veren bir kişiydi. Evi devamlı bu tarz

Feridun Ahmed Paşa'nın Eyüp'teki türbesi

insanlarla dolar taşardı. Yazdığı şiirler dönemin ünlü şairi Bâkî'nin bile dikkatini çekmiştir. Hatta Feridun Bey'in Bâkî için yazdığı gazel ve kasideleri bile mevcuttur. Celalzade Mustafa Efendi'den hat dersleri de almış olup üzerinde konuşulan levhalara imza atmıştır. Son derece hayırsever bir yapısı vardır. Nice vakıf kurmuş, vazife yaptığı birçok yeri hayır eserleriyle donatmıştır.

Burada Hızır(as) Yatıyor!

Yıllardır Eyüp Sultan'a giderim. Camii etrafındaki dar yollarda dolaşır, türbelerin aralarında gezer, mezarlıklara dalar bu özel ortamda saatlerce kendimi kaybederim. Bu ortamda dikkat çeken elbette çok şey var özellikle bir tanesini burada anlatmak isterim. Yaz, kış ne zaman öğle öncesi Eyüp'e gitsem Feridun Ahmed Paşa'nın türbesinin kapısında oturmuş bir kalabalık görürüm. Yaşlısı, genci, kadınlar ve kızlar bu türbe kapısı önünde oturur ve Kur'ân-ı Kerîm okurlar. Hatta ne yazık ki, bazı bilinçsiz insanlar

Feridun Ahmed Paşa ve eşi Ayşe Sultan'ın türbe içindeki kabirleri

bu türbenin kapısı, kapı söveleri ve çevre taşlarını batıl bir şekilde yazılarla doldurmuşlardır. Bu civarda onlarca türbe vardır. Hepsi tertemiz durur ama Feridun Bey'in türbesinin görevliler tarafından 3-5 ayda bir temizlenmesi, üzerine yazılan adak yazılarının silinmesi gerekir. Peki neden başka türbeler değil de Feridun Bey'in türbesi? Az ileride Sokullu ve Siyavuş Paşa yatmaktadır, az beride Pertev Paşa ve Ayaz Paşa yatmaktadır ama onların önünde kalabalıklar halinde oturup Kur'ân-ı Kerîm okuyan kimse yoktur.

Dikkatimi çeken bu durumu yıllar önce orada Kur'ân-ı Kerîm okuyan teyzelere sorduğumda, "Evladım burada Hızır(as) yatıyor. Biz bu nedenle buraya çok itibar ediyoruz," cevabını almıştım. Israrla, "Burada Hızır(as) yatmıyor, burada bir Osmanlı nişancısı yatıyor," dememe rağmen kendilerine bu duruma inandıramamıştım.

Normalde inançsız, manevi değerlerimize mesafeli hatta karşı bir kişi olsam, "Cahil kadınlar!" der geçerdim. Ama bu kadınların yazın ateş gibi sıcaklarda, kışın kar altında bile buraya gelmeleri sabahtan öğle vaktine kadar burada kalmaları çok ilginç bir durumdu. O teyzeler bilmeseler bile bu işin içinde bir

şey olabilirdi. Araştırmaya başladım. Feridun Ahmed Paşa'nın hayatı, kişiliği ve eserleri... Osmanlı şahıs sicillerinin yazıldığı eserlere de baktım. Okuduklarım yanılmadığımı gösteriyordu! Feridun Ahmed Paşa hakkında şöyle yazmışlardı:

"Boylu poslu yakışıklı idi, çok hayırseverdi, Hızır gibi bir adamdı!"

Kader hükmünü vermişti. Tarihçi notunu düşmüştü ve Hızır olmasa da o harika yaşantısı dolayısıyla Hızır(as) gibi muamele görmekteydi. Hani Peygamber Efendimiz'in(sas) bir hadisi vardır ya:

"Nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz, nasıl ölürseniz öyle dirilirsiniz." (Mirkât, 1/332)

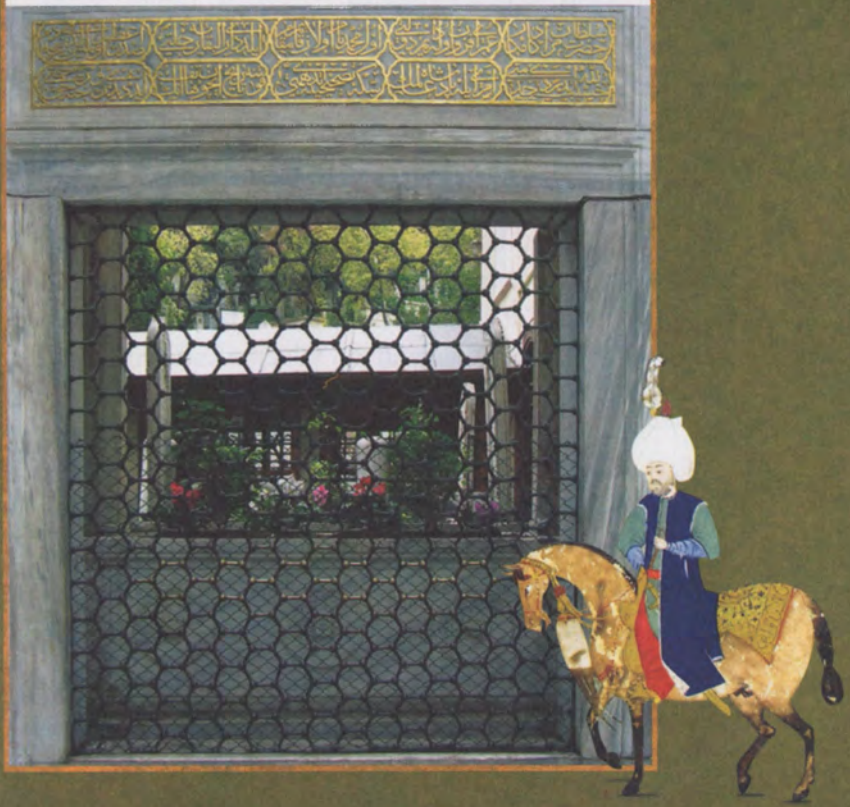
İşte bu hadiste söylendiği gibi Feridun Ahmed Bey Hızır(as) gibi yaşamış ve öldüğünde de Hızır(as) gibi karşılık bulmuştu. Hatta Eyüp'teki teyzeler onu o kadar çok benimsemişlerdi ki hiçbir türbede olmadığı halde onun türbe sandukasına bir de bayrağımızı asmışlardır.

Kabri: Eyüp Sultan Camii'nin arkasında, Beybaba Sokağı üzerinde, Pertev Paşa Türbesi'nin biraz altında bulunan bu türbe Mimar Sinan tarafından inşa edilmiştir. Kubbesi altı köşeli bir kemer sistemine oturmuş planıyla türbe mimarisinde tektir. 1583'te yapılmış olan türbede, Feridun Ahmed Paşa ve eşi Ayşe Sultan'a ait iki adet kabir bulunmaktadır.

BENİ TAŞIYACAK KADAR İRİ ATINIZ VAR MI?
SEMİZ ALİ PAŞA

Kanunî döneminin Avrupa'sı ilk kez bu kadar bir ve beraberdi. Şarlken (V. Karl) ile tek çatı altında birleşmişler ve büyük bir Hristiyan imparatorluğu haline gelmişlerdi. İspanya'dan Belçika, Hollanda ve Almanya'ya uzanan bu devasa gücün büyükelçisi Busbecq idi. Sultan

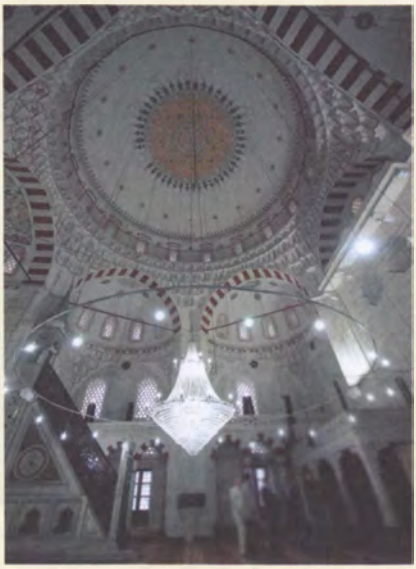

Babaeski Semiz Ali Paşa Camii

Süleyman dönemi Osmanlı'sında, ülkesiyle ilgili görüşmeleri o yürütüyordu. Fakat temsil ettiği güce rağmen içten içe bir Osmanlı hayranlığı vardı. Tülbentlere sarılı lâle soğanlarımıza hayran oluyor, yanında Avrupa'ya götürüyordu ki bu nedenle hâlâ bütün Avrupa lâleye tulip (tülbentten geliyor) demektedir. İnsanı haşmetli gösteren kıyafetlerimize imreniyor, kendilerininkini komik olarak nitelendiriyordu. Kutsal Roma'nın bu en öndeki elçisi, bir sadrazamımızla görüşmek için bazen üç ay beklemek zorunda kalabiliyordu. Osmanlı'nın yönetici kadrosunun disiplini ve zekâsı da etkilendiği bir başka konuydu. Kendi hatıralarında, "Ne zaman sadarete davet edilsem aç dahi olsam önüme konulanlardan yiyemiyorum," diyordu. "Karşımdaki sadrazam o kadar zeki ve meseleleri çözmede başarılı ki, yemek yiyerek kendi zekâmın körelmesini istemiyorum," diye ekliyordu. Övgüyle bahsettiği bu kişi Semiz Ali Paşa'ydı.

Gayet gösterişli, boylu poslu bir kişi olan Semiz Ali Paşa gerçekten de öyle heybetli bir vücuda sahipti ki görenin dili tutulurdu. Kendisini normal bir at taşıyamazdı. Hatta bir ara

Busbecq'le gerçekleştirdiği bir görüşmesinde onların atlarını sormuş, "Beni taşıyacak kadar iri atınız varsa getirin," demişti.

Babaeski Semiz Ali Paşa Camii'nin içi

Ama gövdesi kadar yüreği de büyük olan paşa, Edirne'de bugün hâlâ faaliyette olan ve kendi adıyla anılan devasa çarşılar yaptırmış ve buradaki dükkânların tümünün kirasını Edirne ve Babaeski'de yaptırdığı medreselerdeki öğrencilere vakfetmiştir. Evliya Çelebi onun çarşıları için, "Burada dükkân sahibi olmak değme tüccarın kârı değildir," diyerek yapının kıymetini vurgulamaya çalışmıştır. Halen Babaeski'de yine kendi adıyla anılan camii tüm görkemiyle hizmet vermektedir.

İstanbul'a Göçü Önleyelim

Osmanlı'nın Bosnalı paşalarından olan Semiz Ali Paşa aslen Herseklidir. Devşirilip Enderun'da yükseldikten sonra rikap ağalığından mîr-i alem ve devamında yeniçeri ağalığına tayin olunmuş, Rumeli Beylerbeyliği'nin ardından Mısır Beylerbeyliği'ne atanmıştır. Mısır'daki başarılı yöneticiliğinin ardından ikinci vezir rütbesiyle İstanbul'a çağırılacak, Rüstem Paşa'nın vefatı sonrasında da sadrazamlık makamına getirilecektir.

İran Seferi'nde gösterdiği başarı ve Kutsal Roma ile gerçekleştirdiği siyasetle göz doldurmuştur. Barış yanlısı olan paşa, siyasetini savaşsız çözme taraftarıydı. Dönemindeki tek savaş Malta Kuşatması olup, sefere gönderdiği komutanların bu kuşatmayı

Semiz Ali Paşa'nın mezar taşı (en sağda)

hafife almalarından şikâyetçi olmuştur. Böyle davranırlarsa sıkıntı yaşayacaklarını ifade etmiş ve aynen de dediği gibi Malta Kuşatması başarısızlıkla neticelenmiştir.

Son derece ileri görüşlü olan Semiz Ali Paşa sanki bu günleri görmüşçesine bir konuda Kanunî ile ters düşmüştür. Sultan Süleyman İstanbul'un su sorununun ıslahı için Kâğıthane sularının da getirilmesini, gerekirse her mahalleye çeşme yapılmasını emrettiğinde Semiz Ali Paşa bu icraatın İstanbul'a göçü teşvik edeceğini, taşradan hatta uzak memleketlerden bile insanların yerleşmek için payitahta geleceklerini söylemiştir. Böyle bir durumda insanları geçindirme problemi yaşayacaklarını bildirerek ikazda bulunmuştur.

1561-65 yılları arasında Kanunî'ye sadrazamlık yapan paşanın vefatından sonra bu makama Sokullu Mehmed Paşa geçecektir.

Semiz Ali Paşa'nın ayak ucunda yatan
Gürcü Mehmed Paşa ve Canfeda Kadın kabirleri

Kabri: Eyüp Sultan Türbesi'nin sol tarafında, altıgen şebekeli penceresiyle iç avluya bakan cep içindedir. Aynı hazirede, Semiz Ali Paşa'nın ayakucundaki kabirlerden birinde Gürcü Mehmed Paşa yatmaktadır. Kendisi, Semiz Ali Paşa'nın öğrencilerindendir. Ailesini kaybedip esarete düşmüş olan bu çocuğu sahiplenen paşa, onu itinayla yetiştirmiş ve daha sonra sadrazamlığa kadar yükselen Gürcü Paşa, vefatı akabinde manevi babasının yanında yer almak istemiştir.

BOSNA DAĞLARINDAN SADARETE BİR LİDER PORTRESİ
SOKULLU MEHMED PAŞA

Çorba ile Açılan İkbal Kapısı

Bosna'nın Vişegrad şehrinin Sokoloviç kasabasının o gün ağır misafirleri vardı. İstanbul'dan gelen bir ilim heyeti evleri tek tek dolaşıyor, Sokoloviç'in çocuklarını tetkik ediyordu. Onlara en zeki, en çalışkan, boyu posu en yerinde olan gençler lazımdı. Bu dağ başlarında ancak çoban olabilecek çocukların önünde her an ikbal kapıları açılabilirdi. Bu öyle bir kapı idi ki dünyanın en gösterişli ordusu Osmanlı'nın yeniçeriliğinden en yüksek makamı olsn sadarete kadar yolu vardı.

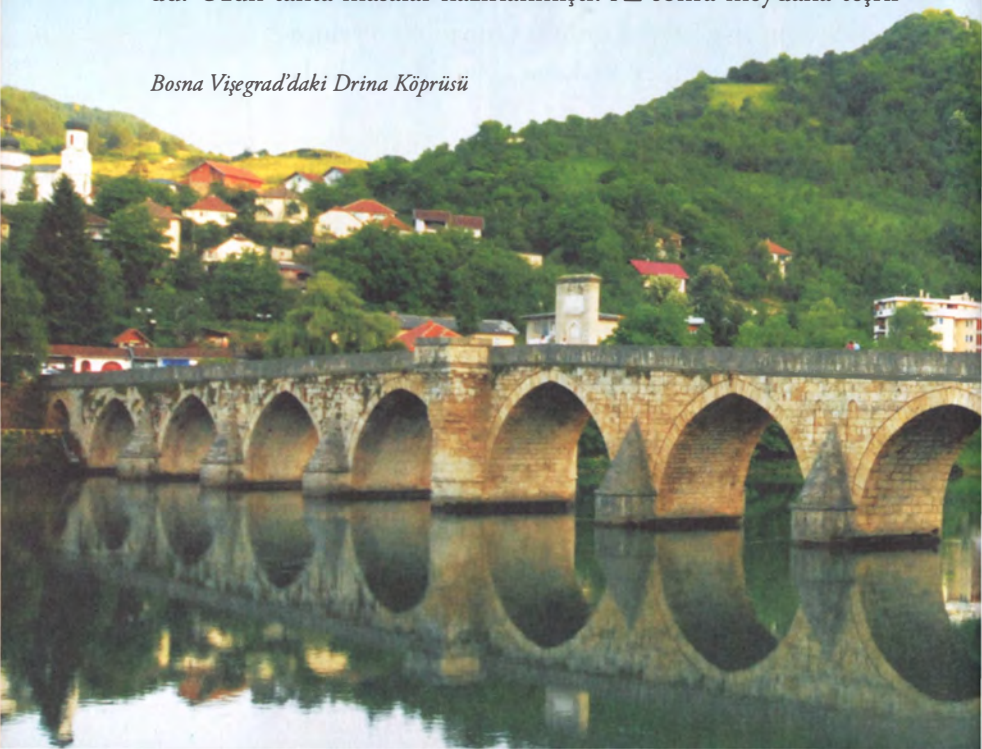
Devşirmenin de usulleri vardı. Her kapı çalınmaz, zeki bulunsa da her çocuk alınmazdı. Halbuki halk, yürekleri burkulsa da çocuklarını İstanbul'a

Sokoloviç köyü ve cami

göndermeyi isterdi. Koca Devlet-i Aliyye'de Enderun'a giren çocuk sayısı 400'den azdı. Onlardan biri olabilmek hiç de kolay değildi. Bir asır önce Fatih Sultan Mehmed'in huzurunda Bosna dağlarında 30.000 Bogomil Hristiyan toplu halde Müslüman olurken Fatih'ten üç konuda söz istemişlerdi. Bunlardan biri de çocuklarının İstanbul'da okutulması idi. Bu nedenledir ki Osmanlı sadaretinde en çok Boşnaklar vardı.

Mesela, bir evde birden çok çocuk yoksa o eve girilmezdi. Hane halkını evlat hasretiyle yakmamak da lazımdı. O gün uğranılan evlerden beğenilen çocuklar Cuma günü köy meydanında yapılacak asıl imtihana davet edilmişlerdi. Cuma, Osmanlı'nın tatil günü idi. Ve o gün sabah erken saatlerde köy meydanı, evlatları yanında anne babalarla doluydu. Bu nasıl bir imtihan olacaktı? Bosna'nın yalçın dağlarının zirvelerindeki Sokoloviç köyünde düz bir yer bulmak zordu. Avuç kadar köy meydanında herkes az sonra yapılacak seçimi merakla bekliyordu. Uzun tahta masalar hazırlanmıştı. Az sonra meydana teşrif

Bosna Višegrad'daki Drina Köprüsü

eden ulemanın işaretiyle seçilen çocuklar bu masalara karşılıklı oturtuldular. Önlerine birer tas çorba kondu. Osmanlı'da kahvaltı genelde bir tas çorbaydı. Herhalde çocuklara bir sabah ikramı yapılıyordu. Ancak içmeleri için ellerine tutuşturulan kaşıklar herkesi şaşkına çevirmişti. Sapları o kadar uzundu ki bu kaşıkların, ne tutmak ne de çevirmek mümkündü. Bu kaşıkları çorba kasesine daldırmak için sapın dibinden tutsalar ucuyla yanlarındaki çocuğa zarar verme durumu söz konusu iken sapın ortasından ya da ucundan tutsalar kâseye de ağızlarına da kaşığı yaklaştırabilmeleri mümkün olmuyordu. Şaşkına dönen çocuklar çorbalarını nasıl içeceklerini düşüne dursunlar, uzak masalardan birinde iki çocuk gayet rahat çorbalarını içebiliyorlardı. İstanbul'dan gelen ilim heyeti meraklı gözlerle çocukları süzerken aradıklarını bulmuşçasına o masaya doğru yöneldiler. Çocuklar ellerindeki uzun saplı kaşıklarla birbirlerine çorba içiriyorlardı. Ulema, çorbayı neden bu şekilde farklı içtiklerini sordu. Bir tanesi, "Karşımdaki arkadaşım böyle içelim," dedi deyince bütün gözler bu gence çevrildi. İşte sınavı kazanan genç tam karşılarında duruyordu. En zeki gençleri seçmekle yükümlü olan bu ilim

Kılıcı omuzunda olan kişi silahtarağa

heyeti çocuklara bilgi sormuyorlardı. Yapılan bu sınav bilgiyi değil dehayı ölçmeye yönelikti. Yani bu gençlerin arasında bir deha pırıltısı arıyordu ilim adamları. Herhangi bir zorluk karşısında anlık çözüm yolu bulabilme kabiliyeti çok önemliydi.

Bosna dağlarından sadarete ikbal kapıları bu uzun boylu gencin önünde sonuna kadar açılmıştı. Önce bir ailenin yanına verilecek, İslam ahlakını Türk örf ve âdetlerini öğrenecek sonra Edirne Enderun Mektebi'nde yoluna devam edecekti. Edirne'den sonra liyakatli diğer gençlerle birlikte İstanbul Enderun Mektebi'ne alınacaktı.

Kardeşimi Karanlıklarda Bıraktınız

Enderun, liyakati (kabiliyet) ölçü alan bir kurumdu. Ancak söz sahibi ailelerin çocukları da anlaşmalı bir şekilde alınıyor ve burada şekillendirilmeye çalışılıyordu. Böylece o aileler de kazanılmış oluyordu. Genç Sokullu, Enderun'da hızla ilerliyordu. Küçük Oda, Büyük Oda, Seferliler ve Kuşhane, Hazine ve Kiler derken artık son basamağa gelmişti. Hasodalılardan biri de artık odur. Hem de Hasoda'nın en kıdemlisi olmuştur. Bu kişiye silahtarağa denirdi. Padişahın arkasında durur, onun adına

kılıcını omzunda taşırdı. Uzun zülüfleri göğüslerine kadar iner ve Enderun'un bu en yüksek rütbesindeki kişi için artık devlet kademeleri sonuna kadar açıktı. Ancak bu ikbal sahibi gencin kafasını kurcalayan bir mesele vardı: Devşirildiğinde kundakta bulunan erkek kardeşi... Acaba o ne haldeydi? Artık genç bir delikanlı olmuş olmalıydı. O dağ köyünde çobanlık mı yapıyordu yoksa köy şapelinde babasının yanında mı duruyordu? Bosna'ya gidecek heyetin başındaki kişiye tembih etti. Vişegrad'a uğrandığında Sokoloviç köyüne gidilecek ve aileden alınan izinle bu küçük çocuk İstanbul'a abisinin yanına getirilecekti.

İstanbul'dan yola çıkan heyet Bosna'ya varmıştı. Yollarını Vişegrad'a düşürüp dağların ucundaki bu köye de uğradılar. Tembih mucibince ev bulundu ve durum anlatıldı. Hane sahiplerinin çocukları, Osmanlı'nın en önemli devlet adamlarından biri olmuştu. O artık Osmanlı sarayında sözü geçen en kıdemli kişilerindendi. Kısa selam ve kelamdan sonra konu Sokullu'nun küçük kardeşine geldi. Abisi onu yanında görmek, elinden tutup yetiştirmek istiyordu. Aile düşünmek için müsaade istedi. Gece boyunca yapılan aile içi görüşmede anne, diğer aile büyüklerine rızası olmadığını bildirecekti. Birini gönderdiğini, diğer oğlunu yanında görmek istediğini söyleyecekti. Ancak yarın gelecek heyete bunu nasıl izah edeceklerdi? Sonra büyük oğullarına ayıp olmaz mıydı? Nihayet bir karara vardılar. Sülale içinden aynı yaşlarda bir başka delikanlıyı, "Bu kardeşindir," diye gönderme kararı aldılar. Öyle de oldu. Ertesi gün gelen heyete aileden bir başka genç teslim edildi. Heyet, Sokullu'nun

Ortada kaptan-ı derya

erkek kardeşi diye yanlarına verilen bu gençle İstanbul'a döndü. Aradan birkaç yıl geçmişti. Sokullu Mehmed Paşa artık kaptan-ı deryalık makamındaydı. Osmanlı kaptan paşalığı rütbesiyle bütün denizler avucunun içindeydi. Artık ailesini payitahta getirme zamanının geldiğini düşünüyordu. Ayarladığı bir gemiyle onları Bosna'dan İstanbul'a getirtecek; görüp hasret giderecekti. Dediği gibi de oldu. Višegrad dağlarının zirvesindeki avuç içi büyüklüğündeki köyden İstanbul'a gelen ailesi şaşkındı. Hele oğullarının ikbal ve itibarı karşısında daha da şaşırmışlardı. Bu manzarayı gören anne içten içe mahcubiyet duyuyordu. Oğlunun birkaç sene önce kardeşini talep etmesinin altında yatan sebepleri görmeye başlamıştı. Yaptığı hatanın farkında olarak bu durumu büyük oğluyla paylaşmak istedi. Yalnız kaldıkları bir akşam meseleyi Sokullu'ya açtı. Kendisinin yanına gönderdikleri gencin kardeşi olmadığını, akrabadan bir başka genç olduğunu söyleyiverdi. Büyük Kaptan'ın merak dolu sorusu gecikmedi. Peki ya kardeşi, o neredeydi? Niye getirmemişlerdi? Bu soru karşısında annenin gözleri yaşla doldu. Osmanlı deniz kuvvetlerinin başındaki paşanın erkek kardeşi geçen sene hayata gözlerini yummuştu. Anne, oğlunun nasıl bir tepki vereceğinin tedirginliği içindeydi. Büyük kavuğun altındaki baş neredeyse alnı yere değecek kadar eğildi tekrar kalktığında bu başın üzerindeki gözler yaş içerisindeydi. Karşısındaki annesiydi, ne söyleyebilirdi. Kardeşinin İslamiyet'i tanıyamadan Hristiyan olarak ölmesi, onu çok sarsmıştı. Osmanlı tarihinin gelmiş geçmiş bu en önemli devlet adamlarından Sokullu Mehmed Paşa'nın ağzından sadece şu cümleler dökülebildi, "Ne yaptınız, kardeşimi karanlıklarda bıraktınız!"

Sokullu Mehmed Paşa

Allah Bize de Böyle Güzel Bir Ölüm Nasip Etsin

Sokullu Mehmed Paşa, Osmanlı tarihinin sadarette en uzun kalan devlet adamlarından biriydi. Tam üç padişah döneminde bu vazifesini kesintisiz yerine getirmişti. Ama artık yaşlanmıştı. Devir III. Murad dönemiydi. Sokullu, âdet olduğu üzere At Meydanı'na bakan konakta oturmaktaydı. Konağının bulunduğu yer küçük bir tepenin üzerinde bulunuyordu. Tepe ise zamanında Roma imparatorlarının saraylarının bulunduğu önemli bir mevkideydi. Sonradan bu tepe düzlenecek ve yerine Sultan Ahmed Camii yapılacaktı.

Sokullu'nun hiç bırakmadığı bir âdeti vardı. Her gece teheccüt namazına kalkar, sabah namazının vakti girene kadar yatmazdı. Bu arada yardımcısı gelir önce birlikte Kur'ân okurlardı. Ardından yardımcısı, Osmanlı tarihinden bir bölüm okurdu. Ardından sabah namazı için en yakın camiye gidilirdi. Sokullu'nun konağına en yakın cami Ayasofya'ydı. Namazlar genellikle Ayasofya Camii'nde kılınırdı.

16. yüzyıl At Meydanı minyatüründe altta İbrahim Paşa Sarayı ve karşısında Sokullu'nun konağının olduğu mekân

Van Mour'un tablosunda sadrazam divanı

O gece de öyle geçti. Teheccüt sonrası Kur'ân okundu. Ardından yardımcısının okuduğu tarihî kıssaya kulak verdi. Konu, I. Murad'ın Kosova Savaşı sonundaki şehadetiydi. Sokullu Mehmed Paşa bölüm bittiğinde gözyaşları içinde kalmıştı. Zaferin sonundaki bu şehadet onu çok duygulandırmıştı. Yürekten gelen bir duayla doğruldu yerinden ve, "Allah bize de böyle güzel bir ölüm nasip etsin," deyiverdi.

Ertesi gün sadrazam divanı zamanıydı. Haftanın belli günlerinde sadrazamın konağında bu divan toplanır ve devlet işleri görüşülürdü. Toplantıya ara verildiği bir sırada kapıya gelen bir meczup içeri alındı. Nöbetçiler normalde her önüne geleni içeriye bırakmazdı. Ancak bu meczup konusunda tembihliydiler. Sokullu bu zavallıya arada bir sadaka veriyordu. Kapıya gelirse, "İlişmeyin, içeriye bırakın," diyordu. O gün de öyle oldu. İçeriye alınan meczup Sokullu'nun bulunduğu odanın kapısına kadar gelmişti. Büyük sadrazam kapıda gördüğü bu acuzeyi yanına

Sokullu Mehmed Paşa'nın türbesinin içi

çağırdı, "Gel bakalım koca deli, nerelerdeydin kaç zamandır?" dedi. Bu arada elini kuşağına atarak para kesesine uzandı. Birkaç akçe verip gönderecekti divaneyi. Osmanlı'da aklı noksanları sevindirmek büyük sevaptan sayılıyordu. Ancak o gün farklı bir durum vardı. Bu meczup beline bir hançer saklayarak gelmişti huzura. Ve hiç beklenmeyen bir şey oldu. Sokullu'nun boş bulunduğu o anda belindeki hançeri çıkaran meczup Sokullu'nun göğsüne saplayıverdi. Oradakiler her ne kadar yetiştilerse de artık iş işten geçmişti. Sokullu can çekişmeye başlamış ve az sonra da ruhunu dün gece yaptığı dua mucibince Rahman'a teslim etmişti. Artık Osmanlı tarihleri onu Şehit Mehmed Paşa olarak anacaktı.

Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi: Ebussuud Hazretleri'nin sıbyan mektebi ve kabrinin bulunduğu hazirenin hemen yanında, ölümüyle Osmanlı Devleti'nin duraklamaya girdiği büyük sadrazam Sokullu Mehmed Paşa yatmaktadır. Eyüp'te Mimar Sinan'a yaptırdığı külliyesinde, türbesi yanında medresesi ve darülkurra bulunmaktadır.

Sokullu Mehmed Paşa'nın Hayatı: Kanunî Sultan Süleyman, Sultan II. Selim ve Sultan III. Murad devirlerinde sadrazamlıkta bulunan Sokullu Mehmed Paşa 1506 yılında Bosna'nın Višegrad kasabasına bağlı Sokoloviç köyünde dünyaya geldi. Zekâsı ile dikkat çeken Bayo adındaki bu genç, devşirilerek Edirne Sarayı'na getirildi. Sonra Enderun'a alınan Sokullu, burada hızla ilerleyerek İç Hazine'de vazifelendirildi. Dürüstlüğü ve başarılı hizmetleri sayesinde sırasıyla; rikapdar, çuhadar ve sarayda çok önemli bir mevki olan silahtarlığa tayin edildi. Bosna'daki ailesini de İstanbul'a getirip onların İslam dinini kabul etmelerine vesile oldu. Sonunda kapucular kethüdası rütbesiyle saraydan çırağ edildi. Barbaros Hayreddin Paşa'nın ölümü üzerine kaptan-ı derya ve bir süre sonra Rumeli beylerbeyi olan Sokullu, ilk büyük başarısına Tameşvar Kalesi'nin fethiyle ulaştı. Bu başarı üzerine kendisine vezirlik verildi. 1561'de üçüncü vezirken, Kanunî Sultan Süleyman'ın torunu ve Sultan II. Selim'in kızı İsmihan Sultan'la evlendi. İkinci vezir iken Semiz Ali Paşa'nın ölümü üzerine, 1564'te sadrazamlığa getirildi. Vefatına kadar sürecek bu görevde, Osmanlı Devleti'nin en etkili ismi olarak anıldı. Kanunî'nin son seferi sırasında vefatı üzerine, hadisenin duyurulmamasında gösterdiği titizlikle kalenin fethi, devletlerarası politikada izlediği denge siyaseti, Don ve Volga Irmakları arasında bir kanal açma düşüncesi, Süveyş Kanalı'nı açma adına Sudan'ı zaptı, Sakarya Nehri aracılığıyla İzmit Körfezi'nden Karadeniz'e bir kanal açma arzusu gibi daha birçok konudaki çağını aşan uygulama ve düşünceleri onu tarihin en büyük devlet adamlarından biri yapmıştır.

Hayırseverliğiyle de zirvede olan Sokullu'nun inşa ettirdiği yüzlerce hayır eseri vardır. Özellikle Lüleburgaz'daki külliyesi, Edirne ve Havza'daki mescit, hamam ve hanları, Višegrad'daki köprüsü, İstanbul'daki Azapkapı ve Kadırga külliyeleri, Büyükçekmece'deki mescidi ve İskenderun Payas'ta yaptırmış olduğu Payas Sokullu Külliyesi bu hayır eserlerinin bazılarıdır. Bu külliyenin kapısına yazdırdığı kitâbede şöyle denmektedir: "Ben ki bu dünyanın geçici olduğunu,

bayrağımın ebedî dalgalanmayacağını gördüm. Sırf Allah rızası için, insanlığın faydasına, Sultanımız Selim Han'ın himmetiyle bu külliyeyi yaptırmaya azm u cezm eyledim." Tarihler 1579'u gösterdiğinde bir meczup tarafından hançerlenerek şehit edildi.

Medrese: 1568'de inşa edilen medrese, bir avlu etrafında sıralanan 19 öğrenci odasıyla bir dershaneden oluşmaktadır. Mimar Sinan'ın iki kapılı dershanelerinin en görkemlisi budur. Burada dershane, bir revakla türbeye bağlanmaktadır ki Selçuklularda, medresenin eyvanı ile bağlantılı kümbet geleneğinin bir devamı niteliği taşımaktadır. Medrese uzun süre Eyüp Sağlık Ocağı olarak hizmet vermiş olup yakın zamanda restore edilmiştir.

Kütüphane: Osmanlı medreselerinin ana dershane binaları çok amaçlı hizmet vermekte olup müderrislerin ders anlatma mahalli olmaları yanında, kütüphane ve mescit olarak da kullanılmaktadır. Sokullu Medresesi'nin dershanesinde de bir kütüphane olup kurucusu Sokullu Mehmed Paşa'nın eşi İsmihan Sultan'dır (II. Selim'in kızı). İçerisinde bulunan 554 adet yazma eser, 1924 sonrası Hüsrev Paşa Kütüphanesi'ne, 1957'de ise Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir.

Darülkurra: Bir nevi Kur'ân ilimleri fakültesi diyebileceğimiz Sokullu Darülkurra'sı kare planlı, tek kubbeli bir yapıdır. Giriş, iki sütunla taşınan küçük bir kubbeyle korunmaktadır. Üzerindeki kitâbede 1586 tarihi görülmektedir. Sokullu Mehmed Paşa'nın eşi ve II. Selim'in kızı İsmihan Sultan tarafından yaptırılmıştır.

Sokullu Medresesi'nin avlusu

Çarşı: Medrese ve darülkurradaki öğrencilere burs ve kuruma gelir olmak üzere Sokullu Mehmed Paşa tarafından inşa ettirilen dükkânlardan oluşmaktadır. Bu çarşı günümüzde hâlâ mevcut olup bir zamanların oyuncakçılar çarşısı da burasıdır. Çarşının ilk dört dükkânı, taş tuğla almaşık duvar yapısıyla orijinaldir. Ancak birkaç sene önce külliyeye en yakın dükkânın sahibi bu tarihî duvarı sıvayla kapattırmıştır. Sıvanma işlemi sırasında grubumla oradan geçerken bu tarih katliamına şahit olmam ve müdahale etmem üzerine aldığım ibretli cevabı unutmam mümkün değildir. "İşçilere siz ne yapıyorsunuz?" dediğimizde, "Söyle biz emir kuluyuz," dediler. İşçileri çağıran kişinin cevabı ise, "Dükkân benim sana ne oluyor?" şeklindeydi. Sokullu Mehmed Paşa'nın yüzyıllar önce kendi imkânlarıyla yaptırdığı ve kirasıyla öğrencilerin okumasını arzu ettiği bu dükkânlar Cumhuriyet sonrası hunharca satılmış ve özel mülk haline getirilmişti.

Türbe: Sokullu'nun medresesinin yanına yaptırdığı türbe aslında kitâbesinden de anlaşıldığı üzere başta oğlu için (1568) yaptırılmış ama sonradan 1571'de kendisi de buraya defnedilmiştir. İçeride lacivert zemin üzerine beyaz harflerden meydana gelen bir Ayete'l-Kürsi frizi görülür. Türbede Sokullu'nun ailesine ait 19 kişinin kabirleri vardır. Bir Mimar Sinan eseri olan türbenin en dikkat çeken yanlarından biri, dışarıdan sekizgen, içeriden onaltıgen olmasıdır.

İsmihan Sultan Darülkurrası

Sokullu'nun çarşısına ait günümüze kalan dört dükkândan üzeri sıvanmış olan ve diğerleri

Sokullu'dan bir süre sonra vefat eden ve Sokullu'nun hemen karşısına defnedilen Siyavuş Paşa'nın yine Mimar Sinan tarafından yaptırılan türbesi de dışarıdan onaltıgen, içeriden sekizgendir.

Not: Sokullu'nun türbesine bitişik olarak yaptırdığı sebil, İstanbul'un en eski sebil yapılarından biri olup ne yazık ki sonradan yıktırılmıştır.

Sokullu Mehmed Paşa'nın türbesi

Lâla Mustafa Paşa, verdiği bir davette konuklarını büyülü ederken

ASKER, İDARECİ, LALA ve DERVİŞ
LALA MUSTAFA PAŞA

Osmanlı'da devlet yönetiminde yetiştirilen insanların nasıl itina ile seçilip yetiştirildiğinin en müşahhas örneklerinden biri Lala Mustafa Paşa'dır. Adaletli bir yönetici, ciddi bir şehzade hocası (lala), korkusuz bir serdar, malını alabildiğine hayra dağıtan bir derviş ve öleceği günü bilecek kadar derin bir veli!

Lala Mustafa Paşa Osmanlı'nın devşirme paşalarından biri olup aslen Boşnak'tır. Bosna'da Sokoloviç sülalesinden olup Deli Hüsrev Paşa'nın kardeşidir. Enderun'da hızla ilerlemiş ve padişahın özel hizmetini yapan hasağalar arasına girerek Kanuni'nin altı sene berberbaşılığını yapmıştır. Osmanlı Enderun sisteminde son sınıfa gelen 39 Hasodalı öğrenci kendi aralarında kıdemlerine göre padişahın yakın hizmetinde bulunur, böylece padişah etrafında cereyan eden hadiseleri bizatihi takip ederek staj yaparlardı. Padişahın kılıcını taşıyan silahtarağa, kaftanını taşıyan çuhadarağa, atının yularını çeken ve bakımını yapan rikapdarağa gibi saçını kesme vazifesini yapan bir ağa daha bulunurdu. İşte Lala Mustafa Paşa, Kanunî'nin tam altı sene saçını kesecek, cihan padişahına bu kadar yakın bir vazifede bulunarak hem

tecrübe kazanacak hem de bu vesileyle onurlanacaktır. Padişah da küçüklüğünden beri Enderun'da yetişen bir öğrenciye kellesini teslim ederek hem ona ne kadar güvendiklerini gösterecek hem de kendi emniyetini garanti altına alacaktır.

Enderun sonrasında Kanunî'nin oğullarından II. Selim'in lalalığını yapmış, ardından birçok taşra vazifesine getirilerek Temeşvar beylerbeyi, Van, Erzurum, Halep ve Şam valisi olmuştur. Sonradan altıncı vezirliğe getirilmiş olup II. Selim'in saltanatı döneminde Kıbrıs Seferi serdarlığında bulunmuştur.

Divan toplantısında gözyaşlarıyla Peygamber Efendimiz'in(sas) yakını Hala Sultan'ın Kıbrıs'ta bulunan türbe ve camisinin Venedikliler tarafından domuz ahırı olarak kullanıldığını anlatacak, bir an önce Kıbrıs'ın kurtarılması gerektiğini vurgulayacaktır. Bu samimi duruşu Divan heyetinin yüreklerinde makes bulacak ve Kıbrıs Seferi emri verilecektir.

15 Mayıs 1570 tarihinde Beşiktaş'taki Sinan Paşa Camii'nde bayram namazı kılınmış ve kesilen kurban etleri askerlere dağıtılmış ardından Beşiktaş önlerinde Boğaz'ı dolduran 124 parça gemi ve bir o kadar da at, top ve mavna gemisine

Erzurum Lala Paşa Camii

65 bin asker bindirilerek dualarla sefere çıkılmıştı. Bir yıl süren muhasarada Lefkoşe ve Magosa Kaleleri alınarak Kıbrıs fethedilmiştir.

Ardından İran Seferi'ne çıkan paşa, Kafkasya'ya kadar uzanmış, Tiflis ve Şirvan alınarak Hazar Denizi'nin güneyine inilmiştir. Kafkasya'da ilk Osmanlı idari teşkilatını Lala Mustafa Paşa kurmuştur.

Lala Mustafa Paşa, Mercidabık Savaşı'nda Yavuz Sultan Selim ile savaşan Memlüklü Hükümdarı Kansu Gavri'nin torunu Fatma Hanım ile evlidir. Buradan Osmanlı'nın aslında kimseye karşı şahsi bir kinle hareket etmediğini, bir dönem düşmanı olan kişilere, çocuklarına ve hatta torunlarına bile kucak açmaya ve onları da sahiplenmeye çalıştığını anlayabiliyoruz.

Lala Paşa, son derece zeki, âlimleri seven bir zat idi. Para biriktirmez, kazancını sefere ve hayra harcardı. Erzurum'da yaptırdığı Lala Paşa Camii, çarşısı, hamamı, dükkânları ve mektebi, Şam'daki 360 hücreli hanı, hamamı, tekkesi, Kunaytıra'daki cami ve imareti, Ilgın'daki cami ve bedesteni, Mekke ve Medine'deki birçok eseri hâlâ ayakta ve hizmet vermektedir. En ilginç

Lala Mustafa Paşa'nın Çıldır Muharebesi'nde Safevî ordusunu yok ettiği yer

hayırlarından birini de Tiflis ve Kars'ta şark serdarlığı esnasında gerçekleştirmiştir.

Rüyasında Harakanî Hazretleri'ni görmüştür. Hasan el-Harakanî Hazretleri Büyük Selçukluların arasında hizmet veren büyük bir mutasavvıf olup, Çağrı Bey öncülüğünde Anadolu'ya girdikleri 1015 yılında bu birliklerin arasındaydı. Kars civarında Hristiyan Gürcüler tarafından şehit edilen bu büyük âlim, düşman tarafından zarar verilmesin düşüncesiyle öğrencileri tarafından, kabri bulunamayacak bir şekilde Kars civarına defnedilmiştir. Selçukluların bölgeden çekilmesinden sonra Harakanî Hazretleri'nin merkadi bilinmez olmuştur.

İran üzerine serdar olarak vazifelendirilen Lala Mustafa Paşa, o gece rüyasında Harakanî Hazretleri'ni görür. Hasan el-Harakanî, kabrinin bulunduğu yeri Mustafa Paşa'ya gösterecek ve bilinmesini isteyecektir. Paşa, bu durumu bölgenin ulemasıyla paylaşır. Ertesi gün bölgenin büyükleri ve halkın iştirakiyle Lala Mustafa Paşa'nın gösterdiği yer kazılır. Harakanî Hazretleri'nin naaşı temaşa edilerek yeri tespit edilir. Paşamız Harakanî Hazretleri'nin kabri üzerine türbe, yanına da cami ve medreseler inşa ederek bölgeyi ihya edecektir. Bugün yenilenmiş haliyle

Eski Kars Kalesi ve eteklerindeki Harakanî Hazretleri'nin türbesi

Lala Mustafa Paşa'nın kabri

Kars Kalesi eteklerinde Lala Mustafa Paşa'nın camisi ve Harakanî Hazretleri'nin türbesi hâlâ ayaktadır.

İran serdarlığı sonrasında İstanbul'a çağrılan Lala Mustafa Paşa ikinci vezir rütbesiyle Divan-ı Hümayun'da vazifelendirilmiştir. Paşamız bu vazifede uzun süre kalamayacak, bir süre sonra emr-i hak vaki olacak ve vefat edecektir.

Lala Mustafa Paşa, vefatından 17 gün önce, vefat edeceği günü söylemiştir. Eyüp Sultan Camii'nin iç avlusunda, Eyüp Sultan Hazretleri'nin sol tarafındaki yeri satın almış ve kabir yerini hazırlatarak buraya defnini vasiyet etmiştir.

1974 Kıbrıs Barış Harekâtı döneminde, Türkiye'nin Kıbrıs'a garantör devlet sıfatıyla müdahalede bulunduğu dönemde,

Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası Lala Mustafa Paşa'nın türbesine konulan "Kıbrıs Fatihi" yazılı mermer levha

dünya üzerindeki birçok devlet bu duruma itiraz edecektir. Kıbrıs'ın Türkiye ile bir alakasının olmadığı, Türkiye'nin bu müdahalesinin haksız olduğunun vurgulandığı günlerde, Osmanlı mirasını uzun bir süredir reddeden anlayışımız kendini sorgulayacak ve akla Lala Mustafa Paşa gelecektir. Aynı yıl Eyüp'teki kabrinin önüne mermer bir levha konacaktır. Üzerinde şöyle yazmaktadır: Kıbrıs Fatihi Lala Mustafa Paşa.

Lala Mustafa Paşa'nın 16. yüzyıl düşey dilimli paşa sarığı başlıklı mezar taşı

Kabri: Eyüp Sultan Camii iç avlusunda, Cülûs Yolu'na bakan kapının iç tarafında kendi yaptırdığı türbede yatmaktadır. Kabri dört mermer sütuna oturan dört sivri kemerin taşıdığı küçük bir kubbeden ibaret açık bir türbe olup, paşanın kabri üzerindeki kubbenin kasnağındaki yazılar, Hattat Hamid Aytaç tarafından yenilenmiştir. Kubbenin köşeleri mühr-i Süleymanlar ile süslüdür. Baş şâhidesinde, 16. yüzyıl düşey dilimli Osmanlı paşa sarığı bulunmaktadır.

KRALLARA TAÇ GİYDİREN YÖNETİCİ **LALA MEHMED PAŞA**

Fatih Sultan Mehmed, 1458'deki fethinden beş sene sonra Bosna'yı ilk ziyaretinde, eski Bosna krallarının taç giydiği bir dağ zirvesinde 30.000 Bosnalının katılımıyla muhteşem bir törene davet edilmişti. Burada toplu halde İslamiyet ile şereflenen Bosnalıların Fatih'ten istedikleri birkaç şey vardı. Bu isteklerinden biri de çocuklarının İstanbul'da okutulmasıydı. Gerçekten de liyakatli nice Boşnak genci İstanbul'a götürülecek, sadarette yüzlerce Boşnak devlet adamı, yüzyıllarca Osmanlı'ya hizmet edeceklerdi.

İşte bu devlet adamlarından biri de Lala Mehmed Paşa idi. Sokullu Mehmed Paşa'nın akrabası olan paşamız Sokoloviçlerdendi (Şahinoğulları) Vişegrad ya da Yayce civarından olup Enderun'da okutulacaktı. Hızla yükselerek Hasodalıların arasına girebilmiş, padişahın hususi hizmetinde, onun havlusunu tutma vazifesine yani Peşkir Ağalığı'na kadar yükselmişti. Buradan Bîrûn (Dış Avlu) hizmetine verilecek, Yeniçeri Ağalığı'na getirilecekti. Osmanlı tarihinde sadrazam ile birlikte sefere çıkan ilk Yeniçeri Ağası Lala Mehmed Paşa'dır. Bundan önceki yeniçeri ağaları, padişah sefere çıkmadıkça sefere iştirak etmiyorlardı.

Enderun'daki duruşu sebebiyle çok beğenilen Lala Mehmed Paşa'ya Osmanlı şehzadeleri ile ilgilenme vazifesi de verilmiş, Lala lakabını bundan sonra almıştır.

İlk önemli seferi, Sinan Paşa'nın sadaretinde gerçekleşen Avusturya Seferi'ydi. Son derece gözü kara bir kişiliğe sahip olan Lala Mehmed Paşa, Tata Kalesi'nin alınmasında gösterdiği cesaretle çevresindekileri kendisine hayran bırakmıştı. Osmanlı'da başarılı bir kişiden her yerde istifade etme esası vardı. Rumeli'deki vazifelerinden sonra Anadolu'ya gönderildi. Önce Karaman Valiliği'ne, ardından da Anadolu Beylerbeyliği'ne getirildi. Avusturya'nın Osmanlı gözetimindeki Macar topraklarına tecavüzleri bir süredir artmıştı. Bu kez paşamız yeniden Avrupa'ya tayin edilecek, Budin Serdarlığı'nda vazife alacaktı.

O günlerde Avusturyalılar ciddi bir kuvvetle Estergon'u kuşatmış, düşürmeye çalışmaktaydılar. Bu şöhretli kale ilk olarak Kanunî Sultan Süleyman'a boyun eğmişti. 1529 seferinde Tuna Nehri kıyısındaki devasa yapı günlerce kuşatılmış ve sonunda

Estergon Kalesi üzerine Avusturyalıların inşa ettikleri katedral

Kanunî'nin önüne serilivermişti. Macarların her ne kadar başkentleri Budin olsa da tarihteki başkentleri ve dinî merkezleri burasıydı. Estergon Kalesi içindeki katedral, Macar krallarının taç giydikleri olmazsa olmaz mekân olarak hâlâ önemini korumaktaydı. Hatta Macar kralları öldüklerinde muhakkak Estergon'a getirilir, buradaki katedralin altındaki kriptaya defnedilirlerdi.

Sultan Süleyman'ın Estergon'u fethinde, Osmanlı askerleri surlardan içeri süzülmüş, bu kale şehrin ortasındaki katedralin içine ve dahi altına girmişlerdi. Yeraltı dehlizinde onlarca tabut yan yana durmaktaydı. Kapaklar açıldığında içlerinde, vücutları kurutulmuş, mumyalanmış eski Macar krallarının nice mücevher içinde yattıkları görüldü. Ancak Osmanlı askeri bu kıymetli takıların ve taşların hiçbirine dokunmadan tabutların kapaklarını kapattılar. Çünkü onların anlayışında ölüye hangi dinden ve inanıştan olursa olsun zarar verme, rahatsız etme yoktu. Halbuki II. Viyana bozgunu sonrasında Estergon'u düşüren Avusturyalılar burayı ele geçirdiklerinde hem kriptaya zarar vermiş hem de tüm Macar krallarının kabir sandukalarını yağmalayarak tahrip etmişlerdi. Macarlara duydukları kinle sadece mücevherleri yağmalamakla kalmayacak, bütün mumyaları tahrip edip yeraltı mezarlığını bile yok edeceklerdi.

Serin Mermerleri Yalıyorlardı

Tarihler 1595 yılını göstermekteydi. Avusturyalıların Estergon Kuşatması bütün şiddetiyle devam ediyordu. Sadrazam Sinan Paşa, Budin Serdarı Lala Mehmed Paşa'ya, Estergon'a yardıma gitmesi emrini vermişti. Estergon'u çeviren 80.000 kişilik Avusturya ittifak ordusunu yarıp yardım götürmek kolay değildi. Lala Mehmed Paşa, gözü kara kaleye ulaşmanın planlarını yaptı. Birliklerine günün erken bir saatinde farklı noktalardan saldırı emri verdi. İçeriye süzülüp bir anda yükleneceklerdi. Öyle de oldu. Ancak Avusturyalılar çok kalabalıktı. Birliklerin

önemli bir kısmı kale bedenlerine ulaşamadan geri püskürtüldü. Bazıları ferdî bir şekilde yaklaşsalar da bunun çok da önemi yoktu. Lala Mehmed Paşa kendi birliğiyle kale kapısına kadar yanaşmayı başarmıştı. Kaledekiler de aldıkları istihbaratla bu yardımdan haberdar idiler. Kapılar açılacak, içeridekiler ve dışarıdakiler Avusturyalılara karşı bir püskürtme harekâtına girişeceklerdi. Ancak diğer birliklerin başarısızlığı, kale bedenleri önüne küçük bir birliğin ulaşabilmesi ile bu plan uygulanamadı. Dışarıda kalan birliğe içeriden yardım gecikmedi. Kapılar açıldı ve amansız bir mücadele başladı. Avusturyalıların sayıca üstünlüğü karşısında yapılacak tek şey kaleye sığınmaktı. Lala Mehmed Paşa birlikleriyle açılan kapıdan Estergon'a giriş yaptı. Neredeyse küçük

bir şehir genişliğinde olan bu kale, devasa boyutlarda ikili sur sistemiyle çevrili olup Tuna Nehri'nin yanından uzanıyordu. Yani bir tarafını Tuna'ya yaslamanın avantajını kullanıyordu. Bu yüzden burayı tamamıyla kuşatmak zordu. Ayrıca şehri susuz bırakmak da bu nedenle pek kolay değildi.

Lala Mehmed Paşa'nın 1400 askeriyle kaleye girişi içeridekileri umutlandırmıştı. Ancak Avusturyalıların gücü karşısında bu sayının da çok fayda getirmeyeceği ortadaydı. Lala Mehmed Paşa kalenin düşmemesi için savunma çalışmalarına girişti. Gerçekten de kaledeki asker, kadın, çocuk herkes üzerine düşen vazifenin hakkını veriyordu. Kaleye düşman tarafından bir giriş söz konusu olmuyor ama karşı taraf da yılmadan kuşatmayı sürdürüyordu.

Estergon Kalesi'nden Tuna Nehri

Eski bir Estergon minyatürü

Kale kuşatmalarında esas olan şey, içeridekileri aç, susuz ve birçok şeyden yoksun bırakmaktı. Böylece sıkıntıya düşen müdafiler kapıları açmak zorunda kalacak, kale kuşatanların eline kolaylıkla geçecekti. Estergon'u düşürmek için de aynı yol izlendi. Kaleye herhangi bir yoldan gıda girişi engellenmişti ancak suyu kesmeleri de gerekiyordu. Bu zordu. Çünkü kalenin hemen yanından dev bir su kütlesi halinde Tuna Nehri akmaktaydı. Ancak düşman bunu da başardı. Kale içindeki kuyuları besleyen su yolları tek tek tespit edilerek kesildi ve kısa bir süre içinde, kale içindeki kuyuların hepsi kurumaya başladı. Bu Osmanlılar için hiç de iyi bir haber değildi. Üstüne üslük 1400 kişi daha içeriye girmiş, su ve gıda tüketimi artmıştı. Her şeye rağmen savunma sürecekti. Bu ağır şartlar altında düşman kuşatması ilk ayını doldurdu. Lala Mehmed Paşa'nın nice adamı, onun bir kaş hareketine bakan nice yiğit İstanbul'dan gelecek bir yardım umuduyla müdafaayı sürdürdüler. Günler haftaları kovaladı. Susuzluk dayanılmayacak boyutlara ulaşmıştı. Düşmanın Estergon Kuşatması neredeyse gün gün bilinmektedir. Çünkü kalede ünlü bir Osmanlı tarihçisi vardı ve olup biteni bize olduğu gibi aktarmaktaydı. Bu tarihçi İbrahim Peçevî idi. O, meşhur *Peçevî Tarihi*'nde Lala Mehmed Paşa'yı, Estergon'un özelliklerini, kuşatmada yaşananları bütün detaylarıyla yazacaktı. Peçevî, kuşatmanın ikinci ayında zorlaşan şartları da anlatıyordu. Hele o son günler!

"Kolu bacağı doğranmış yaralı gaziler, suyu kesilmiş kuyuların serin mermerlerini yalayarak susuzluklarını gidermeye çalışıyorlardı."

Sanıyorum Peçevî'nin bu cümleleri, bize kaledeki dramı bir nebze olsun anlatmaya yetiyor.

Kalede kadın ve çocuklar da vardı ve onların perişaniyeti anlatılır gibi değildi. İçeridekilerin bir kısmı, teslim olma konusunda yoğun bir baskıya başlamışlardı. Lala Mehmed Paşa başka çaresinin olmadığını görünce teslim şartlarını düşünmeye başladı. Ve sonunda en makul şekliyle teslimi kabul etti. Estergon Kalesi'ni "vire" ile vereceklerdi. Yani kaledeki insanlar silahlarıyla çıkacaklar, boş kale Avusturyalılara kalacaktı. Öyle de oldu. Temmuz ayının kavurucu sıcaklarının ardından susuzluğun bütün hararetini yaşayan bu kahraman gaziler 1595 yılının Ağustos ayında gözyaşlarıyla kaleden ayrıldılar.

Estergon Fatihi

Estergon'u kurtarmak adına gösterdiği kahramanlık ve kaledekileri koruma amacıyla ortaya koyduğu cesaret sebebiyle Lala Mehmed Paşa'ya vezirlik rütbesi verildi. Bir kaleyi düşmana teslim etmiş bile olsa çabası ve insanı ön plana alan stratejisi Osmanlı yönetimi tarafından takdir edilmişti.

Uzun zamandır sefere çıkmayan Osmanlı sultanlarının aksine III. Mehmed Eğri Seferi'ne çıkmak üzereydi. Kendisine Ösek Köprüsü'nü tutma vazifesi verilmişti. Bir süre sonra Eğri Kalesi kuşatmasına çağrıldı.

III. Mehmed

Estergon ve Ciğerdelen Kalesi

Kuşatma neticesinde Avrupalılar ile Osmanlı'nın son meydan muharebesi olarak adlandırılan Haçova Meydan Savaşı gerçekleşecekti. Bu büyük harpte Osmanlı ordusunun sağ cenahında yer alan paşamız, galibiyette önemli rol oynamıştır.

Sultan III. Mehmed'in ardından Osmanlı tahtına I. Ahmed geçmişti. Bu son derece genç ve dirayetli padişah döneminde Lala Mehmed Paşa'yı önemli bir görev bekliyordu.

Sadrazam Malkoç Ali Paşa o günlerde Belgrad'da vefat etti. Sadaret mührü o günlerde Rumeli'nde bulunan Lala Mehmed Paşa'ya verildi. Osmanlı ile Avusturya elçilik heyetleri yoğun bir görüşme trafiği içindeydi. Yapılacak barış anlaşmasının maddeleri bir türlü netleştirilemiyordu. Osmanlı, Avusturyalıların çok önemsediği Eğri Kalesi'ni Haçova Seferi'nde fethetmiş, Avusturyalılar da Osmanlı'nın gözünün bebeği Estergon Kalesi'ni almıştı. Hatta kaleleri değiştirmeyi bile düşündüler. Görüşmelerin kilitlendiği bir anda daha fazla dayanamayan Lala Mehmed Paşa sefere çıktı ve Estergon'u kuşattı. 18 Ekim 1604'te başlayan kuşatma tam 31 gün sürdü ama bu devasa

kale bir türlü düşmüyordu. Lala Mehmed Paşa bu kaleyi muhakkak almalıydı. Zira yıllar önce kendi elleriyle vermişti. Kendince bu kara lekeyi alnından silmeliydi. Soğukların bastırması üzerine kışı geçirmek üzere orduyu Belgrad'a çeken paşa İstanbul'a döndü. Padişah tarafından büyük iltifatlarla karşılandı. Baharla birlikte yeniden yola çıktı. Bu kez kararlıydı. Estergon geri alınmalıydı. Önce etrafındaki diğer kaleleri alacak ve içeridekilerin bütün dış desteğini kesecekti. Ayrıca müdafilerin moralini çökertmek de önemliydi. Önce Ciğerdelen, ardından Tepedelen ve Vişegrad'ı aldı. Aslında bu kaleler Sultan Süleyman'ın 1532 seferinde Osmanlı'ya kattığı ama zayıflıklarımızı kollayan Nemçe'nin tekrar bizden kopardığı kalelerdi. Nihayet sıra Estergon'a gelmişti. Kuşatma başladı. Günler haftaları kovaladı ve 35 gün sonra kale düştü. Tam on sene önce vire ile verilen kale, yine aynı şartlarla geri alınıyordu. O gün kale içinde Lala Mehmed Paşa'nın yanında bulunan İbrahim Peçevî, susuzluktan kuyu taşlarını yalayanları anlatırken bugün Nâima ile birlikte zaferi kaleme alıyorlardı, hem de Lala Mehmed Paşa'nın yeni unvanı ile: "Fatih-i Estergon."

Vişegrad Kalesi

Krallara Taç Giydiren Vezir

Lala Mehmed Paşa'nın dirayetli tavırları, düşmanın üzerine kararlı bir şekilde gidişi, Avusturya'nın sesini soluğunu kesmişti. Balkanlar'da âdeta ikinci bir Kanunî dönemi yaşanıyordu. Estergon sadece bu kördüğümün ortasıydı. Avusturya'nın gölgesinin düştüğü son Macar topraklarının da kurtarılması an meselesiydi artık. Ancak Lala Mehmed Paşa'nın planları yarım kaldı. Acilen İstanbul'a çağrılıyordu. Kaptan-ı Derya Derviş Paşa'nın da telkiniyle İran Seferi'ne serdarlık yapması isteniyordu. Avrupa'da işler yolundaydı ama İran ile ilişkiler hiç de öyle parlak bir manzara arz etmiyordu. Bu sorunu ancak Lala Mehmed Paşa çözer diyorlardı. Paşa, Avrupa'da işlerin yarım kalacağını, Avusturya'ya son darbenin vurulması gerektiğini söylese de Sultan I. Ahmed'e kabul ettiremedi. İran Seferi'ne çıkacaktı.

Avusturya'nın Macaristan'ı yutmaması için Macarlardan Osmanlı'ya sadık bir kişi yönetimde bırakılmalıydı. Yoksa Transilvanya (Erdel) bir sorun olarak kalmaya devam edecekti. Daha önce Avusturya yanlısı olan ancak Avusturya'nın Katolik baskısı üzerine Osmanlı'dan yardım isteyen Erdel Beyi Etienne Bockai (Boçkay) bu iş için biçilmiş kaftandı. Sadakatini ispat

Lala Mehmed Paşa Macar kralına taç giydirirken

eden Bockai, ordusuyla hem Estergon'un fethine katılmış hem de Osmanlı askerlerinin desteğiyle Uyvar Kalesi'nin alınmasını sağlamıştı. Bu, Osmanlı'nın yabancı topraklara ait bir yönetim tarzıydı. Sana düşman olmayan topraklardan biriyle çalışmak, bu sayede oradaki halkı ve şartları bilen kişilerin eliyle insanları küstürmeden, kırmadan yönetebilmek önemliydi. 1526'da Mohaç Meydan Muharebesi'ni kazanan Kanunî Sultan Süleyman da böyle yapmış, elde ettiği toprakları ilhak etmemişti. Zapolyo adında bir Macar prensini Macar kralı ilan etmiş ve Budin dahil topraklarını Osmanlı adına yönetmesini istemişti.

1541 seferinde Kanunî'nin otağının kurulduğu yerde şimdi Lala Mehmed Paşa'nın çadırı duruyordu. 10.000 Macar askeri hazırolda beklemekteydi. Paşa çadırının önüne bir taht konmuş, Lala Mehmed Paşa bu tahta kurulmuştu. Askerlerinin arasından tevazu ile huzura gelen Boçkai, Lala Mehmed Paşa'nın önünde eğildi. Dizini yere koyarak bel kırdı ve bekledi. Lala Mehmed Paşa, Sultan I. Ahmed'in adına Macar kraliyet tacını Boçkai'ın başına bıraktı. İşte böyleydi bir zamanlar Osmanlı. Bir vezir, Avrupa'nın en büyük devletlerinden birinin kralını değiştirebiliyor, "Seni azlettim, yerine seni getirdim," diyebiliyor ve seçtiği krala tacını padişah eliyle değil, bir veziri vasıtasıyla giydirebiliyordu.

Son fetihler ve Macar topraklarının emniyete alınması Avusturya'yı yola getirmişti. Sulh görüşmelerinin yeniden başlamasını talep ediyorlardı. Lala Mehmed Paşa, ordunun başına Tiryaki Hasan Paşa'yı, Avusturya ile görüşmeleri yürütmek üzere de Kuyucu Murad Paşa'yı atayarak İstanbul'a döndü.

İran Seferi için son hazırlıkları tamamlayan paşa, Üsküdar'a otağını kurmuştu. Dünyanın en disiplinli ordusu, şimdi İran üzerine sefere çıkacaktı. Yıllardır at üzerinden inmeyen, indiğinde de üzerini ancak bir çadırın gölgelediği paşa, yine çadırdaydı. At üzerinde binlerce kilometreyi kat etmek için yola çıkmalarına

Lala Mehmed Paşa'nın kabri

birkaç gün kalmıştı. İlerlemiş yaşı, yaşlılığın etkisiyle zayıflamış, vücudu bu koşuşturmaya dayanamayacaktı. Üsküdar'daki otağında felç geçirdi ve aynı gün vefat etti. Yaşantısı gibi ölümü de Sultan Süleyman'a çok benzemişti. Gerçi sefere yeni çıkılıyordu ama o evini çokta terk etmiş, kurdurduğu savaş otağında vefat etmişti.

Şair Kisbî, Lala Mehmed Paşa'nın vefatına şu tarihi düşürmüştür:

Aceme gitmeğe memur idi tarih oldu.
Ademe gitti meded hay Muhammed Paşa

Sokullu'nun medresesine ait ana dershane binası ile türbeyi birleştiren revakların altında Lala Mehmed Paşa'nın kabri

Kabri: Cenaze namazı Fatih Camii'nde kılınan Lala Mehmed Paşa, akrabası Sokullu Mehmed Paşa'nın Eyüp'teki türbe haziresine defnedilmiştir. Sokullu'nun içinde türbesinin de bulunduğu medrese avlusuna girildiğinde, medresenin ana dershane kapısının sol başındaki açık kabir paşaya aittir. Başında 16. yüzyıl düşey dilimli paşa sarığı bulunan Lala Mehmed Paşa'nın açık lahitli kabri başındaki mezar taşında hayatına damga vuran hadise not düşülmüştür:

"Estergon'u feth eyleyen Lala Mehmed Paşa'nın ruhu için el-Fatiha"

Genç Osman saltanat kayığıyla Boğaz'da

MAHFİRUZ
HATİCE SULTAN

Osmanlı saltanat ailesi denildiğinde ya da padişah anneleri olarak bildiğimiz valide sultanlardan bahsedildiğinde kimselerin yerinde olmak istemediği bir padişah annesi akla gelir ki o da Mahfiruz Hatice Sultan'dır. Çünkü bu acılı kadının hem eşi hem de evladı sebebiyle yüzü gülmeyecektir. Gelin, önce eşi I. Ahmed'le başlayalım, sonra da ordu eliyle öldürülen oğlu Genç Osman'ın şahsında bu talihsiz kadını anlatalım.

Gelecek Vadeden Genç Sultan ve İlk Zevcesi

Osmanlı tahtının 14. padişahı olan Sultan I. Ahmed, bu tahta 14 yaşında oturacak ve tam 14 sene sonra 28 yaşında çok genç bir yaşta hayata veda edecektir. Babası III. Mehmed'in ani vefatı üzerine sabahın erken saatlerinde cülûsu yapılacak ve genç yaşta tahta oturtulacaktır. Padişah evli olmalıdır. Zürriyetin devamı saltanat ailesi için en mühim şeylerdendir. I. Ahmed'in kardeşi I. Mustafa tahta oturacak bir vaziyette değildir. Bu sebeple bu genç sultan acilen

I. Ahmed

nikâhlanmalıdır. İşte Mahfiruz Hatice Sultan o ter u taze haliyle gözünü dünyanın en görkemli sarayı olan Topkapı'da açacaktır. Genç padişahın kendisi kadar genç olan eşi, aslında bir saraylıdır.

Kafkas Kökenli Bir Gelin Daha

Oryantalist kaynaklar, Osmanlı padişahlarının eş ve annelerini hemen tamamını yabancılara bağlamaya pek meraklıdırlar. Cumhuriyet sonrası dönemde Osmanlı'yı kötülemek moda haline gelmiş, bu köklü aileyi yabancılara dayandırmaya çalışan ecnebilerle işbirliği edercesine saraya alınan hemen her gelin ırkçı bir anlayışla yabancı kökenli gösterilmeye çalışılmıştır. Halbuki Osmanlı'da Fatih dönemine kadar Anadolu'da birçok Türkmen beylik bulunduğu için onlardan kız alıp verme son derece yaygındır. Dostluk ve ittifaklar amacıyla elbette yabancılarla da evlenilmiştir ancak hiçbir zaman yabancı bir devlete kız verilmemiştir. Yükseliş dönemi sonrasında Anadolu'da beylik kalmayacak, izdivaçlar için saray hareminde yetiştirilen kızlar değerlendirilecektir. Ancak belli zamanlarda, kuruluş dönemindeki gibi Osmanlı'ya hem ırken hem de dinen yakın olan birtakım soylu ailelerden de kız alınma yoluna gidilmiştir. Bu aileler genelde Kafkas kökenli olup, Osmanlı'nın hem himayesine mazhar olmuşlardı hem de Hristiyan

I. Mustafa

dünyaya karşı güçlü tutmaya çalıştığı Türk hanlıklarıyla Çerkez kökenli topluluklara mensuptular.

Mesela Kanunî Sultan Süleyman'ın annesi, Yavuz Sultan Selim Han'ın eşi Hafsa Hatun, Kırım Hanı Mengli Giray'ın kızı olup, Timur'dan bu yana Osmanlı'nın Kafkas hanlıklarıyla diyaloğunun önemli bir göstergesiydi. Bazı kaynaklar Hafsa Hatun'un, Kanunî'nin ilk eşi Mahidevran Gülbahar Hatun'u bizzat kendi topraklarından, kendi sarayından hatta kendi ailesinden seçtiğini ifade etmektedirler. Yine bazılarına göre Mahidevran, Mengli Giray'ın bir diğer kızının kızıdır. Yani Hafsa Hatun oğlu Süleyman'la bizzat kardeşinin kızını evlendirmiştir. Bu şaşılacak bir şey değildir. Çünkü asil bir aileden gelen bir anne, padişah olacak oğlu için iyi tanıdığı bir kişiyi aday olarak sunabilmektedir. Nitekim Şehzade Süleyman'ın ikinci eşi olan Hürrem Sultan

da Kırım Sarayı'ndan getirilecektir. Bizzat hanlık ailesinden olmasa da küçük yaşlarda Kırım Sarayı'na alınmış, burada itinayla yetiştirilmiş, Şehzade Süleyman'a eş düşünüldüğü bir dönemde anne Hafsa Hatun tarafından Kırım'dan getirtilmiştir. Çünkü o sıralarda bu sarayda edebi, terbiyesi, uyum ve itaatiyle en göz dolduran kız Hürrem Sultan'dır.

III. Mehmed'in 37 yaşında bir akşam vakti aniden vefatı, 14 yaşlarındaki oğlu Şehzade Ahmed'in apar topar tahta oturtulmasıyla neticelenecektir. Kafkas kökenli anne Handan Valide Sultan oğlunun izdivacı için yine bu bölgeden bir gelin adayı bakacaktır. Saraya alınmış kızların arasında biri vardır ki herkes tarafından son derece beğenilmektedir. Teyzesi Âlime Sultan ve büyük halası Servazad Hatun eliyle saraya tanıtılmış olan bu genç kız Mahfiruz Hatice Sultan'dan başkası değildir. Aslında geçmişine bakılacak olursa Kanunî'nin ilk eşi Mahidevran Hatun'la akrabalık bağları olduğu bile görülecektir. Mahfiruz Hatun, Mahidevran'ın yeğeni Ahmed Bey'in torununun kızıdır.

Genç Osman

Duraklama İçinde Bir Yükseliş

Bu genç sultan kendisi kadar genç eşiyle artık Devlet-i Âl-i Osman'ın başındadır. I. Ahmed gerçekten bu gençliğine rağmen son derece dirayetli ve disiplinlidir. Kanunî Sultan Süleyman'dan sonra devlet işleriyle onun kadar uğraşan bir padişah

gelmemiştir. Osmanlı saltanatına ismini yazdıracak icraatlara imza atar. Kardeş katlinin önüne geçen "Ekber ve Erşed Kanunu" onun emriyle kanunlaşacaktır. O günlerde Anadolu'da ardı arkası kesilmeyen Celâlî Ayaklanmaları baş göstermiştir. Padişah bu konuya kararlılıkla eğilecek ve bir süre sonra bu isyanlar bastırılabilecektir. Hem Avusturya hem de İran'la savaşlar devam etmektedir. Lala Mehmed Paşaların eliyle Avrupa'da, Nasuh Paşalarla İran'da başarılar elde edilir ve antlaşmalar yapılır. O güne kadar hayatiyetini devam ettiren Anadolu'nun son Türkmen Beyliği Ramazanoğulları yönetime dâhil edilir. Osmanlı klasik döneminin son şaheserlerinden Sultan Ahmed Camii ve Külliyesi İstanbul'un ilk tepesine bu dönemde kondurulur. Her şeyin çok güzel gittiğini düşündüğü bir anda Padişah I. Ahmed 28 yaşında hayata gözlerini yumacaktır. Eşi Mahfiruz Hatice Sultan sadece 14 yıl padişah olan eşiyle bir arada kalabilmiştir. Tabii Mahfiruz'un bir de kuması vardır. Bu kişi, I. Ahmed'in diğer eşi Kösem Sultan'dır.

Büyük Hedeflerin Genç Sultanı

I. Ahmed'den sonra tahta ilk eşinin büyük oğlu II. Osman'ın gelmesi icap etmektedir. Ancak çevrenin baskıları üzerine I. Ahmed'in erkek kardeşi I. Mustafa başa getirilecektir. Fakat I. Mustafa'nın rahatsızlıkları, devlet yönetiminde uzun süre kalmasına izin vermez. Sadece 3 ay sonra yerini yeğeni I. Ahmed'in büyük oğlu II. Osman'a bırakacaktır. Annesi Mahfiruz Hatice Sultan'ın emekleriyle son derece iyi yetişen bu genç padişah aslında Osmanlı Devleti'nin geleceği adına önemli

Genç Osman

bir şanstı. Ama başa geçtiğinde 14 yaşındaydı. Arapça, Farsça gibi doğu dilleri yanında Latince, Yunanca ve İtalyanca konuşabilecek bir tahsile sahiptir.

Genç yaşına rağmen son derece ileri görüşlü olan Genç Osman yönetim marazlarını ıslaha hukuktan başladı. Burada yıllardır aynı makamda bulunan ve kokuşmuş müderris ve kadıların tayin işlerini şeyhülislamdan alarak kendi şahsında topladı.

Devamlı savaşı öngören bir padişah değildi. O günlerde Osmanlı'nın barışa ihtiyacı olduğunun farkındaydı. Tahta çıktığında Damad Halil Paşa İran Seferi'ndeydi. Yapılan görüşmeler neticesinde, sultanın tahta çıktığı yıl İran ile Serav Antlaşması yapıldı.

Büyük devlet olmak sadece güçlü bir orduya sahip olmak değildi. Aynı zamanda ciddi bir istihbaratla düşmanının zaaflarını iyi tespit edip bunu kullanmasını bilmekti. Kanunî döneminde başlayan Protestanları destekleme ve Avrupa Haçlı İttifakı'nı zayıflatma politikasına devam edildi ve son derece de başarılı olundu.

Kaptan-ı Derya Halil Paşa'nın İtalya sularındaki seferleri önemli neticelerle sonuçlandı. Akdeniz hâlâ Osmanlı'nın sözünün geçtiği bir iç deniz olma özelliğini koruyordu.

Neden Saraydan Kız Almak

Yenilikçi bir padişah olan Genç Osman yıllardır devam eden, sarayda yetişmiş bir hanımla evlenme politikasını değiştirerek Şeyhülislam Esad Efendi'nin kızıyla evlendi. Saray Duhterân-ı Hümayun'undan (Kız Mektebi/Harem) evlenmenin birtakım hikmetleri vardı. Çok küçük yaşta belli kabiliyetleri fark edilerek saraya alınmış bu kızlar, dünyanın en özel kız okulunda itinayla yetiştiriliyorlardı. Kadınlığa ait nice incelikle birlikte edep, terbiye, sır saklama, sanat, tarih, dil, edebiyat hatta enstrüman çalma gibi nice konuda yetiştiriliyorlardı. Saray kızlarının en önemli özelliklerinden biri anne babaları, yakın uzak akrabaları değil saraya ve yönetime bağlı yetiştirilmeleriydi. Sır saklama ve sadakat çok önemliydi. Hele kölelikten saraya gelmiş bir kız, gözünü bu sarayda açtığı, kendisine olağanüstü değer verildiği ve yatırım yapıldığını gördüğü bu ortama ve yönetime sonsuz bir sadakatle bağlanıyordu. Evlendiği kişiye, bu kişi bir padişah da olabilir, en derin bağlarla bağlanabiliyordu. Kafasının bir yerinde, kocam

Şeyhülislam Esad Efendi'nin kabri (arka sıradaki kabir)

olmazsa annem, babam, kardeşim, akrabam var, düşüncesi yoktu. Akşam kocasının anlattığı en mahrem şeyleri bir akraba meclisinde saçma anlayışı yoktu. "Kavga ettiğimde kapıyı çarpar giderim, bana başka kapı mı yok!" diyecek bir durumda değildi. Mesela Hürrem Sultan için en kıymetli ev Topkapı Sarayı, gözünün nuru ise Sultan Süleyman'dı. Çünkü gözünü burada açmış, kıymeti burada görmüş, eşiyle yücelmişti. O, ne devletini ne evini ne de eşini satmayacaktı. Ancak dışarıda yetişmiş, çevrede bir sürü akrabası olan biri elbette bir saraylı gibi olmayacaktı. Acaba dış dünyada o güne kadar nereden ve nasıl beslenmişti, ilmî seviyesi, ahlaki değerleri, sadakati şüpheliydi.

Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi, padişahın kızına talip olması karşısında sultanı kırmayacak şekilde ikaz etmiş, bu teklifin kendileri için bir şeref olduğunu ama saray âdetlerinde dışarıdan kız almanın olmadığını izah etmişti ama Genç Osman dinlemedi. Nice tarih araştırmacısının da tespit ettiği

gibi padişahın genç yaşta katlinde bu kararın etkisi oldu. Çünkü sultan bir süre önce çıktığı Lehistan Seferi'nde Yeniçerileri son derece gayretsiz görmüş, Kapıkulu Ocağı'nda ciddi yenilikler yapılması kararını almıştı. Bu son derece ince ve siyaset gerektiren karar bilinmemeli, çevreye duyurulmamalıydı. Zaten daha önce aldığı kararlarla birtakım menfaat çevrelerinin önünü kesen padişahın yeterince düşmanı oluşmuştu. Bir de orduyu karşısına almak ölüm demekti.

Neden Hacca Gidilmezdi?

Yine herkesi şaşırtarak hacca gitme kararı aldı. O güne kadar vazifede olup da hacca giden bir tek Osmanlı padişahı

Mescid-i Haram ve Mescid-i Nebevî'yi tasvir eden bir minyatür

olmamıştı. Hacca gitmek o günlerde atla ve deveyle mümkündü. Dolayısıyla böyle bir yolculuk aylarca sürüyordu. Ortalama üç ayda gidilip üç ayda gelinse, birkaç ay da orada kalınsa neredeyse bir yıla yaklaşan bir takvim ortaya çıkıyordu ki bir padişahın yönetimden bu kadar uzak kalması düşünülemezdi. Ama orduyla sefere çıkıyordu ve bazı seferler iki yılı aşabiliyordu. Öyleydi ama o seferlere orduyla çıkılıyordu. Yüz binlik bir orduyla hacca gidilemezdi. Orduyu uzun bir süre merkezde padişahsız bırakmak da uygun değildi. Ama bugün durum farklıydı. Amaç hacdan ziyade orduya neşter atmaktı. Anadolu'dan taze güçler toplanacak, onlardan oluşan yeni bir ordu oluşturulacak ve İstanbul'daki hasta uzuvlar devre dışı bırakılacaktı. Anadolu'daki sancakbeyleri ve beylerbeylerine haber gönderildi. Asker alımı emri verildi. Padişahın otağı Üsküdar'a kuruldu. Artık yola çıkma günü gelip çatmıştı.

Sultanın Hazin Sonu

İşte ne olduysa o zaman oldu. Padişahın gizli niyeti asiler tarafından öğrenilmişti. Bu önemli sırrı dışarıya çıkaran padişah düşmanlarının saraydaki birtakım uzantıları mıydı yoksa dışarıdan evlendiği eşinin bir aile ortamındaki ifşası mıydı bilinmez. Ama neticede saklanması gereken bu önemli girişim hayata geçmeden öğrenildi.

Yedikule Hisarı ve zindanları

Eyüp Sultan Türbesi

Süleymaniye'deki Ağakapısı'nda (Yeniçeri Merkez Kışlası) toplanan asiler büyük bir kalabalıkla yeniçeri ağasını da kandırıp sarayı bastılar. Önce amaç sadece amca I. Mustafa'yı tahta çıkarmaktı. Kısa sürede amaçlarına ulaştılar. Ancak tedirgindiler. Halk bu genç padişahı seviyordu. Bir sakatlık çıkar ve darbe geri teper düşüncesiyle ikinci bir kararla Genç Osman'ı öldürme kararı aldılar. Yedikule Hisarı'na götürüp hapsettiler. 18 yaşlarındaki bu genç sultan büyük dedesi Fatih'in yaptırdığı bu iç kaleden ne yazık ki canlı çıkamayacaktı.

Mahfiruz Kadın'ın Cüzhanesi

Gelelim asıl konumuz olan Mahfiruz Hatice Sultan'a. Genç yaşta eşi I. Ahmed'i kaybeden bu acılı kadın aslında son derece inançlı ve manevi değerlere bağlıydı. Eyüp Sultan Hazretleri'ne sonsuz saygı duyuyor ve zaman buldukça soluğu bu maneviyat dolu mekânda alıyordu. Peygamber Efendimiz'in(sas)

Türbenin dış duvarında çini kaplamalar

mihmandarlığını yapan bu büyük sahabinin huzurunda olmak, ibadetlerini burada yerine getirmek bir padişah annesi olan Mahfiruz Kadın için çok önemliydi. Kendisi gibi burada vakit geçirmek, ibadet etmeyi arzu edenler için küçük bir özel ibadet mekânı yaptırmalıydı. Bunun da fırsatını daha kocası Sultan Ahmed hayatta iken bulacaktı.

O günlerde Eyüp Sultan Türbesi'ni ziyaret müşkil bir hal almıştı. Fatih Sultan Mehmed'in yaptırdığı türbe caminin avlusunun ortasına yakın bir yerde sekizgen bir duvar içindeydi. İnsanlar ziyaret sırasında bu küçük yapıyı çeviriyor ve izdihama sebep oluyorlardı. Türbeye girmek ve çıkmak, bu küçük yapıyı çeviren kalabalık dolayısıyla kolay olmuyordu. I. Ahmed ziyaretlerin rahat yapılabilmesi amacıyla bir yol düşündü. Türbenin önüne bir duvar çekilecekti. Cami iç avlusundan dış avlusuna uzanan bu duvarın içi bir koridor şeklinde olacak, türbeye girenler cami iç avlusuna bakan kapıdan girip ziyaretlerini bitirip dış avlu kapısından çıkacaklardı. Düşündüğü gibi de yapıldı. Ne

ilginçtir ki 1610'larda inşa edilen bu sistem aynıyla günümüzde kullanılmaya devam etmektedir. Hâlâ Eyüp'e uğrayanlar ziyaretlerini bu şekilde yerine getirmektedirler.

Eyüp Sultan Türbesi'ndeki bu inşaatı fırsat bilen Mahfiruz Kadın, kocası I. Ahmed'e niyetini anlattı ve kabul görmesi üzerine bu ziyaret koridorunun hemen bitişiğine bir cüzhane inşa edildi. Cüz Arapçada parça anlamına gelir. Kur'ân-ı Kerîm'in eşit oranda bölünmüş kısımlarına cüz denilir. Tek parça Kur'ânlar olduğu gibi insanların paylaşarak hızlıca hatmetmeleri için cüzler halinde ayrılmış Kur'ân nüshaları da mevcuttur. Mahfiruz Hatice Sultan'ın buraya yaptırdığı bu küçük oda da muhtelif şekilde hazırlanmış Kur'ânlar yanında ilmî ve dinî kitaplar da yer aldı. Günün her anı hatim yapılabilsin diye bu dindar kadın tarafından cüzhaneye akarlar vakfedildi, vazifeliler atandı.

Bugün bu mütevazı ibadet odası hâlâ ayaktadır ve her gün Eyüp Sultan Türbesi'ni ziyaret eden binlerce insan önünden geçmektedir. Bilindiği üzere türbeye cami iç avlu kapısından

Mahfiruz Hatice Sultan Cüzhanesi

girilmekte ve dış avlu kapısından çıkılmaktadır. Türbe ziyareti tamamlandığında küçük bir kapıdan çıkış koridoruna girilmektedir. Bu koridorun tam ortasında sola doğru küçük bir kapı açılır. İşte bu kapıdan girilen mütevazı oda Mahfiruz Hatice Sultan'ın cüzhanesidir.

Eşini genç yaşta kaybeden bu talihsiz kadın, kahreden bir ayaklanmayla evladının idamını görmeyecektir. Allah, Mahfiruz Kadın'ı böyle bir acıdan muhafaza etmiştir. 14 yaşında tahta çıkan II. Osman'ın genç validesi evladının saltanatının ikinci yılında bu fani dünyaya gözlerini yumacaktır. Vasiyeti üzere çok sevdiği Eyüp Sultan Hazretleri'nin türbesinin hemen yan tarafına defnedilecektir.

Genç bir valide sultanın hayatını konuştuğumuz bu yazıda adı geçen nice isimler vardır ki onlar da vadeleri dolduğunda bir tohum gibi toprağa düşerken hep bu mübarek mekânın yakınında olmayı arzu etmişlerdir. Mahfiruz Kadın, türbenin iç haziresinde yatarken az ilerideki Hoca Saadeddin Efendi Darülhadisi'nin (Bugünkü adıyla Saçlı Abdülkadir Camii) bahçesinde

Mahfiruz Hatice Sultan'ın farklı formdaki lahdi

babası Hoca Saadeddin Efendi'nin ayak ucunda, Genç Osman'ın kayınpederi, Mahfiruz Kadın'ın dünürü Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi yatarken, Kaptan-ı Derya Halil Paşa da Eyüp Sultan Türbesi'nin denize bakan tarafında, Mihrişah Sultan Haziresi'nde medfundur. Bir padişah eşi ve annesi, bir şeyhülislam ve bir kaptan paşa... A-ynı zaman dilimini paylaşmış bu farklı şahsiyetler şehrin kalbini beklemeye devam etmektedirler.

Kabri: Mahfiruz Kadın, Eyüp Sultan Hazretleri'nin türbesinin İdris Tepesi'ne çıkan yol kenarında duvar dibinde yatmaktadır. Bu iç hazire son derece kıymetli olup, Ali Kuşçu'dan Sinan Paşa'ya, Gazi Ethem Paşa'dan Saliha Sultan'a birçok kıymetli zat burada medfundur.

Mahfiruz Kadın'ın cüzhanesinin bir cephesi Eyüp Sultan Camii iç avlusuna bakmaktadır. Hatta cüzhanenin bir kapısı küçük bir hazireye açılmakta olup burada Sadrazam Semiz Ali Paşa, Gürcü Mehmed Paşa ve Canfeda Kadın gibi Osmanlı tarihinde önemli rol oynamış şahsiyetler medfundur.

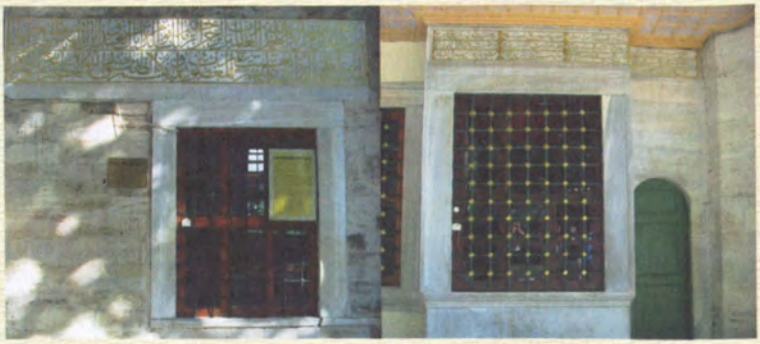
Önde karaağa, arkada akağalar şehzadeleri sünnet merasimine götürüyorlar

OSMANLI'NIN SİYAH İNCİSİ **BEŞİR AĞA**

Eyüp'te Yatan Zenciler

Osmanlı mezarlıklarını gezerken insanı şaşırtan en önemli detaylardan biri, siyah insanlarla beyaz insanların yan yana iç içe yatabilmeleridir. Bugün dünyanın hâlâ birçok yerinde ırkçı bir anlayışla dışlanan zenciler, yakın zamana kadar beyazların bulundukları ortamlara giremezken, köle statüsüyle hor görülüp hayvanlara bile layık görülmeyecek yerlerde ikamete tâbi tutulurken bizim medeniyetimizde bambaşka bir manzara cereyan etmektedir. Eyüp gibi bir semtte, Ebu Eyyub el-Ensarî Hazretleri'nin türbesinin yanı başında simsiyah bir zenciye rastlamak ancak bizim inancımızın, insanları ırk, renk, dil, din olarak ayırmamasıyla izah edilebilir.

Beşir Ağa Sebili'nin cami iç avlusuna ve dış avlusuna bakan yüzü

Padişahların bile yatmaya can attıkları bir yerde, Eyüp Sultan'ın türbesi civarında, araştırmalarımıza göre 20 civarında zenci ağa yatmaktadır. İşte onlardan biri de birtakım hususiyetleriyle diğerlerinden ayrılan Hacı Beşir Ağa'dır. Afrika kökenli olan Beşir Ağa, İstanbul'da saraya alınmış ve Yapraksız Ali Ağa'nın

Beşir Ağa'nın Port Said Caddesi'ndeki sebilküttabı

gözetimine verilmiştir. Enderun'da hızlı bir şekilde yükselerek III. Ahmed'in musahibi (danışmanı) ve hazinedarı olmuştur. Siyah derili bir adam o günün dünyasının en kudretli devletinin en üstteki yöneticisinin baş danışmanı olabiliyordu.

Sadece İstanbul'da Topkapı Sarayı'nda değil, taşrada da vazifeler aldı. Lâle Devri'nin İstanbul'da en zirvede yaşandığı günlerdi. Darüssaade Ağası Süleyman Ağa ile birlikte 1713 yılında Kıbrıs'a gönderildi. Bir süre sonra vazife yeri Mısır olarak değiştirildi. Bu vazifeleri sırasında yönettiği merkezleri kendi imkânlarıyla donatmaktan da geri kalmadı. Bugün Mısır'ın Kahire şehrinin en büyük caddelerinden biri olan Port Said Caddesi'nin kenarında Beşir Ağa'nın yaptırdığı sebilküttap bütün ihtişamıyla ayakta durmaktadır. Hatta bu nadide yapının alt katı olan sebil odaları günümüzde devlet dairesi olarak kullanılmaktadır.

Bir karaağa mezarı

Mekke ve Medine'nin Şeyhi (Şeyhü'l-Haremeyn)

Kıbrıs ve Mısır'da aldığı görevlerden sonra şeyhü'l-haremeynlik yapmak üzere Kutsal Topraklar'a gönderildi. Bu vazife, mukaddes hüviyetiyle hemen herkesin imreneceği özel bir makamdı. Şeyhü'l-haremeyn yani Mekke ve Medine'nin yöneticisi olabilmek öyle her yiğidin harcı değildi. Genelde bu vazifeye kendisini ispatlamış zenciler getirilirdi. Hadımlık durumları sebebiyle mahrum olan bu kişiler Osmanlı yönetiminde, tasavvufta kendisini dünyadan soyutlayan büyük makam sahipleri gibi görülür ve özel makamlara

Beşir Ağa türbe sebili

bu kişiler getirilirdi. Hatta saraydaki akağalar (Babüssaade ağaları) gibi bu makamlara getirilen zenci ağaları kıskanırlardı.

Beşir Ağa, Mekke ve Medine yıllarında boş durmadı. O dönemde Mekke'de yaşayan büyük mutasavvıf Ahmed-i Yekdest Hazretleri'nin derslerine devam etti. Bu tekkede aldığı eğitim neticesinde tasavvufta

Beşir Ağa'nın Topkapı Sarayı içine yaptırdığı cami

Beşir Ağa'nın Eyüp'teki medresesi

Beşir Ağa Camii'nin abdesthanesi

ilerleyerek bambaşka bir insan oldu. Hatta İstanbul'a dönüşünde, ondaki farklı durumu fark edenler Beşir Ağa'nın velilik makamında olduğunu bile söyleyeceklerdir.

Mekke ve Medine yöneticiliği sonrasında yeniden İstanbul'a tayin edilerek Topkapı Sarayı'nda padişahtan sonra en önemli makam olan Darüssaade ağalarının başına getirildi. 1717 yılında III. Ahmed döneminde sarayda başlayan bu vazifesini 1746 yılındaki vefatına kadar sürdürdü. 30 yıl kaldığı bu son vazifesinde hem III. Ahmed'e hem de I. Mahmud'a hizmet etti.

Eser Üzerine Eser Veren Zenci

Dindarlığıyla bilinen Beşir Ağa, ilim sahiplerini himaye ederdi. Osmanlı tarihinin siyah incilerinden biri olan Beşir Ağa hayır eserleri bırakmada yeri doldurulamaz bir konuma sahiptir. Ziştovi ve Medine'de medrese ve kütüphane, Kahire'de iki

Cağaloğlu Beşir Ağa Camii ve sebili

adet sebilküttap, Eyüp Baba Haydar'da medrese, darülhadis ve kütüphane, Cağaloğlu'nda önünde sebili bulunan devasa bir cami, medrese ve tekke, Kariye civarında bir mektep ve imaret, Ayasofya Camii'nin karşısında bir çeşme... Nice camiyi tamir ve ihya eylemiş, vakıflar kurmuş müstesna bir simadır. Topkapı Sarayı'nın içinde bizzat adıyla anılan camii, onun saray yönetimi üzerinde ne kadar etkili bir isim olduğunu göstermektedir. Eyüp'teki kütüphanesinde 219 cilt kitabı olup bunlar bugün Süleymaniye Kütüphanesi'nde "Hacı Beşir Ağa" adıyla ayrılmış bir bölümde muhafaza edilmektedir.

Matbaanın Açılmasında da Etkisi Vardı

Beşir Ağa'nın Lâle Devri'nin en önemli gelişmelerinden biri olan matbaanın kurulmasında katkıları vardır. İbrahim Müteferrika, matbaayı açarken Yalova'ya da bir kâğıt fabrikası kurmaya çalışmıştır. Bu fabrika için en uygun yerin Beşir Ağa'ya ait çiftlik arazisi olduğunu tespit edilmiştir. Arazisini kâğıt fabrikası için verip veremeyeceği sorulduğunda Beşir Ağa çiftliğini bu iş için tereddütsüz vakfedecektir.

Beşir Ağa'nın sandukası

Nice hayrı, Osmanlı bünyesindeki koşuşturmaları ve sadakatiyle Osmanlı'nın siyah bir insana gösterdiği kadirşinaslığa aynı derecede bir karşılık veren Beşir Ağa 1746 yılında hayata gözlerini yummuştur. Bugün yüzlerce insan, Eyüp Sultan'ın türbesinin hemen yanındaki türbesinin önünde durmakta ve el açıp onun da ruhunu şad etmektedirler.

Sebile ait mermer küvet ve içeride Beşir Ağa'nın kabri

Kabri: Ebu Eyyub el-Ensarî Hazretleri'nin türbesinin sol tarafında dış avluya açılan kapının sağında, kendi yaptırdığı sebilin içinde yatmaktadır. Bu büyük sahabinin kabrine bu kadar yakın bir yere defnedilmesi de Osmanlı'nın siyah insanlara verdiği değeri göstermesi bakımından bir hayli ilginçtir. Aynı avluda I. Ahmed Sebili'nde medfun bir diğer karaağa da Mustafa Ağa'dır.

EŞLERİ GURBETTE ÖLEN PADİŞAH KIZI **SALİHA SULTAN**

Bir Lâle Devri prensesi olan Saliha Sultan'ın hayatı ve izdivaçları, Osmanlı Hanedanı'nın evlilik politikasını anlamamıza yardımcı olacak derinliktedir. Meseleyi bilmeyenler tarafından son derece toz pembe görülen hanedan izdivaçları aslında görüldüğünün ötesinde sevgi ve aşk değil, fedakârlıklar üzerine kurulmuştur. Devlet siyasetinde izdivaçlar siyasidir ve kişiler sevdiklerinden ziyade devlet menfaatine uygun kişiler ile evlendirilmektedir. Ayrıca Enderun'da okumuş ve devlet yönetiminde vazife almış kişilerle evlendirilen padişah kızları, eşlerini çok fazla

Saliha Sultan'ın mermer lahidli kabri

görememektedir. Uzak vilayetlerde vazife yapan Osmanlı paşaları, padişah kızı olan eşlerini devletin güvenliği adına yanlarında götürememektedirler. Çünkü Osmanlı'nın uzak bir eyaletine gönderilecek bir padişah kızı, yabancı bir devletin eline düşerse,

Saliha Sultan'ın lahdi üzerindeki tabak içinde meyve kabartmaları

Osmanlı Devleti'nin aleyhine kullanılma ihtimali söz konusudur. Saliha Sultan'ın hayatı da bunun örnekleriyle doludur.

Hayatı boyunca dört evlilik yapan Saliha Sultan'ın ilk eşi Revan Muhafızlığı vazifesinde, bugün adı Erivan olan şehirde vefat ederken, ikinci eşi İran Seraskerliği sırasında şehit düşmüştür. Dördüncü eşi Tuna boyunda Balkanlar'da vefat etmiş olup sadece üçüncü eşi Koca Ragıp Paşa eceliyle İstanbul'da vefat edecektir.

Kabri: Eyüp Sultan Türbesi'nin çıkışında, hemen sağda duvar üzerindeki lahitli türbe III. Ahmed'in kızı Saliha Sultan'a aittir. 1778 tarihli bu sanduka, Osmanlı mezarlıklarına yansıyan Osmanlı barokunun çok erken bir örneğidir. Lahdin tüm cephesini dolaşan tabak içindeki meyve motifleri de Lâle Devri sonrası başlayan barok anlayışın önemli simgelerinden biridir. Tabaklardaki meyveler cennet meyvesi olup, ölüm sonrasına ait arzu edilen cennet ve oradaki nimetlerin talebine ait duanın resmedilmiş halleridir.

İTİKAFA ÇEKİLEN PADİŞAH KIZI **ADİLE SULTAN**

Masallardaki Prenseslere Benzemeyen Prenses

Adile Sultan, Osmanlı saray kadınları içinde, ıztıraplı yaşantısı, hayırseverliği, ibadete düşkünlüğü ve sanat yönüyle müstesna bir yere sahiptir. O, yaşantısıyla bizlere bir padişah kızı prototipi sunmuştur. İlk saray tasvirlerini Avrupa masallarından öğrendik. O masallarda Pamuk Prensesler, Uyuyan Güzeller vardır, hepsi güzel ve zengindirler. İyidir, sevecendirler ama halkın arasına pek karışmazlar. Yine o masallarda insanlık için çeşme yaptıran, fakir bir kızın elinden tutup çeyizini düzerek evlendiren prensesler yoktur. O masallarda prensesler başta biraz sıkıntı çeker ama sonunda kötü cadıyı yenip hep mutlu yaşarlar. Fakat Avrupa'nın gerçek saraylarına bakarsanız bu yaşantı tarzını bulamazsınız. Kinler, düşmanlıklar, taht için birbirine acımasızca kıyan insanlar. Art arda yer değiştiren hanedanlar. Üstündekini alt ettiği anda en iyi ihtimalle gözüne mil çeken ya da sinsice zehir kullananlar. Bizim tarihimizde böyle şeyler göremezsiniz. Elbette bizde de çekişme ve sıkıntılar olmuştur ancak Avrupa'yla kıyaslandığında bu durum zerre hükmündedir.

Adile Sultan

Gelelim konumuz olan prenseslere... İşte bu yazı bir prensesi anlatıyor: Bir kral kızını. Osmanlı tarihinde ciddi izler bırakmış bir padişahın sultanını, II. Mahmud'un kızı Adile Sultan'ı...

Her Padişah Kızı Mutlu Değildir

Bilinir ki mutluluk zenginlik ve şöhretle ilgili değildir. O da saraylıdır, padişah kızıdır, paşa eşidir, konakları, köşk ve yalıları vardır ama mutlu değildir. Mutsuzluğu, doyumsuzluğundan, etrafını küçümsemesinden ya da gözü her daim daha yükseklerde olmasından değil sevdiklerini erken yaşlarda kaybedişindendir.

O, aslında özel bir zaman diliminde doğmuştur. Babası II. Mahmud'un arkasına halkı da alarak gerçekleştirdiği bir darbe döneminde dünyaya gelir. Genelde darbeleri ordular yaparken bu kez halk ve padişah askere darbe yapmışlardır. Vaka-yı Hayriyye neticesinde Yeniçeri Ocağı kaldırılmış ve baba II. Mahmud, Asâkir-i Mansure-yi Muhammediye adıyla yeni bir ordu vücuda getirmiştir. O günlerde inşa edilen camilere Nusretiye (Zafer), Hidayet isimleri verilecektir. Adile Sultan işte tam bu günlerde dünyaya gelir. Sultan II. Mahmud iki mutluluğu bir arada yaşar. Ancak çok sürmez, Adile Sultan'ın annesi Zernigar Hatun hastalanır ve yataklara düşer. Kısa bir süre sonra da vefat eder. Baba, öksüz kalan kızını bir diğer eşi, sarayın başkadını olan Nevfidan

II. Mahmud

Hatun'a emanet eder. Adile Sultan dünyanın geçiciliğini iliklerine kadar ilk kez çocukluğunda annesini kaybederek hissedecektir. 13 yaşına bastığında bu kez babası II. Mahmud vefat eder. Çocuk yaşta, dünya hayatına ait iki büyük destekçisini kaybetmek ruhunda öyle bir inkılap meydana getirecektir ki, vefatına kadar düşenin dostu, yolda kalanın yardımcısı olmak fıtratı haline gelecektir.

Kaptan-ı Derya Mehmed Ali Paşa

Genç kızlık yıllarında yakışıklılığıyla dillere destan Kaptan-ı Derya Mehmed Ali Paşa ile evlenir. Abisi Sultan Abdülmecid, kız kardeşi için dillere destan bir düğün tertip eder. Göklerde uçan balonların bile havalandırıldığı, Haydarpaşa Çayırı'nda gerçekleşen bu düğün tam bir hafta sürer. Çiftin nikâhı Topkapı Sarayı'nda Hırka-yı Saadet Dairesi'nde kıyılır. Gerçekten de Adile Sultan'la Mehmed Ali Paşa birbirlerini çok severler. İleride sadrazamlık da yapacak olan paşa, Adile Sultan'ı hiç kırmayacaktır. Ancak bu fani dünyada her güzelliğin ardında nice imtihanlar saklıdır. Bu aşk ve sevgi yuvasının art arda üç sevimli meyvesi olur: Sıdıka, Aliye ve İsmail. Ancak üçü de uzun yaşamazlar. Birbiri ardına vefat ederler. Dünyanın en büyük acılarından biridir evlat acısı ve yanar kavrulur Adile Sultan'ın yüreği. Daha büyük bir acının olamayacağını düşünür ve başlar yazmaya, hicran dolu mısraları bir süre sonra bir divan halini alacaktır. Ancak divan haline gelebilmesi için daha da olgunlaşması icap edecektir. Fazla sürmez, hayatını paylaştığı ve çok sevdiği eşi Mehmed Ali Paşa da kısa bir süre sonra rahatsızlanır ve bu fani âleme veda eder. Adile Sultan, çocuklarından sonra bir de eş acısını tadar.

Bu acıyı kalbinde taşıyarak eşinin arkasından tam 30 sene daha yaşayacaktır. Bu kez kaleminden Mehmed Ali Paşa için emsalsiz mısralar dökülür:

Devlet ü dine sadâkatle ederdi hizmet
Emr-i peygamberîyi icrâya kılardı gayret

Bir özü doğru, sözü doğru muhibb-i devlet
Öyle bir yâr için Âdile ağlar elbet

Bir Mehmed Ali Paşa idi ol dünyada
Vechini göstere Allah âna ukbâda

Kocasından kendisine yadigâr bir Hayriye'si kalmıştır. Bu nazenin genç kız Adile Sultan'ın biricik evladı olup aynı zamanda kendisine soluk arkadaşlığı da yapmaktadır. Ancak Adile Sultan'ın kaderine bir kere yazılmıştır yalnız yaşamak. O, gülmekle değil ağlayanların derdiyle uğraşacaktır, mutlu olmaya değil mutlu etmeye çalışacaktır. Kızı Hayriye'yi daha yeni evlendirmiştir. Bu ter u taze kız hayatının baharında vereme yakalanacak ve kısa bir süre sonra o da vefat edecektir. Eyüp'te, Bostan İskelesi üzerinde sarı Afyon taşından bir türbe vardır. Bu yapı, 1840'larda inşa edilmiştir. Adile Sultan bu türbenin inşasından tam yarım asır sonra buraya defnedilecektir. O, bu türbenin kapısından, 50 sene içinde, göz bebeği dört çocuğunu ve biricik eşini gözyaşları içinde ebediyete uğurlayacaktır. Sık sık Eyüp'e gitmektedir. Sarı Taşlı Türbe'nin kapısından içeriye her baktığında üç minicik yavru, bir genç kız ve şefkatli bir eş tebessümlerle onu seyretmektedirler. Şair Adile Sultan'ın kaleminden bu kez kızı Hayriye Hanım için mısralar dökülmeye başlar:

Rize'nin Çayeli ilçesi Kaptan Paşa köyüne bu ismi veren ve yine bura doğumlu Mehmed Ali Paşa'nın büstü

Gerçi dünyaya gelen malumdur elbet göçer
Ah kıldı ol civan ve ol melek Adn'e sefer
Sabrını lûtfet İlahî çün budur hükm-i kader
Gitti Hayriyyem, kerimem derdi geçti câna âh!

Halaya Hürmet

Adile Sultan, kızları ve eşi kendisinden önce vefat etse de geniş bir ailenin önemli bir ferdiydi. Babası dâhil tam beş padişah görmüştü. Uzun bir hayat sürmüş, büyüklerine hürmetli olduğu gibi küçükleri de kendisine saygıda hiçbir zaman kusur etmemişlerdi. Buna kendisinden küçük padişahlar da dâhildi. Osmanlı tahtında en uzun süre kalan padişahlardan biri olan II. Abdülhamid Han, halası Adile Sultan'a ayrı bir sevgi beslemekteydi. Gelin gerisini olayın şahitlerinden dinleyelim. II. Abdülhamid Han'ın kızı Ayşe Sultan, saraya yeğenini ziyarete gelen Adile Sultan'ı bakın bize nasıl anlatıyor:

"Ölümünden sonra saraya gelen câriyeleri ve ağaları, efendilerinin hikâyelerini, iyiliğini bize anlatırlarken gözyaşlarını zapt edemezlerdi. Babamla görüşmek istediği zaman haber gönderir,

Cülûs Yolu üzerinde, solda sarı taşlı Adile Sultan Türbesi

sarayda hususî hazırlıklar yapılır, bu suretle saraya gelirdi. Babam hürmet ve tazimle halasının elini öper, büyük kanepeye halasını oturtup kendisi de karşısına otururdu. Hazinedarlar kahvesini getirir, babam eliyle tepsiden alıp halasına verirdi. Bizler içeriye girip elini öper, yerden bir temenna ederek padişaha yaptığımız resmî tazimi ifa eder, çıkardık. Babama, oğlum hitabında bulunur, babam da kendisine, 'Emredersiniz halacığım,' cevabını verirdi. Konuşma bir iki saat kadar devam eder, yine geldiği gibi arabasına biner, babam da kapıya kadar kendisini teşyi ederdi. Yüzünün eskiden pek güzel olduğu belliydi. Narin, orta boylu, kumral, mavi-elâ gözlü, nurânî, asaletini gösteren hâl, hareket ve terbiyeye mâlik bir sultandı. Giyinmesi tamamıyla alaturka olup, ağır kumaşlardan dört etekli entari, ayağına güderiden pabuç giyer, beline şaldan kuşak bağlar, bu entari üzerine salta dedikleri bol kollu bir ceket geçirir, başına fes gibi bir şey giyip etrafına oyalı ipekli yemeni sarar, üzerine zümrüt ve lâllerle

yapılmış, ortadaki daha büyük, iki yanlarındakiler küçük, gül şeklinde kıymetli iğneler takardı. Başka hiçbir mücevher, nişan takmazdı."

Adile Sultan'ın Balat'taki mektebi

Hayırların Sultanı

Aradan bir asır geçmiş olsa da bugün İstanbul sokaklarında gezerken bir şekilde karşınıza çıkar Adile Sultan: Ya bir çeşmeyle ya da bir mekteple... Fakir fukara dostudur. İnşa ettirdiğinden daha çok hayır eseri tamir ettirmiştir. Bazı eski yapıları yıktırıp yeniden yaptırmış

Adile Sultan'ın Kandilli'deki sarayı (yangından sonra)

isimlerini bile değiştirmemiştir. Bâlâ Süleyman Ağa Külliyesi bunlardan biridir. Balat Gül Camii önündeki kız mektebi gibi onlarcasını inşa ettirmiştir. Binlerce kızın çeyizini hazırlamış ve düğünlerini yapmıştır. Hayatı boyunca tam 14 vakıf kurmuş devam ve temadileri için akarlar atamıştır. Kendi sarayını bir kız mektebine çevirmiş, itinayla yetiştirdiği bu nadide cevherler saray okulundan mezun paşa ve beylerle evlendirilmişlerdir.

Bir insan nasıl bir niyetle yaşarsa arkasında bıraktıkları da o niyete hizmet etmeye devam ediyor. Bir dönem Hababam Sınıfı dizisinin çekildiği Kandilli'deki sarayı yıllarca okul olarak kullanılmıştır. Çamlıca'daki konağı önceleri yetimhane olarak kullanılmış, günümüzde ise öğretmenevi olarak dimdik ayakta durmaktadır. Fındıklı'daki sahilsarayı ise Mimar Sinan Üniversitesi binası olarak faaliyet göstermektedir.

Osmanlı Kadını Okur ve Yazardı

Yıllar sonra birileri gelecek, insanları köklerinden uzaklaştırmak amacıyla Osmanlı'yı yerden yere vuracak ve bu sırada en büyük hakareti de Osmanlı kadınlarına yapacaklardır. Onlar için, "Cahil, kafes arkasında, süslenmek ve birilerine kendisini hazırlamaktan başka bir şey bilmeyen," diyeceklerdir. Birtakım dizilerle, bu kadınları, her an birilerini öldürmeyi planlayan sinsi caniler gibi göstermeye çalışacaklardır. Ancak bu kötüleme faaliyetlerinden kısa bir süre önce yaşayan bir padişah kızı; yaşantısı ve ortaya koyduklarıyla hepsinin yalanlarını ortaya dökecek ve utanmayı unutmamışlarsa utanmalarını sağlayacaktır.

Osmanlı tarihinde divanı olan bu kadın aynı zamanda başka divanlara da sahip çıkmıştır. Kanunî Sultan Süleyman'ın *Muhibbî Divanı*'nı ilk bastıran kişi Adile Sultan'dır. Sadece nazım değil nesirde de kalem oynatmıştır. Osmanlı tarihiyle ilgili yazmaları bir devre ışık tutmuştur. Yakından şahit olduğu beş padişah dönemini içeriden bir gözlemci olarak ayrıntılarıyla aktaracaktır. Kardeşi Sultan Abdülaziz'in arkasından yazdığı mersiye her kelimesiyle bu korkunç cinayete şahitlik etmektedir.

Eyüp Sultan Camii'nde sabah duası

Eyüp Sultan Türbesi içindeki itikaf odası

Sabah Duasında Onun Adı

Bir gün Eyüp Sultan Camii'ne sabah namazına gidecek olursanız, ibadetinizi yaptıktan sonra hemen camiyi terk etmeyin. Caminin avlusunda artık geleneksel hale gelen sabah duasına muhakkak katılın. Hoca efendiyle birlikte bütün cemaat avluda toplanırken siz de aralarına karışın. Eyüp Sultan Hazretleri'nin türbesi önünde yapılan duaya, "amin" deyin. Tabii bu arada duada geçen isimleri de kaçırmayın. Bu külliyenin bânisi olduğu için Fatih Sultan Mehmed'in adı geçecektir, Eyüp Sultan Camii'nin minarelerini yeniledikleri için III. Ahmed ve damadı Nevşehirli İbrahim Paşa hayırla anılacaktır, 1766 depremi sonrasında burayı yeniden ihya ettikleri için III. Selim ve Mihrişah Sultan'dan bahsedilecektir. Duanın sonuna doğru tanıdık bir isim daha duyuvereceksiniz: Evet, bu Adile Sultan'ın adıdır. Hayatını hayır işlerine hasreden bu özel kadın, en sevdiklerini Mihmandar-ı Nebi Eyyub el-Ensarî ile birlikte Eyüp'ün bağrına emanet etmiştir: Dört ciğerparesiyle sevgili eşini. I. Ahmed döneminde türbe elden geçirilirken türbenin bitişiğine bir itikaf

odası yaptırılmıştı. Adile Sultan bu odayı yeniden elden geçirtti. Yenilediği odayı da boş bırakmadı. Her sene bu odada ramazan ayı geldiğinde Peygamber Efendimiz(sas)'in yaptığı gibi bu mübarek ayın son on gününü itikafta geçirmeye başladı. O yıllarca bu güzel sünneti hiç terk etmedi. Gündüzler geceleri takip ediyor, Adile Sultan, Fatih'in inşa ettirdiği Eyüp Sultan Camii'nin medreselerinde yatılı kalan öğrenciler gibi, burada ikametini sürdürüyordu. Sabah kalkıyor Eyüp Sultan'ı görüyordu, gece oluyor bütün ziyaretçiler camiyi ve türbeyi terk ediyor ama o, Kıymetlilerin En Kıymetlisi'nin çok ehemmiyet verdiği o güzel insanı beklemeye devam ediyordu. Bu nedenle bir asır sonra sabah dualarında ismi Fatih ile yan yana anılıyor.

İtikaf odasının duvarında bulunan çini Kâbe panosu

Gerçek Bayram

Bu güzel âdeti, vefat edeceği 1898 yılına kadar böylece sürdürdü. O son ramazanın, son on gününü de, Eyüp'te, türbeye bitişik, kendisi dar ama içi ufuklara bakan odada geçirmişti. On günün ardından artık evine dönme zamanı gelmişti. Fındıklı'da sahilde bulunan evine geçmiş, itikafını tamamlamanın verdiği huzurla bayram sabahını beklemeye başlamıştı. Gerçek bayram acaba ne zamandı? Küçücük bedenleriyle Eyüp'e emanet ettiği o ciğerparelerini bağrına basacağı asıl bayramları hayal ederek,

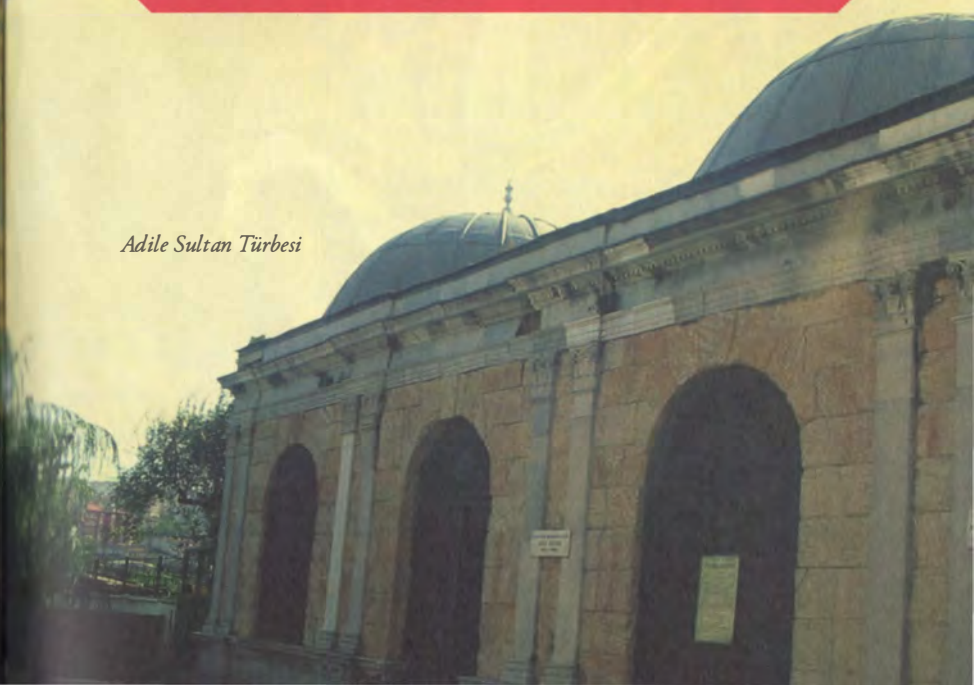
günlerdir uykusuz ve ibadet için açık tutmaya çalıştığı yorgun göz kapaklarını ağır ağır kapamıştı. Ertesi gün yeni bir bayramın ilk sabahı olacaktı. Herkes sevdikleriyle bayram yaparken o yıllardır devletin en yaşlı hanedan mensubu olarak kalabalıkların içinde yalnız bayramlar geçiriyordu. O sabah güneş Fındıklı'daki konağa vurduğunda Adile Sultan'ı uyandıramayacaktı. 30 senenin ardından yalnız geçecek bir bayram için, "Hadi kalk artık," diyemeyecekti. Çünkü Adile Sultan için bu hayat sürgünü bitmiş, dayanılması zor çileli ömrü sona ermişti. Bu fani hayata kapanan gözleri ötelerde belki de gözünde tüten ciğerpareleri ve şefkatli eşinin yanında açılmış ve yıllardır hasret kaldığı gerçek bayram günü gelmişti. Yarım asırdır kapısına gitmekte olduğu Eyüp'teki Sarı Taşlı Türbe bu kez son sakinini beklemekteydi. Bayram günü kalabalık bir cenaze töreninin ardından eşi ve

Fındıklı Yalısı

çocuklarının medfun bulunduğu türbenin kapısına bu kez Adile Sultan'ı getirdiler. Yıllardır hasret kaldığı ailesinin bedenleri arasına bu kez onu yatırdılar. İnsanların kahkaha attığı demlerde hep ağlayan bu çileli kadın, bayramın ilk günü yakınlarının hıçkırıklarla ağladığı cenaze töreninde uzun yıllardan sonra belki de ilk kez tebessüm etmekteydi.

Kabri: Adile Sultan, Bostan İskelesi Sokağı'nın başında, Hüsrev Paşa Kütüphanesi'nin karşısında bulunan türbede medfundur. Sarı Afyon mermerinden inşa edilmiş bu türbe, çapraz tonozla örtülü iki odadan meydana gelmektedir. Türbede Adile Sultan dışında eşi Mehmed Ali Paşa, çocukları Hayriye Hanım, Sıdıka, Aliye ve İsmail ile yan odada V. Murad'ın eşi Resan Hanım ile kızı Aliye Hanım yatmaktadırlar.

Adile Sultan Türbesi

Yunan çeteleri

İLK BALKAN SAVAŞI'NI KAZANAN ASKER **DÖMEKE KAHRAMANI GAZİ ETHEM PAŞA**

Tarih boyunca Avrupalı devletlerin Antik Yunan ve Roma medeniyetlerine hep bir hayranlığı vardır. Birçoğu geçmişini Roma İmparatorluğu'na bağlamak için çaba sarf etmektedir. Medeniyetin beşiğinin Balkanlar olduğunu, Grek kültürünün ortak geçmişleri olduğunu düşünmektedirler. Bu sebeple de Yunan halkına ayrı bir sempati beslemektedirler. Yüzyıllardır Osmanlı egemenliğinde kalan Yunanlıların kışkırtılması işte böyle bir sempatinin neticesinde ortaya çıkmıştır. Normalde bugünkü Yunanistan topraklarının çoğunluğunda Rum nüfus azınlıktaydı. Selanik ve Kavala'nın nüfuslarının yarıdan fazlası Müslümandı. Rumların sayısı Mora Yarımadası civarında fazlaydı. İşte ayaklanmanın başlayacağı yer de burası olmalıydı. Avrupalı devletlerin kışkırtmaları ve ciddi silah destekleriyle 1821'de başlayan Rum Ayaklanması ile bölgede çok sayıda Müslüman ve Yahudi katledilmişti. Yunanlıları cezalandırmak şöyle dursun Navarin'de Osmanlı donanmasını yakarak Osmanlı'yı Yunan bağımsızlığını kabule bile zorlamışlardı. 1828-29 Osmanlı Rus Savaşı'nı kaybeden Osmanlı Devleti imzaladığı Edirne Antlaşması ile Yunanistan'ın bağımsızlığını kabul etmek

zorunda kalmıştır. Bununla yetinmeyen Avrupa devletleri 1832'de Osmanlı'ya imzalattıkları İstanbul Antlaşması'yla Yunanistan'ın bağımsızlığını garanti altına almışlardı.

Bu antlaşmayla yetinmeyen Yunanlılar sınır tecavüzleri ve Müslüman halka ani baskınlarla hem karşı nüfusu azaltma hem de kendi topraklarını genişletme politikası güdeceklerdir.

Tarihler 1890'ları göstermektedir. Yunanlıların tecavüzleri had safhaya çıkmıştır. Hem Balkanlar hem de Ege Adaları ile ilgili saldırı ve isyan girişimleri artık sabırları zorlamaktadır. Abdülhamid Han Yunanlılara iyi bir ders vermeyi planlamaktadır ama Avrupalı devletlerin garantörlüğünde bu nasıl olacaktır? Son dönemde yıldızı bir hayli parlamış bir paşa, padişahın aklından geçmektedir. Bu kişi Gazi Ethem Paşa'dır.

Yakın zamanda cereyan eden 93 Harbi'nde Gazi Osman Paşa birlikleri Plevne'de muhasara altında kaldıkları zaman, 30 yaşlarındaki bu genç kumandan Dubnik Muharebesi'nde başından yaralanmasına rağmen Rus kuşatmasını yarıp içeridekilere erzak ulaştırmayı başarmıştı. Girit'teki askerî kumandanlığı sırasında sergilediği yönetimle karışıklıkları önlemiş, Kosova ve Üsküp valiliği döneminde Arnavutluk'taki ardı arkası kesilmeyen olaylara dur demesini bilmişti. Halep Kumandanlığı'nda, bölgedeki Dürzi ve Ermeni ayaklanmaları ile uğraşmıştı. Art arda gelen bu başarılarıyla rütbesi yarbaylıktan ferikliğe ve nihayet müşirliğe kadar yükseltilecekti.

Dömeke Savaşı

Ethem Paşa

Gazi Ethem Paşa ile görüşen Sultan Abdülhamid Han, Yunanlılara karşı gerçekleştirilecek harekâtın son derece hızlı olmasını ister. Biraz gevşek davranılırsa Avrupa ve Rusya müdahale edecek ve Yunanlılara gereken ders verilemeyecektir. Öyle bir askerî harekât gerçekleştirilmelidir ki Yunanlılar uzun yıllar bellerini doğrultmamalıdır.

18 Nisan 1897 günü Osmanlı'nın taarruzu başladı. Teselya civarındaki yedi fırka ile Laros ve Preveze'deki iki fırka Yunan saldırılarına cevap verdiler. Karşı taraf şaşkınlık içindeydi. Yıllardır gerçekleştirdikleri saldırılara ilk kez Osmanlı net bir şekilde karşılık veriyordu. Osmanlı sınırını geçen Yunan birlikleri püskürtüldüğü gibi içeride yapılan ilk muharebeyi de Osmanlı ordusu kazanmıştı. Çete savaşına alışık Yunan birlikleri dağınık bir şekilde kaçmaktaydılar. Yenişehir ve Tırnova Osmanlı'nın eline geçti. Toparlanan Yunan birlikleri Çatalca'nın gerisinde mevzilenmişlerdi. Meydana gelen Milonia Savaşı'nı da Osmanlı birlikleri kazandı.

Yunan halkı panik içindeydi; 1829'dan beri elde ettikleri bütün kazanımlarını tek tek kaybetmeye başlamışlardı. Atina ve Pire'de ayaklanma gösterileri başlamıştı. Derken hükümet düştü. Yeni kurulan hükümet Osmanlı'ya savaş ilan ederek saldırıya geçti. Kendilerinden son derece emindiler. Nasıl olsa arkalarında Rusya ve Avrupa vardı. Mayıs ayının ilk haftası Osmanlı kuvvetleri yeniden taarruza geçti. Karşı tarafın kesintisiz top ateşi altında kahramanca ilerleyen Ethem Paşa birlikleri bütün gece süren çarpışmalar neticesinde başlarında Yunan Prensi Konstantin'in

bulunduğu 25.000 kişilik Rum ordusunu yenilgiye uğrattı. Artık Osmanlı birliklerinin önünde Yunanlıların son toprak parçaları uzanmaktaydı. Geri çekilen Yunan birlikleri son bir savunma hattı oluşturdular. Dömeke civarındaki bu savunma hattı o kadar üstün özelliklere sahipti ki, Alman askerî uzmanları, altı ayda bile geçilemez yorumları yapıyorlardı.

Avrupalı devletlerin baskısı had safhada idi. Her an Osmanlı'ya savaş açabilirlerdi. Abdülhamid Han müthiş bir denge politikası yürütüyordu. Rus çarının telgrafına, "Kurban Bayramı sonrası barışı konuşacağız," cevabını verdi. Osmanlı ordusu sahte bir geri çekilme gerçekleştirdi. Ancak bunu fırsat bilen Yunanlılar Epir'den yeniden saldırıya geçtiler. Ethem Paşa da bunu bekliyordu. Abdülhamid Han'ın emriyle Dömeke'ye doğru ilerlediler. Yunanlılar bütün güçleriyle saldırıyorlardı. Gerçekleşen Dömeke Meydan Muharebesi'nde Osmanlı kuvvetleri kesin bir zafer elde ettiler. Dömeke şehri Osmanlı birliklerinin eline geçti. Mevzilerinden sökülen Yunan birlikleri bozgun havasında kaçıyorlardı. Bütün ağırlıklarını erzak ve cephanelerini Osmanlı'ya kaptırmışlardı. Dehşet içinde kalan Yunan halkının barış istemekten başka çaresi kalmamıştı. Avrupa ve Rusya yeniden devreye sokuldu. Rus çarının baskıları üzerine Abdülhamid Han geri adım atmak zorunda kaldı. Yunanlılarla barış imzalandı. İstanbul'da büyük bir merasim ile karşılanan Ethem Paşa artık Osmanlı halkının gözünde ve gönlünde "Dömeke Kahramanı" idi.

II. Abdülhamid

Ethem Paşa'nın piramidal formdaki mezar lahdi

Kabri: II. Meşrutiyet döneminde Ayan Meclisi üyeliğine getirilen Ethem Paşa, 31 Mart Ayaklanması'nda bir emriyle düzenden çıkmış silahlı askerleri durdurmasını bilmişti. Tevfik Paşa Kabinesi'nde harbiye nazırlığı da yapmış olup sıhhatinin bozulması üzerine Mısır'a gitti. 1909 yılında burada vefat eden paşanın na'aşı İstanbul'a getirilerek Eyüp'e defnedildi. Kabri, Eyüp Sultan Türbesi'nden çıkışta, sağdadır. Lahitli sandukasının üstünde piramidal bir kapak bulunmaktadır.

ZOR GÜNLERİN SULTANI
MEHMED REŞAD HAN

Yattığım Yerden Çocukların Sesini Duyayım

Eyüp'te tek bir Osmanlı padişahı yatmaktadır. O da 35. Osmanlı Sultanı Mehmed Reşad Han'dır. Tahta son derece olgun bir yaşta geçen bu Mevlevi-meşreb padişah, aslında abisi II. Abdülhamid Han'ın icraatlarını devam ettirmek istemiştir. Ancak çevresini saran İttihatçı güruhun baskıları, arka arkaya patlak veren savaşlar, ekonomik çıkmazlar elini ayağını bağlamıştır. İstanbul'a gelip, fenni ve dinî ilimlerin birlikte okutulduğu bir üniversite açmalıyız diyen Bediüzzaman'a kulak veren Sultan Reşad bu konu için

ödenek tahsis ettirmiş ve Van Gölü'nün kenarında Medresetü'z-Zehra'nın temelleri atılmıştır. Ancak patlak veren I. Dünya Savaşı okulun tamamlanmasına izin vermemiştir. Yine II. Abdülhamid Han'ın dört bir yana okul açma projesini bu nedenlerden çok ileriye götürememiştir. Bugün Afyon'un en gözde okulu olan Afyon Lisesi, Mehmed Reşad Han tarafından yaptırılmıştır. Sultanın diğer bir gözde okulu Eyüp Sultan civarına inşa edilmiştir. Reşadiye Numune Mektebi ismindeki bu okul Mimar Kemaleddin tarafından inşa edilmiş, padişahın arzusu üzerine okulun yanına bir de türbe yapılmıştır. Sultan Reşad vasiyetinde, "Ben çocukları çok seviyorum, yattığım yerden seslerini duymak istiyorum. Kabrimi bu okulumun bahçesine inşa edin ki onların seslerini duyabileyim," diyecek ve bu vasiyeti üzerine, Mimar Kemaleddin Bey tarafından, inşası tamamlanmış olan okulun yanına bir de türbe binası inşa olunacaktır. Birinci Ulusal Mimarlık Akımı'nın en güzel eserlerinden biri olan bu bina, klasik Selçuklu ve Osmanlı'dan esintiler taşır. Kapısındaki kitâbede, müsennâ hatla:

Afyon Lisesi

Mehmed Reşad Han Türbesi

"Adn cennetlerinin kapıları onlara ardına kadar açıktır" ayet-i kerimesi yazmaktadır. Türbesinde eşi Kamres Kadın ile oğlu Necmeddin Efendi de medfundur.

Hayatta iken hep ilmin ve eğitimin yanında olan, ölürken de yaptırdığı okulun yanında yatmak isteyen Mehmed Reşad Han'ın ismini verdiği okuluna ne yazık ki bu isim çok görülmüştür. Okulun giriş kapısı üzerinde bulunan, tarih manzumesini

Reşadiye Numune Mektebi ve Sultan Reşad Türbesi

Sultan Reşad'ın türbesinin içi

Üsküdarlı Talat Bey'in hazırladığı, Ömer Vasfi Efendi'nin celî talik hatla yazdığı kitâbe 1927 yılında çıkarılan bir kanuna dayandırılarak kazınmıştır. Hatta okulun adı bile değiştirilmiştir. 1927 yılında çıkarılan kanuna göre binaların üzerinde bulunan ve Osmanlı padişahlarını hatırlatan bütün tuğra ve yazılar kaldırılmalı, kazınmalı ya da kapatılmalı emri verilmiştir. Tabii bu

Reşadiye Numune Mektebi'nin kitâbesinin kazınmış hali

kanun bir tarih katliamına zemin hazırlamış ve binlerce kitâbe ve paha biçilmez istif tuğralar yok edilmiştir. Mehmed Reşad Han'ın bu kitâbesi de bundan nasibini almıştır. Osmanlı'nın mirasından bu kadar rahatsız olan bir zihniyetin sadece yapıların isimlerini değiştirmek, kitâbelerini kazımak yerine aslında onlara ait binaları kullanmayıp, hatta bu yapıları yıkıp yerine kendilerine ait yeni binalar yapmaları icap ederdi kanaatindeyim.

Enver Paşa

Bu İsyanı Kendi Yöntemlerim ile Bastırmak İstiyorum

Sultan II. Abdülhamid Han'ın ardından ülkede resmen bir terör havası estiren İttihatçılar padişah taraftarı gördükleri herkesi görevinden ediyor, başka memleketlere sürüyor hatta suikast girişimleriyle hayatına son veriyorlardı. Kendilerince en etkili silah olan kaba kuvveti, tehdidi, sindirmeyi ve cinayeti meşru bir yol gibi değerlendiriyorlardı. Halbuki yabancı güçlerin kışkırtma dönemlerinde

Reşadiye Numune Mektebi hâlâ eğitime devam ediyor

Sultan Reşad'ın Kosova'daki cuma namazından bir kare

birlik ve beraberliği güçlendirecek unsurlara sahip çıkmak hayati önem taşıyordu. Balkanlar'da ve Ortadoğu'da sömürgeci güçlerin kışkırtmalarıyla yıllardır süren bir ayrıştırma politikası meyvelerini vermeye başlamıştı. Yangına körükle gitmek anlamını taşıyan ırkçılık ve dinsizlik politikası bu parçalanmayı daha da hızlandırabilirdi. Vatansever olsalar da tecrübesiz ve basiretsiz olan İttihatçılar, Ortadoğu'da ortak damarımız olan dinimizi yaşamaktan uzak kişilerdi. Balkanlar'ı bir arada tutan güç olan Osmanlıcılık ise Türkçülük akımını izleyen İttihatçıların zaten boş verdiği bir konuydu. Bu yanlış politikalar, Rum, Ermeni, Bulgar gibi unsurların yanında bizim gibi düşünen ve inanan Arnavutlar ve Araplarda bile olumsuz etkiler meydana getirmeye başlamıştı.

1910 yılında Arnavutluk'ta, ayak sesleri bir süredir duyulan isyan başladı. İttihatçılar anladıkları tek dil olan silahla isyanı bastırmayı düşündüler. Sultan Reşad, her şeyin baskıyla halledilemeyeceğini anlatmaya çalıştı ancak ne yazık ki etkili olamadı. Harbiye Nazırı Mahmud Şevket Paşa kuvvetleriyle Arnavutluk'a gönderildi. 1 Ocak 1911'de isyan bastırılır gibi oldu ancak padişahın dedikleri çıkmıştı. Huzursuzluk devam ediyordu. Osmanlı'nın Arnavutluk toprakları saatli bomba gibi her an patlamaya hazır bir vaziyetteydi. Silahla sorunlar çözülememişti. Haklı çıkan padişah bu kez cesaretli bir çıkış yaparak, "Bu isyanı ben kendi yöntemlerimle bastıracağım," dedi ve 5 Haziran 1911 günü Barbaros Zırhlısı Osmanlı'nın Balkanlar'ını gezmek için yola çıktı. Önce nüfusunun yarıdan fazlası Müslüman olan Selanik ve Üsküp, ardından bugün Kosova'nın başkenti olan Priştina'yı dolaştı. Bir dönemler büyük büyük dedesi Sultan I. Murad'ın

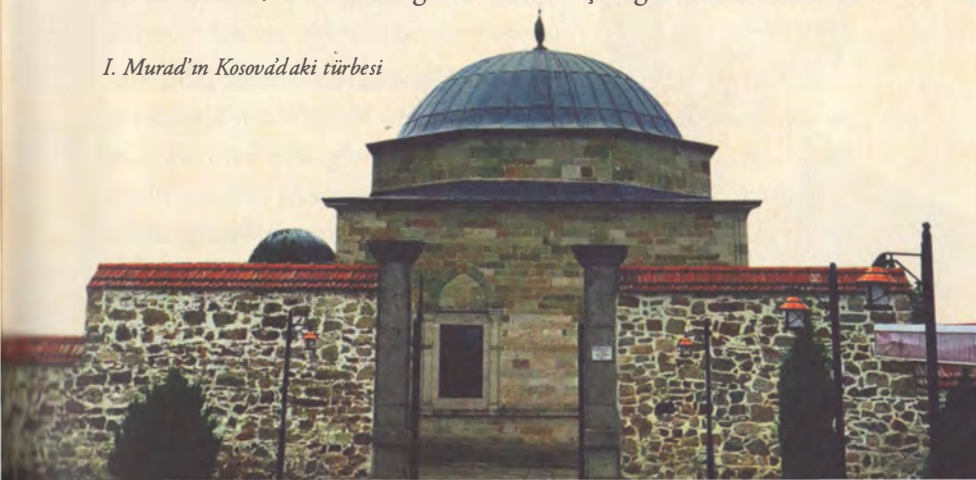
fethettiği bu topraklara padişahın gelişi büyük ses getirmişti. Uzun yıllardır yabancı baskısı altında kalan bu coğrafyalar, aralarındaki azınlıkların her türlü taşkınlıklarına Avrupalı müdahalesiyle ses çıkaramayan Osmanlı güçlerinin acziyeti karşısında hep boyunları bükük kalmışlardı. Şimdi Devlet-i Âl-i Osman'ın en yüksek makamındaki padişah ayaklarına geliyordu. Bundan büyük şeref olabilir miydi?

Sultan Reşad'ın Kosova'daki cuma namazından başka bir kare

Bu ziyaretin belki de en anlamlı karesi ise padişahın, büyük dedesi Sultan I. Murad'ın kabri yanında halkla birlikte cuma namazı kılacak olmasıydı. Yüzyıllar önce nice padişahın ordularıyla bu ovalarda alınlarını secdeye koymaları gibi şimdi bunu Mehmed Reşad Han yapacaktı. Halk öyle heyecanlanmış, öyle galeyana gelmişti ki o gün I. Murad'ın Kosova'daki türbesinin yanındaki düzlüğe tam 100 bin kişi toplandı. Muhteşem bir kalabalıkla cuma namazı eda olundu. Bu gövde gösterisi, art niyetlilerin soluğunu kesmişti. Bölgedeki huzursuzluklar bıçak gibi kesilivermişti. Dost kıvanmış, düşman şaşırmış ve ürkmüştü. Halkını bilen, onlarla hangi dilden konuşacağına vâkıf olabilen

I. Murad'ın Kosova'daki türbesi

Kosova Ovası'ndaki cuma hutbesi

bir idareci eliyle huzursuzluk sona ermişti. Ancak insanlarını tanımayarak kırıp dökenlerin eliyle bu büyük devlet kısa zaman sonra çok daha büyük gaileler yaşayacaktı.

Millet Bir Yükten Kurtuldu

Sık sorulan sorulardan biridir; Osmanlı'da kardeş ya da evlat katli meselesi. Aslında milletin menfaatlerini kendi şahsı ve ailesinden üstün tutmanın adıdır bu yapılanlar ama görmek istemeyene bunu anlatmak pek de mümkün değildir. Sultan Reşad ile ilgili bu çarpıcı hadise aslında Osmanlı padişahlarının devleti, kendi ciğerparelerinden ne kadar üstün tuttuklarının çarpıcı bir örneğidir.

I. Dünya Savaşı'nın cereyan ettiği o zorlu, yokluk günlerinde, Mehmed Reşad Han'ın ortanca oğlu Necmeddin Efendi vefat eder. Saraya gelen taziye mektupları, telgraflar yanında nice tanıdık kişi, teselli amacıyla sultanın huzuruna da çıkarlar. Böyle bir ziyaret sırasında gelen ziyaretçilere padişahın sarf ettiği sözler kulaklara küpe olacak cinstendir.

"Biz saltanat ailesi zaten milletin sırtında bir yük durumundayız. Ben bir evlat kaybettim. Fakat millet bir yükten kurtuldu."

Kosova Ovasi'nda dua eden katılımcılar

Onlara Ben Bakacağım

Vefat eden evladının arkasından tavrı bu olan Mehmed Reşad Han'ın hayattaki evlatlarına karşı da tutumu farklı değildi. Şehzadelere maaş bağlanmasıyla ilgili bir karar alınmıştı. Bu konuda belli bir ödenek ayrılacak, şehzadeler buradan belirlenen ölçüde maaş alabileceklerdi. Bunu duyan Sultan Reşad itiraz edecek ve devletten biraz daha fazla koparma derdinde olan bazı paşaları şaşırtacak şu sözleri sarf edecektir, "Bir mülazım bile kendi çocuklarına kendi bakıyor. Aileme bakmak benim boynumun borcudur. Milletimin bana verdiği maaş kâfidir. Onlara ben bakacağım."

Mehmed Reşad Han

Kuşlar Ölmüş Değil mi?

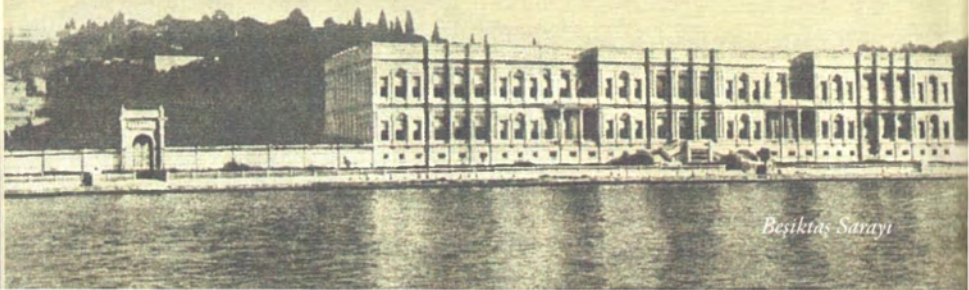
Sultan Mehmed Reşad ilerlemiş yaşı, devletin içinde bulunduğu uzun savaş hali, art arda gelen

inkisar haberleri ile hem fiziksel hem de ruhsal bakımdan iyi değildir. Bir de arada bir nükseden böbrek ağrıları başlamıştır. Tetkik neticesinde böbreklerinde taş olduğu fark edilir ve ameliyat kararı alınır.

Ameliyattan bir gece önce padişah son derece enteresan bir rüya görür. Rüyasında Azrail'i(as) görecektir. Bir çöl bedevisi gibi giyinmiş olan Ölüm Meleği'ne padişah kim olduğunu sorar. O da, "Ruhunuzu kabzetmek için geldim," der. Sultan Reşad tevekkül içinde beklerken içeriye iki güvercin girer. Azrail'e(as), "O'nun ruhunu değil bizim ruhumuzu al," derler. Bir süre sonra uyanan padişahın sabah ilk işi yanına Musahip Şakir Ağa'yı çağırmak olur. Acilen Beşiktaş Sarayı'na gitmesini, saray kümesçisini bulup güvercinlikteki çok sevdiği iki güvercinini kendisine getirmesini tembihler. Şakir Ağa acele Beşiktaş Sarayı'na geçer. Kuşlardan sorumlu kişiyle birlikte güvercinliğe girerler. Bir de ne görsünler, padişahın tarif edip istettiği iki güvercin ölmüş öylece yatıyor. Şakir Ağa ne yapacağını bilemez bir halde padişahın yanına döner. Döner ama bu durumu kendisine acaba nasıl arz edecektir? Ağanın kıvranışlarını gören Sultan Reşad, daha durum kendisine anlatılmadan herkesi hayret içinde bırakan cümleyi söyler, "Kuşlar ölmüş değil mi?"

Beni Bu Ameliyat Masasından Kaldırtma

Ülkesinin bu zor günlerinde bütün sıkıntıları göğüslemek durumunda kalan Sultan Reşad, şahsına ait bir sıkıntı anında bile devletini milletini düşünmektedir. Böbrek sancılarının arttığı ve mesanesinde taş tespit edildiği o günlerde ameliyat kararı alınmıştır. Ameliyat masasına yatırılan padişah yanındakilerle

Beşiktaş Sarayı

helalleştikten sonra ellerini açarak şu duayı yapacaktır, "Ya Rabbi milletimin ve memleketimin bütün mukadderâtını hayırlara tahvil et. Eğer milletim ve memleketim için zararlı olacaksam beni bu ameliyat masasından kaldırtma!"

Haram Ediyorum

Osmanlı haremine alınan her kadına ilk öğretilen şey sır tutmaktır. Bu nedenledir ki saray haremine ait çok fazla detay bilemiyoruz. Yalnız Osmanlı hareminin son mensuplarından bir hanım vardır ki uzun yaşantısının son yıllarında, "Haremle ilgili ne kadar yalan yanlış şeyler söylüyor, yazıyorsunuz. Bu ilerlemiş yaşımda bana harem hatıralarımı yazdıracaksınız, utanın!" demiş ve gerçekten de yazmıştır. Bu kadın Sultan Mehmed Reşad Han döneminde saraya alınan Safiye Ünüvar'dır. Harem bir kadın okulu olup o günlerde buraya Kur'ân dersleri için bir kadın alınır. Ancak Kur'ân öğretirken gösterdiği birtakım saygısız tavırları sebebiyle işine son verilerek yerine Safiye Ünüvar Hanım yerine gelir. Padişah Reşad Han'ın, kendi kızları da dâhil, muallimelik yapacak Safiye Ünüvar'a ilk tembihi şudur, "Namaz kılmayanlara, oruç tutmayanlara verdiğim tuz ve ekmeği haram ediyorum."

Yaptığınızı Temizleyin

II. Abdülhamid Han dönemindeki denge yönetimini basiretsizlikleriyle bozan, her şeyi kaba kuvvetle halletmeye çalışan,

Sultan Mehmed Reşad

Şerif Hüseyin ve Ronald Storrs

düşmanlarını zorbalıkla sindirerek, darbeci anlayışla devlet yönetmeye çalışan İttihatçılar farkında olmadan devleti yıkıma götürmüşlerdir. II. Abdülhamid Han'ın, kandırılmaya müsait kaypak yapısını fark edip yıllarca İstanbul'da tuttuğu Mekke Şerifi Hüseyin, padişahın devrilmesini fırsat bilip Arabistan'a dönmek isteyecek, İttihatçılar da büyük bir acemilikle bunu kabul edeceklerdir. Mekke'ye gider gitmez İngiliz Generali Kitchner'la anlaşan Şerif Hüseyin'in ayaklanması çok sürmez. Kutsal Topraklar Osmanlı'dan koparılmıştır. Sultan Reşad o gün Cuma namazına gitmiş ve Cuma Selamlığı'nın sonunda tam ayrılacakken kendisine bu yürek dağlayan haber verilmiştir. Yanında, İttihatçılarla ortak hareket eden Şeyhülislam Musa Kâzım Efendi vardır. Kendisine dönen Sultan Reşad gözyaşları içinde şu cümleleri sarf edecek ve öfkeyle oradan ayrılacaktır, "Bu duruma

Kitchner

Hırka-yı Saadet Dairesi

sizlerin idaresizliği sebep oldu. Hadi bakalım, yaptıklarınızı temizleyin!"

Trablusgarp ve Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, bu savaş içindeki Çanakkale, Kafkas, Galiçya, Suriye ve Filistin vb. cepheler dâhil nice hadise hep Sultan Reşad döneminde cereyan edecektir. İktidarın başında ama muktedir olamayan padişah, devletin yıkıma gidişini görmekte ve bir şey yapamamanın derdiyle yanıp tutuşmaktadır. O gün Dolmabahçe Sarayı'ndan Topkapı Sarayı'na geçer. Amacı Hırka-yı Saadet Dairesi'ne uğrayıp buradaki Mukaddes Emanetler'in huzurunda, o emanetleri kullanan güzel insanların şahsında vatana, millete dua etmektir. Topkapı Sarayı'na gelir. Enderun Avlusu'ndan Mukaddes Emanetler Dairesi'ne geçer. Buraya en son gelişinde, nice kutsal eşyanın bulunduğu Hasoda'nın perdelerinin yıpranmışlığını görmüş, benim sarayımın perdeleri yepyeni dururken Efendim'in(sas)

Mehmed Reşad Han'ın cenaze töreninde tabutun önünde yürüyen Mevlevî şeyhleri

emanetlerinin bulunduğu mekânın perdeleri böyle olamaz demiş ve yenilenmesini emir buyurmuştur. Hasoda'nın içinde, Hırka-yı Saadet'in huzurunda el açmış Rabbine yalvarırken aniden rahatsızlanır. Sık sık girdiği şeker komalarından biridir bu. Daha dışarıya çıkarmalarına fırsat kalmadan o mukaddes dairede, nice özel eşyanın arasında ruhunu Rahman'a teslim edecektir. Tarihler 3 Temmuz 1918'i göstermektedir. Abisi II. Abdülhamid Han'ın 10 Şubat'ta vefatından tam beş ay sonra hayata gözlerini yumacaktır. Vefatından dört ay sonra Mondros Mütarekesi imzalanacak, kendisinin başkomutanı olduğu orduların kazandığı Çanakkale Savaşı'nın mağlupları savaş gemileriyle İstanbul'a gelip toplarını Dolmabahçe Sarayı'na çevireceklerdir. Allah, bu iyi niyetli sultanı bu hazin manzarayı görmekten korumuştur.

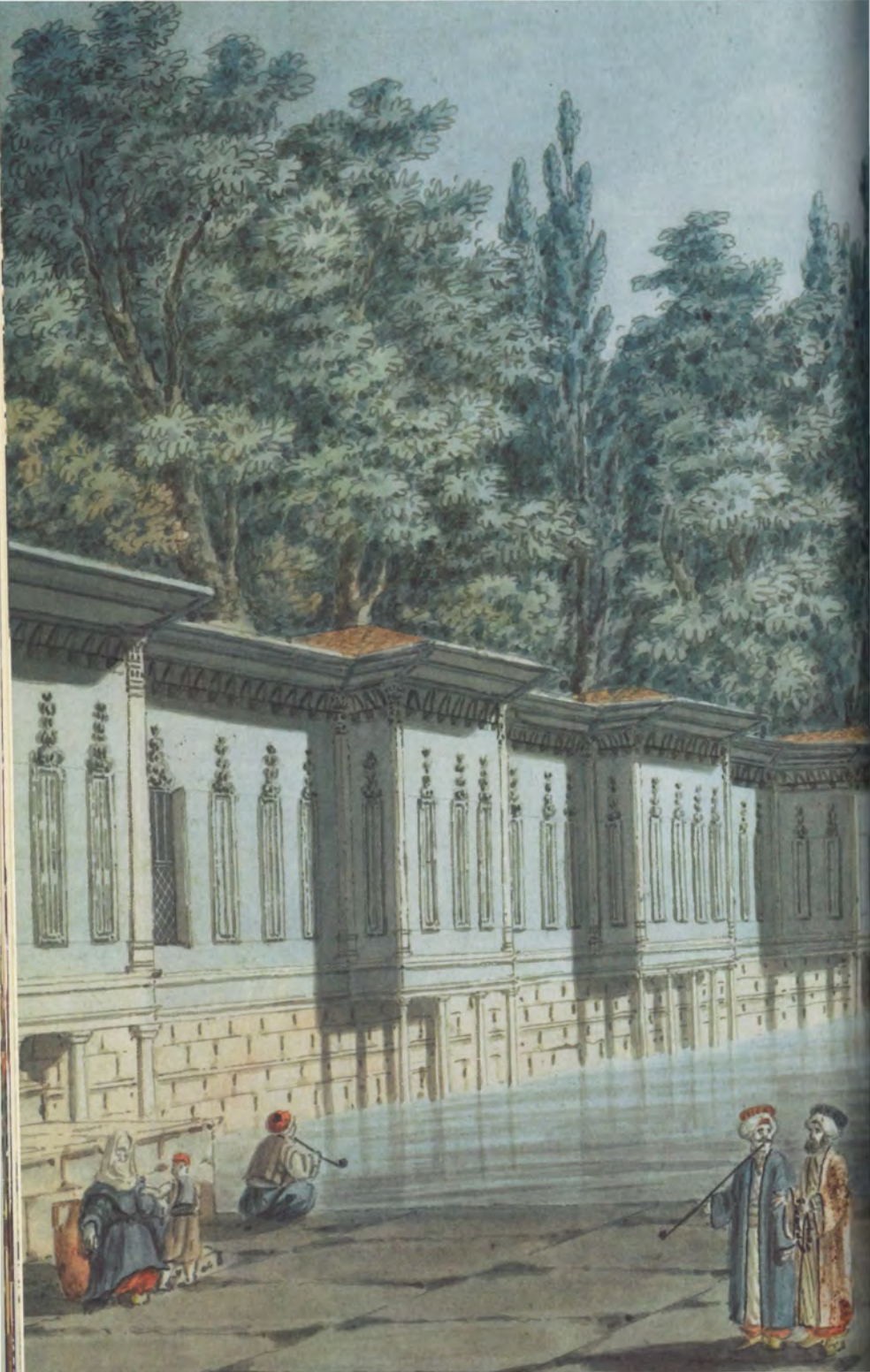

Mehmet Reşad, Alman İmparatoru Wilhelm ve Enver Paşa

Kabri: Bostan İskelesi'nin yanında, Kaptan-ı Derya Hasan Hüsnü Paşa Kütüphanesi ile Çengeloğlu Tahir Paşa Haziresi arasındaki türbesinde medfundur. Bu türbe, vasiyeti üzere, yine buraya inşa ettirdiği Reşadiye Numune Mektebi'nin bahçesinde bulunmaktadır.

Sultan Reşad'ın türbesinin arka bahçesinde medfun olan torunları

BİR MEKÂN ÜÇ ZAMAN ÜÇ ŞAHIS

Eyüp'te Bir Köşe

İstanbul'da öyle mekânlar vardır ki, kulak verildiğinde size farklı zamanlardan, nice olayı, çeşit çeşit insanı bir çırpıda anlatıverir. Bu mekânların yoğun olarak toplandığı yerlerden biri de şüphesiz Eyüp semtidir. Dünya tarihi ile eş değer bir geçmişi olan İstanbul'da, kolonilerden Roma'ya, Bizans'tan Osmanlı'ya kimler gelmiş, konaklamış ve geçip gitmiştir. Kimileri hiçbir iz bırakmadan çekip gitmiş, bazıları iz bırakmış, bazıları da sadece iz bırakmamış, kendisini

Kalenderhane Caddesi

Üzerinde Saçlı Abdülkadir Camii ve Mescidi yazan iki kitâbe

de bırakmıştır bu topraklara. Bizler de bırakılan izlerden yola çıkarak sizinle bu yazıda Eyüp semtinde bir köşe başını inceleyeceğiz. Hemen her gün önünden binlerce insanın geçtiği bir sokak köşesi. Ama nice olaya şahit, tarihin durup kulak kesileceği şahsiyetleri ağırlamış ve ağırlamaya devam eden bir köşe.

Yazımıza konu olan bu yer Kalenderhane Caddesi üzerinde bulunmakta olup, Cafer Paşa Medresesi tarafından gelindiğinde sağ tarafta kalmaktadır.

İnceleyeceğimiz zaman dilimi mekanın son dört yüz yılını kapsamaktadır. Özellikle böyle bir mekân ve bu mekânla ilgili olayları işlememizin sebebi, küçücük bir toprak parçasının bile birbirinden bağımsız nice insanın farklı kullanım alanlarına sahne olabilmesi ve zamanının nabzını tutan ve siyaset dönemlerinde dünyayı etkileyen nice şahsın aynı mekânda bulunuyor olabilmesi keyfiyetidir.

Üzerindeki İki Tabela da Yanlış

Eğer yıllardır Eyüp'te yaşayan birine bu mekân gösterilse ve üzerindeki yapılarla ne olduğu sorulsa, Eyüp Sultan Camii'ne

Yıkılan yapıdan günümüze kalan dört duvar

sabah namazına yetişemeyen ya da yer bulamayan kişilerin sığındığı küçük bir mescit olduğunu söyleyecektir. Eğer azıcık daha iyi biliyorsa Saçlı Abdülkadir Mescidi deyiverecektir. Bu yapılar topluluğunda sadece ön cephesi ayakta olan binanın kapısında Saçlı Abdülkadir Camii, yanındaki kubbeli yapının kapısında da Saçlı Abdülkadir Mescidi yazmaktadır. Aslında bu bilgilerin tamamı yanlıştır. Çünkü ne bugün mescid olarak kullanılan kısım mescid olarak yapılmıştır ne de Saçlı Abdülkadir Efendi'nin bu yapıyla bir ilgisi vardır.

Eğer Kalenderhane Caddesi üzerinde durur ve bu köşe başına uzaktan bakarsanız, küçük kubbeli bu yapının hemen sağında iki katlı, çatısız, üst kat pencereleri sivri kemerli, alt kat pencereleri ise köşeli dikdörtgen bir yapı dikkatinizi çekecektir.

Yoldan geçenlerin sadece bir bahçe duvarı gibi algıladığı, mekânın bu en eski yapısı aslında Saçlı Abdülkadir Efendi tarafından, 1537 yılında vefat eden babası Sivasî Tekkesi Şeyhi Abdürrahim Efendi'nin kabri üzerine yaptırdığı bir mesciddir. Yapının bugün ayakta kalabilmiş ön cephesine bakıldığında her iki katının da farklı amaçlar için kullanıldığı pencere biçimlerinden

Kendi tekkesinin içinde medfun bulunan Saçlı Abdülkadir Efendi'nin babası ile kabirleri ve abdesthane olarak kullanılan mekân

de anlaşılmaktadır. Dikdörtgen pencerelerin kullanıldığı alt kat kabir odası olarak kullanılırken üst kat mescid ve eğitim alanı olarak hizmet vermiştir. Osmanlı tarihinin geneline bakıldığında hayır ve eğitim kurumlarının içinde ya da bahçesinde yatmak çok büyük bir önem arz etmektedir. Bugün Şeyhülislam Ebussuud Hazretleri'nden Zeyrek'te yaptırdığı eserinin bahçesinde yatan Zembilli'ye Sokullu Mehmed Paşa'dan, Kaptan-ı Derya Hasan Hüsnü Paşa'ya kadar birçok kişi anıtsal ya da mütevazı muhakkak bir hayrın yakınında medfun olmak istemişlerdir. Saçlı Abdülkadir Efendi'nin yaptırdığı bu çift katlı, altı türbe, üstü mescid formlu yapılara örnek de yine bir hayli vardır. Bunlardan biri, Kalenderhane Caddesi'nin anayolla birleştiği yerin karşısında bulunan Kızıl Mescid'in hemen arkasında bulunan Ramazan Ağa Sıbyan Mektebi'dir. Büyük bir merdivenle üst kata çıkılan yapının alt katı kabir odası olarak kullanılırken üst katında sıbyan eğitimi verilmekteydi.

Saçlı Abdülkadir Efendi'nin bu fevkânî mescidinin alt katında bugün üç adet kabir bulunmaktadır. İlki babası Abdurrahim Efendi'ye, hemen yanındaki ikincisi kendisine, bir diğeri de halifesine aittir.

Yapının örtü sistemi ve ara katı, 1957 yılında çökme tehlikesine karşı her nedense tamir edilmek yerine yıktırılmıştır. Yıktırılmasında önce alt katta harap bir vaziyette sandukaları görülebilirken, bugün bu kabirlerin sadece kaide kısımları mevcuttur. Günümüzde bu mekân yanda mescid olarak kullanılan yapının abdesthanesi olarak kullanıldığı için yapının tarihte işlediği misyon ve bu kabirlerle burada oluşması gereken manevi atmosfer ne yazık ki kaybedilmiştir.

Uzun saçlarından dolayı Saçlı Abdülkadir Efendi olarak adlandırılan bu zat, Kanunî Sultan Süleyman döneminin şeyhülislamlarından olup, 1594'te (Şevval 1002) vefat etmiş ve buraya defnedilmiştir.

Hasan Can'ın Oğlu

Gelelim bugün saçlı Abdülkadir Mescidi olarak adlandırılan kubbeli yapıya. Aslında bu mekan bir darülkurradır ve ünlü tarihçi ve şeyhülislam Hoca Saadeddin Efendi tarafından yaptırılmıştır.

Saçlı Abdülkadir Efendi Tekkesi'nin eski hali

Aslında bu zat, Osmanlı tarihinin en ilginç simalarından biridir. Yavuz Sultan Selim'in İran Seferi sonrasında bu coğrafyadan getirttiği âlimlerden biri olan Hafız Mehmed Efendi'nin torunu, Yavuz'un ünlü danışmanı Hasan Can'ın oğludur. Kanunî Sultan Süleyman döneminin İstanbul'unda dünyaya gelmiş olup, saraya olan yakınlığı dolayısıyla iyi bir eğitim görmüş ve hızla yükselmiştir. Devrin en ünlü hocalarından ders almış ve kısa sürede ders verebilecek bir duruma gelmiştir. İlk olarak İstanbul'dan Murad Paşa Medresesi'nde müderrisliğe başlamış ardından Bursa Yıldırım Bayezid Medresesi'ne gönderilmiştir. Derken Osmanlı'daki en büyük ilim mertebesi olan Sahn Müderrisliği'ne terfi edecektir. Fakat Hoca Saadeddin'in sarayla çok daha içli dışlı hale gelmesine sebep olan ve onu söz sahibi yapacak şey III. Murad'a lalalık yapmasıyla başlayacaktır.

Gerçekten de bir süre sonra II. Selim vefat edecek ve III. Murad kendisini Osmanlı tahtında bulacaktır. Babası Hasan Can'ın Yavuz Sultan Selim'in vefatıyla devlet ile ilişkisini kesmesinden sonra Hoca Sadeddin Efendi ilk kez saraya bu kadar yakın bir hale gelmişti. Artık şeyhülislam ile yakın bir rütbede bulunan Hace-i Sultanî unvanına sahipti. Onun ömrünün büyük bir kısmı bu makamda geçecek, bu zaman diliminde III. Murad'a bir nevi danışmanlık yapacaktır. Padişahın çok iltifatına mazhar olmuş bir kişi olarak, tayin ve terfilerde, yola konulacak işlerde muhakkak görüşü alınırdı.

III. Murad

III. Mehmed döneminde de bu saygı ve iltifat devam etmiş, hatta 1598'de padişah tarafından şeyhülislamlık makamına getirilmiştir. Bir yıldan biraz fazla kaldığı bu

makamda iken vefat edecek ve zamanında yaptırdığı binadaki darülkurrasının yanı başına defnedilecektir.

Yavuz Sultan Selim'in Özel Hatıralarını O'ndan Öğreniyoruz

Hoca Sadeddin Efendi'nin Osmanlı tarihine en büyük katkısı hazırlamış olduğu *Tâcü't-Tevârih* adlı tarih kitabı ve Sultan I. Selim'in hatıralarıyla geçen *Selimname* adlı eseridir. Babası Hasan Can'ın Yavuz Selim'e olan yakınlığı dolayısıyla babasından öğrendiklerini kâğıda aktaracak ve o döneme ait nice detayın bugünlere taşınmasını sağlayacaktır.

Ayrıca bu yakınlık Kanunî, II. Selim, III. Murad ve III. Mehmed dönemlerinde de devam ettiği için dönemin saray ve siyasetinde birçok konuya vukufiyetiyle zamanı anlamamızı sağlayacaktır.

Bu büyük âlim, sadece ilim halkasında kalmamış, dünya siyasetini de iyi bilen ve bu konuda rey hakkını kullanmaktan çekinmeyen bir faaliyet içinde olmuştur. Zamanın İngiliz büyükelçileri, kraliçelerinin arzularını saraya iletmede en etkili sima olarak onu görmelerinden, Avrupa'ya açılacak bir seferde ortaya koyduğu tavırla, büyük bir seferin gerçekleşmesinde belirleyici rol oynamaya kadar, çok yönlülüğünü hep ortaya koymuştur.

Yavuz Sultan Selim

III. Mehmed

Haçova Hezimeti Nasıl Zafere Döndü?

Hoca Saadeddin Efendi'nin özellikle III. Mehmed'in de iştirak ettiği Eğri Seferi sırasında gerçekleşen Hacova Meydan Muharebesi'ndeki tavrı, Osmanlı tarihinde silinmez izler bırakmıştır. Bir kere uzun yıllardır padişahlar sefere çıkmıyorlardı. Hem dış güçler, hem asker hem de halkın gözünde bir padişahın sefere çıkması büyük önem arz ediyordu. Hoca Sadeddin Efendi bu olmazı başarmış, padişahı yıllar sonra sefere çıkmaya ikna etmiştir.

Eğri Seferi olarak bilinen bu mücadelede iki ordu karşı karşıya geldiğinde Avusturya ordusunun Osmanlı ordusunun tam iki katı olduğu görülecektir. 200 bin kişiye karşı 100 bin asker. Savaş başlar ve bir süre sonra savaşın seyri Avusturyalıların lehine döner ve Osmanlı ordusunda ricat başlar. Zaten Yeniçeri Ocağı bozulmaya yüz tutmuştur. Osmanlı cephesinin bozgunu sırasında Sultan III. Mehmed'in yanına gelen yardımcıları, "Sultanım ordu bozuldu, dağılıyor, kaçınız!" diyeceklerdir. III. Mehmed'in yanında bulunan Hoca Saadeddin Efendi hemen duruma müdahale ederek, "Sultanım sakın savaş meydanını terk etmeyiniz. Atalarınızdan hiçbiri bunu yapmadı. Peygamber Efendimiz'in(sas) Hırkası'nı teberrüken omzunuza alınız," der.

III. Mehmed Hırka-yı Saadet'i omzuna aldığında savaşın geri planında bulunan iki bin civarındaki aşçı ve yamak bu manzara karşısında heyecanlanırlar ve ellerine ne geçirdilerse; kazma, kürek, kepçe savaşın içine dalarlar. Bu manzarayı gören ve geri çekilmekte olan yeniçeriler de geri dönerler ve bir hezimet son anda zafere döner. Ricata başlayan ordu karşısında Hoca Sadeddin Efendi'nin büyük bir metanetle, savaş hali olduğunu, bu

Haçova Meydan Muharebesi'ni anlatan bir minyatür

tip şeylerin olabileceğini, bir padişaha yakışanın yerinde ber-karar durmak olduğunu ifade etmesi ayrıca bu güne kadar hiçbir Osmanlı padişahının savaştan ricat etmediğini de eklemesi çok etkili olmuştur.

Haçova Minyatürü

Bugün Topkapı Sarayı arşivlerinde bulunan bir minyatür, yukarıda anlattıklarımızı aslında bize bütün detayıyla göstermektedir. Bu minyatüre göre bir tarafta Osmanlı ordusu görülmektedir. Karşılarında ise Avusturya ordusu. Aralarında bir hendek vardır ve hendeğin her iki tarafında toplar dizilmiş karşılıklı ateş etmektedir. Avusturya ordusunun mensupları tepeden tırnağa siyah renkli zırhların içinde iken Osmanlı ordusunun bir kısmında altın sarısı zırhlar görülmektedir. III. Mehmed ordunun merkezindedir. Sarı içliğinin üzerinde mavi bir kaftanı vardır. Başında çift tuğlu

İçinde Hırka-yı Saadet'in bulunduğu bohçayı taşıyan görevli

serpuşuyla geniş gövdesi bir at üzerinde durmaktadır. Sağ yanında o günlerde son derece genç bir yaşta olan oğlu I. Ahmed görülmektedir. Bu minyatürde en dikkat çeken şey padişahın az ilerisinde, başında sarı bir bohça taşıyan kişidir. İşte baş üstü tutulan bu bohçanın içinde az sonra savaşın seyrini değiştirecek olan Hırka-yı Saadet bulunmaktadır.

İstanbul'un En Büyük Mezartaşları

Bugün, Hoca Sadeddin Efendi ve aile efradının medfun bulundukları yer, Saçlı Abdülkadir Efendi'nin yaptırdığı mescidli türbenin hemen yanındadır. Saçlı Abdülkadir Mescidi olarak adlandırılan kısım ise aslında Hoca Sadeddin Efendi'nin yaptırdığı darülkurradır. Kare planlı kubbeli bu yapı, iki katlı olup yola bakan taraftan ziyade arkadan revaklı bir girişe sahiptir. Kesme taştan yapılmış olan bu yapının kubbe kasnağında sekiz, altta ise dokuz penceresi bulunmaktadır. İçeride kıbleye bakan bir pencere sonradan mihrap haline getirilmiştir.

Hoca Sadeddin Efendi ve oğullarına ait mezar taşları

Burada Hoca Sadeddin Efendi'nin mezarından da söz etmeliyiz. Çünkü İstanbul'da görülebilecek en büyük mezar taşlarından biri ona aittir. Bu devasa baş ve ayak şâhidesinde herhangi bir yazı, şekil ya da tarih yoktur. Beş oğlu olup, hepsinin kabirleri de buradadır. Bunlar, Müderris Mesud Efendi (v. 1595), Şeyhülislam Şerif Mehmed Çelebi Efendi (v. 1615), Kazasker Abdülaziz Efendi (v. 1617), Kazasker Salih Efendi (v. 1622), Şeyhülislam Mehmed Esad Efendi (v. 1625).

Bu darülkurra binası bir ara Hoca Sadeddin Efendi'nin oğlu Şeyhülislam Esad Mehmet Efendi tarafından Kastamonulu Şeyh Şaban Efendi'ye tekke olarak verilmiştir. Bu nedenle yapının etrafındaki hazirede Şabanî tarikatına mensup kişiler de medfundur. Nitekim Kastamonu'da yatmakta olan Şeyh Şaban-ı Veli Hazretleri'nin talebelerinden Şaban Hazretleri bahsetmiş olduğumuz abdesthanenin bahçeye bakan kısmında, kıble duvarı önündeki lahitli kabrinde yatmaktadır.

Tekkenin son postnişinlerinden Hasip Efendi tekkelerin kapatılacağı tarihe kadar burada her salı Rifaî, her cuma da Halvetî ayini tertip etmekteydi.

Abdülhamid Han'ın Stratejisi

Sıra geldi, bu küçük mekânımızın üçüncü zamanı ve üçüncü şahsına. Devir Osmanlı üzerinde yığınla entrikanın çevrildiği bir dönemdir. Osmanlı'nın başında Sultan II. Abdülhamid Han vardır. Yabancı güçler, Osmanlı'ya ait Ortadoğu topraklarını birtakım politikalarla koparmaya çalışmaktadırlar. Yeri gelip Osmanlı'yı ırkçılıkla suçlamakta, yeri gelip bu toprakların ileri gelenlerine vaadlerde bulunmaktadırlar. II. Abdülhamid ise bu dönemde, bu coğrafyaların ileri gelenleriyle yoğun bir diplomasi faaliyeti güderek onlara, Osmanlı'nın amacını gayesini anlatmayı hedeflemektedir. Böylece onları yabancıların menfi tesirlerinden uzak tutmayı amaçlamaktadır.

II. Abdülhamid

II. Abdülhamid Han'ın bu ince stratejisinde vazife alacak, Mısır'dan, Hindistan'a kadar geniş bir alanda faaliyet gösterecek önemli bir isim de işte şimdi size bahsedeceğimiz bu zattır. Kendisi Halepli olan Ebulhüda, zeki büyük bir âlim olup daha 22 yaşında iken Reisü'l-Ulema Mustafa İzzet Efendi tarafından Halep meclisi idare azalığına atanmıştır. O günlerde Halep valisi olan Osman Bey bu zatı Sultan II. Abdülhamid'e tavsiye etmiştir.

Şeyh Şaban-ı Veli'nin talebelerinden Şaban Hazretleri'nin kabri

Padişah bu genç Rifaî şeyhiyle görüşmüş ve son derece memnun olarak kendisine birtakım vazifeler vermiştir. Beşiktaş'ta kendisine bir ev tutulan Ebulhüda'dan istenenler, Avrupa ülkelerinde İslamiyet ve halifelik üzerine yazılan yazı, sarf edilen sözlere karşı müdafaada bulunmasıdır. Ama asıl vazifesi başkadır. İslam dünyasındaki âlimler ve önde gelen kişilerle ilgilenmek, onları İstanbul'a davet ederek Osmanlı'nın misyonunu anlatarak, yabancıların yaymaya çalıştığı menfi etkileri kırmaktır. Döneminde, Cemaleddin Afganî'nin İstanbul'a gelişi dahil birçok hizmette bulunmuştur.

Cemaleddin Afganî

Ebulhüda'nın bugün yer seviyesinin altında kalan kabri. Fotoğrafın ön kısmında yerde sadece baş ve ayak şâhideleri görülebilmektedir

Ebulhüda ve Rifaî Şeyhlerinin Kaybolan Mezarları

Şubat 1909'da vefat eden Ebulhüda'ya muazzam bir cenaze töreni düzenlenecektir. Osmanlı ile Arap dünyası arasında bir köprü olan Ebulhüda, Saçlı Abdülkadir Mescidi alanında, Hoca Sadeddin Efendi'nin kabrinin bulunduğu hazireye, giriş kapısının önündeki yolun yanına defnedilecektir. Bugün kabri, yer seviyesinin betonla yükseltilmesi dolayısıyla bu betonun altında kalmıştır.

Mehmet Nermi Haskan, *Eyüp Tarihi* adlı kitabında Ebulhüda'nın kabrinin kütüphane yapısı içinde olduğunu söylemektedir. Ancak bunu söylerken de 1990 yılında yaptığı araştırmada yıkıntıların arasında kırık bir mermer levhanın küçük bir kısmını bulduğunu ama burada bir isme rastlayamadığını da ifade etmektedir. Ancak yaptığımız araştırmalarda Ebulhüda'nın akrabalarının da ifadeleriyle asıl kabrin kütüphane içinde değil bu yol kenarında olduğu anlaşılmıştır. Caminin 2002-2010 yılları arasında imamlığını yapan ve şu an emekliye ayrılmış olan Mustafa Ağırman Hocaefendi, Ebulhüda'nın soyundan olan kişilerin

Yıkılan kütüphane enkazı altından çıkan Rifaî büyüklerine ait kabirler ve kitâbeler

sıklıkla buraya geldiklerini, özellikle Fransa'dan Sorbon Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olan torununun ziyaretlerinde dedesinin kabrinin burası olduğunu ifade ettiğini bildirmektedir.

Yine Mustafa Ağırman Hocaefendi'nin girişimleriyle 2004-2005 yıllarında Ebulhüda Hazretleri'nin yaptırdığı ve sonradan

Ebulhüda'nın kütüphanesi, Hoca Sadeddin Efendi'nin darülkurrasına bir kapıyla bağlanıyor

Ebulhüda'nın yaptırdığı kütüphanenin kitâbesi

yıkılan kütüphanenin enkazı kaldırılacak, beş kamyon moloz atılması sonrası kütüphane içinde bulunan kabirlere ve bu kabirlere ait üç baş şâhidesine ulaşacaktır. Ardından Vakıflar ve Anıtlar Müdürlüğü onayıyla buraya iki kubbeli türbe ve kütüphane yapısı yeniden inşa edilecektir.

Eyüp ve civarını çok seven Ebulhüda, 1895 senesinde burada Hoca Sadeddin Efendi'nin darülkurrasına bitişik bir kütüphane yaptırmıştır. Kütüphane, içeriden camiye bir kapıyla açılmaktadır.

Darülkurranın antresi ve Ebulhüda'nın kütüphanesinin yıkık hali

Kütüphanenin Ebulhüda'nın da adının geçtiği kitâbesi caminin içinde, kütüphaneye açılan bu kapısı üzerindedir.

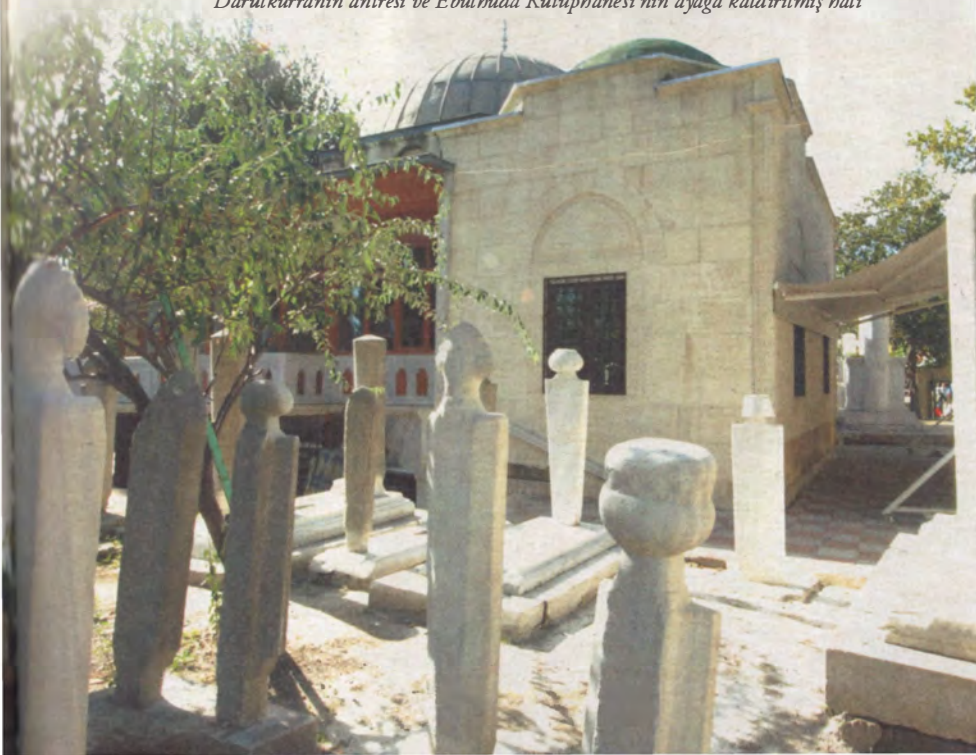
Kitâbede şöyle yazmaktadır:

Kütüphane-i saadet-i Rifaî

Sudûr-ı izâmdın ve sâdât-ı kirâmdan Sayyâdi-zâde semahatlû siyadetlû, Seyyid Muhammed Ebûlhüdâ Hazretleri tarafından vakf ve inşa olunmuştur. 1313 (1895)

Kütüphanenin buraya yapılış sebebi bu külliyenin bir süredir Kadirîler ve Şabanîlerden sonra Rifaîler tarafından kullanılmasıyla ilgilidir. Asıl merkezleri Bağdat ve Şam olan Rifaîlerin önemli kollarından biri de İstanbul'dadır ve tekkelerin kapatılacağı 1925 yılına kadar burası bir Rifaî tekkesi olarak hizmet görecektir. Aslında burada asıl tekke hizmeti veren yapı, darülkurranın hazireye bakan tarafında, park içinde kalan tarafta bugün

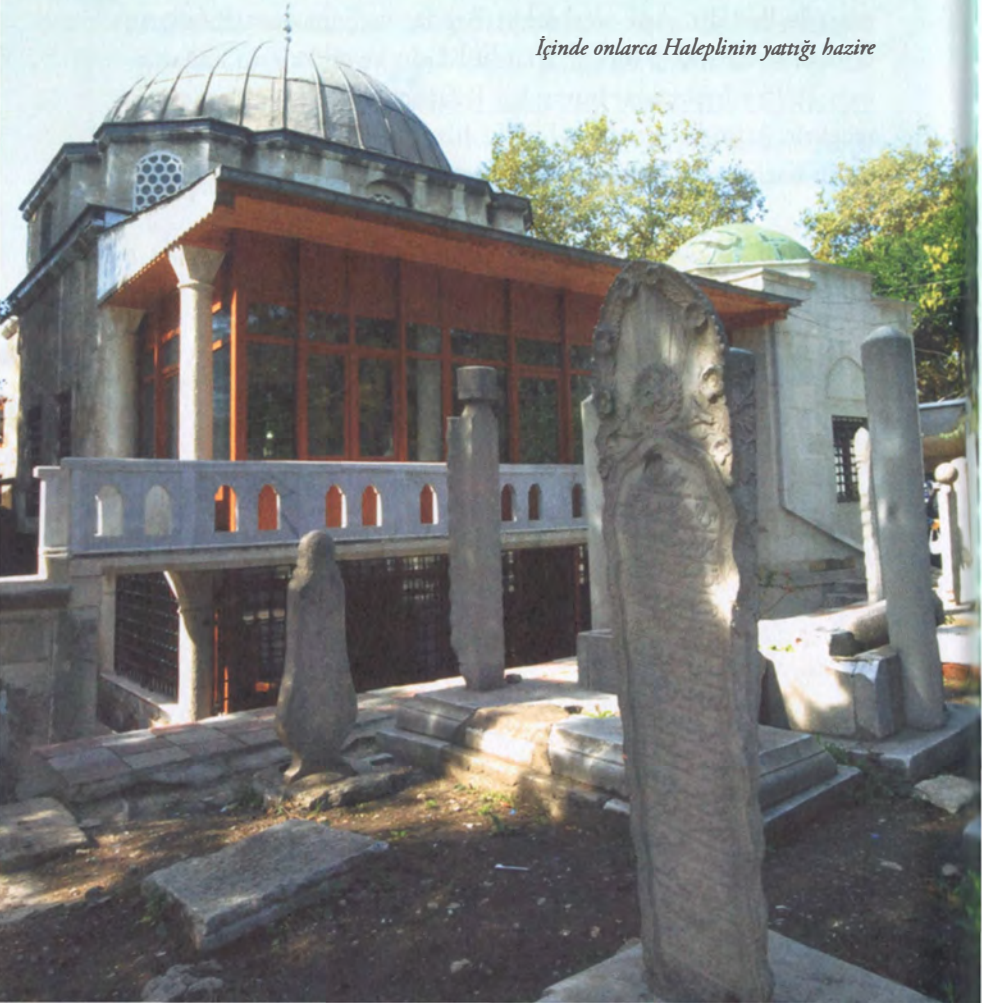
Darülkurranın antresi ve Ebulhüda Kütüphanesi'nin ayağa kaldırılmış hali

var olmayan iki katlı ahşap yapıdır. 1930'larda yıkılan bu yapı asıl tekke binasıdır.

Ebulhüda'nın soyu Rifaîliğin kurucusu Ahmed er-Rifaî Hazretleri'nin torunu Ahmed Sayyad'a dayanmaktadır ve bağlı bulunduğu bu makama bir kütüphaneyle destek vermek istemiştir. Bir dönem Rifaî Tekkesi olarak da kullanılan bu yapının içindeki üç kabir, Rifaî Hazretleri'nin soyundan ve Sayyadizâdelerden olup Ebulhüda'nın da akrabaları olduğu düşünülen Seyyid Muhammed Nureddin Beg, Seyyid Ahmet Siraceddin Beg ve Seyyide Nuriye Melek Hanım'a aittir.

İçinde onlarca Haleplinin yattığı hazire

Uzun yıllar pejmürde vaziyette kalan kütüphane, Saçlı Abdülkadir Efendi Mescidi'yle birlikte yıkılmış, geriye sadece kaidesi ve iki kabir şâhidesi kalmıştır. Geçtiğimiz yıllarda cami görevlerinin de gayretleriyle kütüphane binası aslına uygun olarak yeniden ayağa kaldırılmıştır.

Bir Rifaî şeyhi olan Ebulhüda, Eyüp'e yaptırdığı bu eserle birlikte Halep'ten nice âlim zatı buraya taşımıştır. Nitekim kütüphanenin de içinde bulunduğu hazireye bakıldığında, mezar taşından Halepli olduğunu öğrendiğimiz birçok Rifaî-meşrep zatın burada medfun olduğu görülecektir.

Rifaî tarikatı meşâyihinden aslen Halep'teki Hamidiyye Dergâhı postnişininden Kitabîzâde es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed Yahya Efendi'nin mezar taşı

Rifaî tarikatı meşâyihinden es-Seyyid eş-Şeyh Muhyiddin Harirî Hazretleri'nin mezar taşı

O'na Mescid-i Aksa'da Rastladım

Yeri gelmişken konuyla ilgili bir hatıramı burada zikretmek istiyorum. Her sene yaptığımız üzere o yıl da Miraç Kandili'nde grubumla Kudüs'e gitmiştik. Mescid-i Aksa'da kıldığımız Cuma Namazı sonrası kararlaştırdığımız yerde toplanmaya başlamıştık. Tam o sırada üzerinde beyaz entarisi, kısa sakalı ile mütebessim simalı, kıyafetinden Arap asıllı olduğu belli olan bir bey bize doğru yaklaştı. Yanıma gelerek, "Nereden geliyorsunuz?" diye sordu. "İstanbul'dan," dedim. Bu söz üzerine yüzüne bir tebessüm yayıldı ve, "Benim şeyhimin şeyhi İstanbul'da yatıyor," dedi. "Sizin şeyhinizin şeyhinin adı nedir?" dedim. "Ebulhüda," demesin mi! Bu kez ben güldüm, "Siz Halepli misiniz?" dedim. Şaşırdı, "Evet ama nereden tahmin ettiniz?" dedi. Haklıydı, Mescid-i Aksa'nın avlusundaydık ve oradaki hemen her entarili kişi muhtemelen Filistinli idi. "Ben sizin şeyhinizin şeyhini çok iyi tanıyorum," dedim. Tatlı bir muhabbet neticesinde

ayrıldık. Ne zaman yolum Kudüs'e düşse mescidin avlusundan dışarıya çıkarken Pamukçular Çarşısı kapısını kullanıyorum. Çünkü bu kapının tam karşı köşesinde bu zatın dükkanı var. Uzaktan "Ebulhüda!" diye sesleniyorum. Heyecanla doğruluyor ve bana doğru koşup sarılıyor. İşte bambaşka coğrafyalardan ortak bağları olan insanlarız biz. İstanbul'un Eyüp'ünde bir köşede içinde onlarca Haleplinin yattığı bir hazire ile Halep'te, içinde birçok İstanbullunun yattığı nice hazireler var. Bunları görebilmek, ortak değerlerimizin farkına varabilmek ve birkaç asırdır üzerimizde oynanan böl-parçala-yut oyunlarına artık gelmemek gerekiyor.

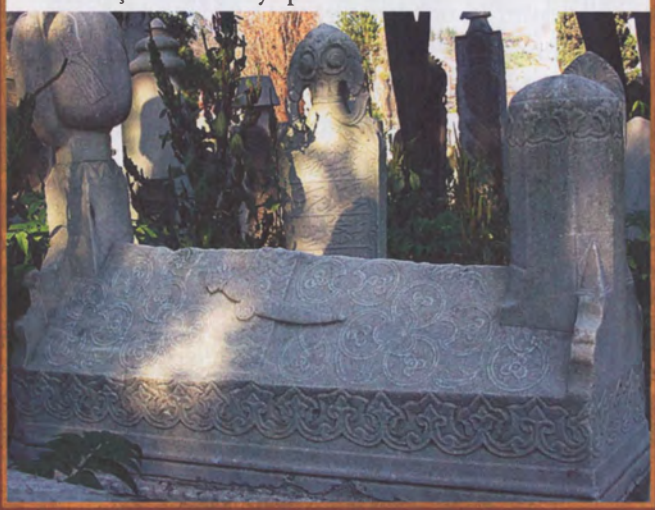
Netice itibarıyla İstanbul bir muamma şehirdir. Küçücük bir karesi bile ele alındığında, azıcık bir toprağı bile avuçlandığında nice tarihî şahsiyet, olay ve farklı zamanlara ait teferruat ele takılıp kalacaktır. Olması gereken, tüm bu zaman dilimlerindeki detayları bilmek, buralarda yaşamış, uğraşmış ve yine buralarda sırlanmış zatları araştırmak ve tüm bunlardan ders çıkarıp koruyarak geleceğe ulaştırmaktır.

BİR MEZAR TAŞININ DRAMI

Neredeyse her hafta bir taş eksiliyor tarihî kabristanlarımızdan, Eyüp'ten Karacaahmet'ten ve diğerlerinden... Kimisi alenen ortadan kaldırılıyor, kimisi de sinsi planlarla. Farklı nedenlerle hafızamız siliniyor, geçmişimiz yok ediliyor. Tabii bu arada sadece dedelerimize ait mezar taşları değil, bu topraklardaki geçmişimiz, izimiz ve meydana getirdiğimiz muhteşem medeniyete ait izler de silinip gidiyor.

2005 yılının Mayıs ayında İstanbul'da bulunan bir üniversitemizin öğretim görevlileriyle Eyüp turu yapıyorduk. Ebussuud Efendi, Sokullu Mehmed Paşa derken Eyüp Sultan Camii kıble duvarı

önünde uzanan tarihî hazirenin duvar dibinde duran ve her gruba muhakkak gösterdiğim ve anlattığım Hançerli Lahit'e sıra gelmişti.

1622 yılında, yani Genç Osman'ın saltanat yıllarında vefat eden Mehmed Sâfî Efendi'ye ait harika lahit. Başındaki lüleli sarıktan artık Eyüp'te hiç kalmamıştı. Her biri tek tek kırılmış ve çalınmıştı. Tek örnek Mehmed Sâfî Efendi'ninki idi. Sarığının kenarında da taşa kazınmış tüylü bir toka yok muydu, muhteşem bir şeydi. Lahdin üzeri benek benek çintemanilerle (kaplan benekleri) süslüydü. Lahdin, kişinin bel hizasında yine taşa kazınmış geçmeli bir kemeri vardı. Kemerin üzerinde de göz kamaştıran bir hançer. Sap ucu yapraklı, kın ağzı dışa dolamalı, tam bir Orta Asya geleneği. Eskiden Türkler silahlarıyla gömülürlerken İslamiyet sonrası silahlarını türbelerine koyuyorlardı. Açık kabirlerde ise taşa kama, kılıç kazıtıyorlardı. İşte onlardan biri de Mehmed Efendi'nin lahdinde bulunuyordu. Lahdin tabanlığında ise etrafını çepeçevre saran laleli bir şerit geçiyordu. Tüm bunlardan sonra bir de lahdi taşıyan yine kemerli bir kaidesi vardı.

Heyecanla duvara yaklaştım ve duvar dibindeki lahdi göstermek üzere eğilmiştim ki bir de ne göreyim? Hançerli Lahit yerinde yoktu. Yanımdakiler şaşkınlığıma bir anlam veremediler. İzah edince onlar da benimle beraber lahdi aramaya başladılar. Duvarın üzerine çıkıp mezarlık içini ararken birkaç metre ilerde lahdimizi duvarın iç kısmında devrilerek saklanmış bir halde bulduk. Üzerine kuru otlar yığmışlardı. Lahdin o muhteşem sarığı yoktu. Ama kaidenin yanında sarık kısmını kırdıkları balyoz duruyordu.

Bu durumu yetkililere haber vermeliydik. Hırsızlığın olduğu mekânın on metre ilersinde Eyüp karakol binası vardı. Üzerinde belki parmak izi vardır diyerek balyozu dikkatli bir şekilde tutarak karakola götürdük. Durumu anlattık ve balyozu kendilerine

Lahdin baş şâhidesi kırılmış hali

teslim ettik. O gün belediye dâhil birkaç yeri arayarak durum hakkında bilgi verdik ve taşın başını çaldıkları gibi lahdi de çalacaklarını, önlem almaları gerektiğini söyledik. Ayrıca duvarın dibine saklanan taşın yerine konması gerektiğini de anlattık.

Aradan iki hafta geçmişti. Bu kez ulusal bir televizyon kanalının yetkilileriyle Eyüp turum vardı. Tam Hançerli Lahit'in yanından geçiyorduk ki baktım taş hâlâ duvarın iç kısmında öylece duruyor. Kaidesi de öylece bomboş vaziyetteydi. Durumu grubuma anlatınca aralarından televizyonun genel müdürü olan kişi, yanındaki haber müdürüne dönerek bunun acilen haber yapılması gerektiğini söyledi. O gün öğleden sonra haber merkezinden kameramanlarla birlikte buraya gelerek bu durumu haber yaptık. Hatta çekim sırasında oradan geçmekte olan insanlar toplandılar ve ne olduğunu sordular. Durumu anlatınca, "Bu lahit burada devrilmiş ve saklanmış bir şekilde böyle duramaz, yerine koyalım," dediler ve küçük olsa da bir hayli ağır olan mermer lahdi kaldırdıkları gibi kaidesinin üzerine yerleştirdiler.

O akşam taşın yerine konuşu saniye saniye haber bültenlerinde yayınlandı.

Birkaç hafta sonra bir başka Eyüp turumda Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden öğrencileri gezdiriyordum. Bir baktık bizim Hançerli Lahit yine yerinde yok. Çıktık duvarın üzerine bu kez de lahdi yerinden alarak az ileride bir başka yere saklamışlar. Gruptaki gençler taşın o ana kadarki hikâyesini dinleyince, "Bu taşı böyle bırakamayız," dediler ve zorla da olsa tekrar yerine koydular. Ben oradaki karakol yetkililerine ve belediyeye bir kez daha haber vererek, birilerinin taşı götürmeye niyetli olduğunu anlatmaya çalıştım.

Bir hafta sonra eşim Eyüp turu yaparken beni aradı ve, "Senin taş yine kaidesi üzerinde yok," dedi. Ertesi gün gittim ve yanımdakilerle uzun aramalarıma rağmen lahdimizi bulamadım. Bu kez Hançerli Lahit tamamen götürülmüştü.

Bu şekilde taşlarımızın götürülmesinin birkaç nedeni var. Birinci neden siyasidir. Yani birileri ileride bu topraklar aslında bizimdi iddiasında bulunabilirler. I. Dünya Savaşı'nda Ermenilerin Doğu Anadolu'muz için yaptığı gibi... O dönemde Wilson İlkeleri'ne göre kim nerede nüfus olarak fazla ise orada o millet devlet kuracaktı. Amerikalı yetkililer Doğu Anadolu'yu gezerlerken bizimkiler, oradaki mezarlıkları göstermiş, "İşte binlerce kabrin bulunduğu Müslüman mezarlıkları, işte sadece bir avuç mezarın bulunduğu Ermeni kabristanlıkları. Ya bunların sayısı gerçekten bu kadar ya da biz bunların ölülerini yedik," demişlerdi. Kabristanlar bir toplumun tapusu ve varlık sebebi oldukları için bu tarihî taşların bilinçli bir şekilde toplatıldığını ve sonra ya gömülüp ya da açık denizlere atıldığını biliyoruz.

İkinci neden ise tarihî eser kaçakçılığı. Avrupa'da nice zengin bu taşları talep ediyor ve evlerinde cam masaların altına bahçe peyzajında süs olarak kullanıyorlar.

Lahit tamamen çalındıktan sonra geriye kalan boş kaide

Bir neden de yeni mezarlara yer açma kaygısı. Özellikle Karacaahmet Kabristanı'nda bu amaçla güzelim taşlarımızın çoğu heba edildi. Sadece duvar diplerinde yola bakan kısımdakiler kaldı. İçleri hep yeni kabirlerle doldu. Eyüp'te Karyağdı taraflarında da durum aynıdır. Bunlara kim izin veriyor, birileri ellerini sallayarak nasıl tarihî taşları tahrip edip üzerine yeni defin yapabiliyor anlayamıyorum.

Kabri: Beybaba Sokağı üzerinde Feridun Ahmed Paşa Türbesi'ni geçtikten sonra sağda, Şekerpare Kadın'ın türbesinin az berisindedir. Duvarın hemen dibinde sadece boş kaidesi durmaktadır.

KAYNAKÇA

A. Brayer, *Constantinople*, İstanbul 1959.

Ahmed Akagündüz, *Bilinmeyen Osmanlı*, OSAV, İstanbul 1999.

Ahmet Menteş, *Topkapı Sarayı*, İstanbul 1992.

Ahmet Asrar, *Kanuni Devrinde Osmanlı Devletinin Dini Siyaseti ve İslam Alemi*, İstanbul 1972.

Amy Singer, *Osmanlı'da Hayırseverlik*, İstanbul 2004.

Aşık Paşazade, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul 1915.

Bernard Lewis, *İstanbul ve Osmanlı Uygarlığı*, İstanbul 1975.

Çağatay Ulusoy, *Tarih Ansiklopedisi*, İstanbul 1967.

Enver Behnan Şapolyo, *Osmanlı Sultanları Tarihi*, İstanbul 1961.

Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1947.

Erdem Yücel, *Topkapı Sarayı Müzesinde Hirka-yı Saadet ve Mukaddes Emanetler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1982.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi, İstanbul 1986.

Feridun Ahmed Paşa, *Münşatü's-Selatin (Mohaç Fetihnamesi)*, İstanbul 1985.

Gülru Necipoğlu, *15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı-Mimari, Tören ve İktidar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2006.

Hakkı Dursun Yıldız, *Büyük İslam Tarihi*, İstanbul 1990.

Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Eren Yayıncılık.

Hoca Sadeddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

Hulusi Yavuz, *Osmanlı Devleti ve İslamiyet*, İstanbul 1991.

İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971.

İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1994.

Mehmet Nermi Haskan, *Eyüp Tarihi, I*, İstanbul 1993.

Mustafa Güler, *Osmanlı Devleti'nde Haremeyn Vakıfları*, İstanbul 2002.

Nazım Poroy, *İstanbul'da Gömülü Paşalar*, İstanbul Belediye Matbaası, İstanbul 1947.

Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları ve Valide Sultanlar, Hatıralar, Hasekiler, Kadınefendiler, Sultanefendiler*, Oğlak Yayınları, İstanbul 2011.

Necdet Sakaoğlu, *Tarihî Mekânları, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun: Topkapı Sarayı*, Denizbank, İstanbul 2002.

Osman Keskinoğlu, *Müslümanların İlim ve Medeniyete Hizmetleri*, Ankara 1971.

Reşat Ekrem Koçu, *Osmanlı Tarihi Panoraması*, Doğan Kitap, İstanbul 2004.

Roderick Cavaliero, *Ottomania: The Romantics and the Myth of the İslamic Orient*, Tauris I B, Reprint, 2013.

Samiha Ayverdi, *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, Damla Yayınları, İstanbul 1975.

Şükrü Karatepe, *Osmanlı Siyasi Kurumları*, İstanbul 1999.

Yılmaz Öztuna, *Büyük Osmanlı Tarihi*, Ötüken Neşriyat.

Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüpsultan Sempozyumu: Tebliğler, XI, Eyüp Belediyesi Yayınları, İstanbul 2010.

Ziya Kazıcı, *15. ve 16. Asırlarda Osmanlı Devleti'nde İlmi Hayat*, İSAV Ensar Neşriyat, İstanbul 1999.

Ziya Nur Aksun, *Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1944.

Osmanlı'nın Kalbini Bekleyenler

Tarihi herkese sevdiren adam
Talha Uğurluel, *Osmanlı'nın Kalbini Bekleyenler*
kitabıyla Osmanlı'yı Osmanlı yapan kişileri, asırları aşan
hayat hikâyeleriyle anlatıyor.

Bu kitapta kimler mi anlatılıyor? İstanbul'un asırlardır atan kalbi **Ebu Eyyub el-Ensari**'den Semerkand'dan gelen dâhi **Ali Kuşçu**'ya, III. Ahmed'in musahibi İstanbul'a birçok hayır eseri kazandıran **Beşir Ağa**'dan krallara taç giydiren **Lala Mehmed Paşa**'ya, ilk Balkan savaşını kazanan **Gazi Ethem Paşa**'dan Kıbrıs Fatihi **Lala Mustafa Paşa**'ya, masallardaki prenseslere benzemeyen prenses **Adile Sultan**'dan eşleri gurbette ölen **Saliha Sultan**'a, Bosna dağlarından gelen **Sokullu Mehmed Paşa**'dan feraset sahibi sadrazam **Semiz Ali Paşa**'ya, eser üzerine eser veren **Feridun Ahmed Paşa**'dan zor günlerin padişahı **Mehmed Reşad Han**'a kadar Osmanlı'nın birbirinden kıymetli birçok devlet ve siyaset adamı, ilim adamı, sultanı ve padişahının genç nesillere örnek yaşantıları ve hâlâ içimizde yaşayan kabirleriyle bize anlattıkları...

Talha Uğurluel, her biri Osmanlı'nın farklı dönemlerinde yaşamış, kalpleri hep "İslam ve Osmanlı" diye atmış birbirinden güzel bu kişilerin hayatlarını, bilinmeyen yönlerini, bu vatan uğruna verdikleri mücadeleleri, kısa bir Osmanlı tarihi tadında okuyucusuna sunuyor...

ISBN 978-605-08-2116-1
9 786050 821161
₺22,50
Tamamı Renkli Resimli
timas.com.tr